

CULTUURVERANDERING:

ZOEKTOCHT NAAR EEN NIEUWE IDENTITEIT

**DE ONTWIKKELINGS- EN TRANSMIGRATIEPROBLEMATIEK
IN ZUID-OOST IRIAN-JAYA, INDONESIA**

CASESTUDIE:

DE N.G.O. YAPSEL, MERAUKE, IRIAN-JAYA

Henrike Gertrude van Engelenburg

Studierichting: Algemene Letteren

Specialisatie: Geschiedenis van de Internationale Betrekkingen

Scriptiebegeleidster: **Dr. Elsbeth Locher-Scholten** (vakgroep geschiedenis)

Universiteit Utrecht 1995

'Cultuur is de centrale verklaring voor het succes van een organisatie'

(Th. J. Peters en R. H. Waterman, *In search of excellence: lessons from America's best-run companies*, (New York 1982) 105)

CULTUURVERANDERING:

ZOEKTOCHT NAAR EEN NIEUWE IDENTITEIT

**DE ONTWIKKELINGS- EN TRANSMIGRATIEPROBLEMATIEK
IN ZUID-OOST IRIAN-JAYA, INDONESIA**

CASESTUDIE:

DE N.G.O. YAPSEL, MERAUKE, IRIAN-JAYA

Henrike Gertrude van Engelenburg

Studierichting: Algemene Letteren

Specialisatie: Geschiedenis van de Internationale Betrekkingen

Scriptiebegeleidster: Dr. Elsbeth Locher-Scholten (vakgroep geschiedenis)

Universiteit Utrecht 1995

Voorwoord

Met twee jaar voorbereiding, bergen geduld voor de verscheidene overheidsinstanties en een blijvend geloof in jezelf, is het mogelijk een langdurig verblijf te organiseren in het woelige Irian-Jaya, het voormalige Nederlands Nieuw-Guinea.

Daarnaast is de steun van familie, vrienden en docenten onmisbaar. Ik wil dan ook eerst mijn ouders *Joke en Hennie van Engelenburg* danken voor hun geduld, steun, stimulans en vooral vertrouwen, dat zij altijd hebben gegeven. Zonder hen had ik deze studie en dit onderzoek niet kunnen voltooien.

Vervolgens wil ik al mijn vrienden bedanken die een directe of indirecte bijdrage hebben geleverd aan deze scriptie. Een aantal wil ik speciaal noemen; dit zijn *Luuk Oosterveld*, voor zijn geduld en vertrouwen, *Bob van der Beek*, voor zijn hulp tijdens het moeilijke begin van de scriptie, *Bea Coorengel-Fofid*, voor haar goede zorgen en *alle medewerkers van Yapsel*, in het bijzonder *Max Mahuze*, voor hun openheid en hulp tijdens mijn verblijf in Merauke, Irian-Jaya.

Ook wil ik de docenten bedanken die een belangrijke bijdrage hebben gegeven aan de voorbereidingen van dit onderzoek. Dit zijn *Dr. Leontien Visser* (Universiteit Amsterdam), *Dr. Jelle Miedema* (Universiteit Leiden) en *Drs. Michael Rumbiak* (Universitas Cendrawasih, Jayapura).

Tenslotte dank ik mijn begeleidster *Dr. Elsbeth Locher-Scholten* (Universiteit Utrecht), voor haar steun die ik kreeg na mijn thuiskomst in Nederland en het inzicht en de kennis die zij mij gegeven heeft voor het tot stand komen van deze scriptie.

INHOUD

Inleiding	p. 1
<u>Hoofdstuk 1. Karakterisering van het Onderzoeksgebied</u>	
Inleiding	4
1. Indonesië	
1.1. Indonesië als Economische grote mogendheid	4
2. De politieke en economische machtverhoudingen	
2.1. Het nationale bestuur	5
3. Het district Merauke	
3.1. De natuurlijke kenmerken	7
3.2. De sociale kenmerken	8
4. Het transmigratiebeleid	
4.1. Het ontwikkelingsbeleid	9
4.2. Maatregelen voor een evenwichtige bevolkingsgroei	10
4.3. De doelen van het transmigratiebeleid	11
4.4. De transmigratie naar Irian-Jaya	13
4.5. Transmigratie naar Merauke	13
4.6. De neveneffecten van transmigratie	15
4.7. De ontwikkelingsproblematiek in Merauke	16
Samenvatting en conclusie hoofdstuk 1	17
<u>Hoofdstuk 2. Honderd Jaren van Invloed</u>	
Inleiding	19
1. De verschillende invloeden	
a. De periode van 1893 tot 1921	19
b. De periode van 1921 tot 1931	21
c. De periode van 1931 tot 1949	22
d. De periode van 1949 tot 1963	23
e. De periode van 1963 tot en met 1993	25
f. De Indonesische overheid in de periode van 1963 tot en met 1993	26
2. Een veranderende Marind-samenleving	
2.1. De Dema	30
2.2. De rolverdeling tussen mannen en vrouwen	31
2.3. De sociale organisatie	31
2.4. De mentaliteit	32
2.5. Discussie	34
Samenvatting en conclusie hoofdstuk 2.....	36

Hoofdstuk 3. De Niet Gouvernentele Organisatie Yapsel

Inleiding	38
1. Het ontstaan van Yapsel	
1.1. De aanzet	38
1.2. De opbouw van het werkprogramma	44
2. De bereikte resultaten	
2.1. De praktische resultaten van het eerste vijf-jarenplan (1988-1993)	48
2.2. De resultaten van het eerste jaar van het tweede vijf-jarenplan (1993-1994)	52
3. De toekomst	
3.1. De werkprogramma's in het tweede vijf-jarenplan (1993-1998)	60
a. De landbouw, veehouderij en pluimveehouderij	60
b. Kadertraining en studiebeurs	60
c. De rolverdeling tussen mannen en vrouwen	61
d. Dorpswinkels en de verhandeling van de eigen produkten	61
e. Het eco-toerisme	61
f. Inkomstenbronnen van Yapsel zelf	62
3.2. Samenwerken met transmigranten	62
4. De gebruikte concepten en doelen	
4.1. Het werkconcept	65
4.2. Het doel van Yapsel als organisatie	66
4.3. Het lange termijn-doel van de werkprogramma's	67
5. De organisatiestructuur van Yapsel	
5.1. De taakverdeling binnen Yapsel	68
5.2. De coördinatie binnen Yapsel	70
6. De organisatiecultuur van Yapsel	
6.1. Yapsel's relatie met de omgeving	73
Samenvatting en conclusie hoofdstuk 3	75

Hoofdstuk 4. Conclusie

Inleiding	79
1. Transmigratie en cultuur	
1.1. Transmigratie	79
1.2. De transmigratie in Merauke	80
1.3. Cultuurverandering in de periode van 1893 tot en met 1993	81
2. De niet-gouvernentele organisatie Yapsel	
2.1. Yapsel's succes en problemen	82
2.2. Een zoektocht naar een nieuwe identiteit	85
<u>Gebruikte literatuur</u>	88

INLEIDING

"Na enige tijd kreeg ik in de gaten dat ik de meest onfatsoenlijke mens was die er rondhing. Ik rolde mijn shagie en onder het praten door, hoorde ik wel ergens gerommel, maar pas tijden later bleek me dat deze mensen [de Marind-Anim] mede-deelzaam zijn! Je eet niet in het bijzijn van anderen, als je de anderen niet laat mee-eten; je rookt niet als je ook de ander niet laat meegenieten.- Zo lag er regelmatig een stuk varkensvlees in de keuken! Van wie?? Daar werd niet over gepraat, zij deelden van wat zij hadden, vroegen nooit onmiddellijk om tegenprestatie. [...] Dit bleek hun manier van leven te zijn. Ze vertelden me zelfs dat ze na de dood hierop geoordeeld worden in het bijzijn van de voorouders: daar moet blijken of je alles voor jezelf houdt of gewend bent te delen."¹

Deze passage komt uit de vele aantekeningen van Arie Vriens, die 41 jaar werkzaam was als pater van het Heilig Hart, in het zuidoosten van Irian-Jaya. De passage is slechts één voorbeeld van de vele misverstanden die er bestaan over de cultuur van de Papoea's, in dit geval de stam van de Marind-Anim. Wij kennen deze mensen over het algemeen als zeer primitief en onbeschaafd. Met deze scriptie wil ik laten zien dat de Papoea's zeker niet primitief zijn, al lijken hun levensomstandigheden, gemeten naar westerse maatstaven, daar soms wel op. Tevens wil ik de intelligentie van dit volk aantonen, een intelligentie die vorm moet geven aan een nieuw identiteitsbesef, een besef die is veranderd door het verleden.

Tijdens een literatuurstudie over de huidige ontwikkelingsproblematiek van Indonesië, specifiek gericht op Irian-Jaya (voormalig Nederlands Nieuw-Guinea), realiseerde ik me de grote invloed van de geschiedenis op de ontwikkelingsproblemen van Irian-Jaya. Irian-Jaya heeft de afgelopen honderd jaar onder veel verschillende invloeden ondergaan van instanties, die het land wilden ontwikkelen en beschaven. Vooral de ontwikkelingen vanaf 1963, het jaar dat Nieuw-Guinea overgedragen werd door de Nederlandse overheid aan Indonesië, trokken mijn aandacht door het nieuwe fenomeen van de transmigratie binnen het ontwikkelingsbeleid. De transmigratie in Indonesië houdt in dat er mensen van het overbevolkte Java naar de "lege" gebieden (Sumatera, Sulawesi, Kalimantan en Irian-Jaya) verhuisd worden. H. J. Heeren definieert transmigratie als "het verhuizen, resp. doen verhuizen van mensen uit een dicht bevolkt naar een dun bevolkt gebied, binnen de grenzen van de staat, en in het kader van het nationaal beleid, dat zich een meer evenwichtige bevolkingsspreiding ten doel stelt." Voor de Tweede Wereldoorlog werd de term kolonisatie ook wel gebruikt om de vestiging van transmigranten aan te geven. Aangezien deze term een negatieve bijklank heeft gekregen is het beter deze niet te gebruiken.²

Mijn interesse voor de Papoea's en hun veranderende cultuur heeft geleid tot de volgende vraagstelling:

Hoe hebben de Papoea's mede vorm gegeven aan de groei en vooruitgang (ontwikkeling) van hun eigen land Irian-Jaya in de periode van 1893 tot en met 1993?

1 A. Vriens, *Je Kan Veel Leren*, persoonlijke aantekeningen (z.p. z.j.)

2 H. J. Heeren, *Transmigratie in Indonesië* (Utrecht 1967) 8

Aangezien Irian-Jaya zeer uitgestrekt is en vele stammen kent diende ik mij te richten op een klein gebied. Na contact met de Novib (Nederlandse Organisatie voor Internationale Ontwikkelingssamenwerking) heb ik het district Merauke gekozen in het uiterste zuid-oosten van Irian-Jaya. Daarbinnen heb ik mij volledig op de tribale groep van de Marind-Anim gericht, die een eigen Niet Gouvernemente Organisatie (N.G.O.) in het leven hebben geroepen, onder de naam Yapsel (Organisatie voor Politieke, Sociale, Economische en Milieu Ontwikkeling). Deze organisatie concentreert zich met name op de streek Muting, in het binnenland ten noorden van Meraukestad. Na mij verdiept te hebben in deze organisatie, met behulp van in Nederland aanwezig materiaal en gesprekken met Novib-medewerkers, heb ik mijn vraagstelling toegespitst:

Hoe hebben de Papoea's (Marind-Anim) mede vorm gegeven aan de groei en vooruitgang (ontwikkeling) van hun eigen land Irian-Jaya (specifiek district Merauke met haar gemeente Muting, in Zuid-Oost Irian-Jaya) in de periode van 1893 tot en met 1993 en hoe begeleidt de N.G.O. Yapsel het moderniseringsproces in Merauke, Irian-Jaya?

De reden om naar Irian-Jaya te gaan is geboren uit mijn verlangen om zelf te ondervinden hoe het nu werkelijk gesteld is met de Papoea's en hun cultuur. Ik had namelijk het idee dat de Nederlandse nostalgie vele vertekende beelden gaf (en geeft) van dit land met zijn mensen. Het beeld van de zwarte man met zijn peniskoker leek mij achterhaald.

Zes maanden lang heb ik onder de Marind-Anim in Merauke gewoond en gewerkt bij Yapsel. Daarbij viel ik van de ene verbazing in de andere en door veel te lezen (missiearchieven, persoonlijke geschriften van Papoea's en paters), maar vooral te luisteren en te observeren heb ik mij een beeld kunnen vormen van het leven in het Nieuw-Guinea van nu. Pater Arie Vriens heeft, na mijn terugkomst, mijn kennis en ervaringen kunnen aanvullen door te vertellen over de tijd dat hij daar diende (1949-1990). Ook zijn persoonlijke visie over het ontwikkelingsbeleid van de missie in Merauke heeft mijn begrip doen groeien voor de ontwikkelingsproblematiek in Merauke.

De bestudeerde periode loopt van het jaar 1893 tot 1993. Dat de bestudeerde periode zo lang is heeft de volgende redenen. In 1893 vond het eerste contact plaats tussen Nederlanders, Indonesische handelaren en Marind-Anim in Merauke. Het gebied heeft ondertussen een eeuw van invloeden van buiten achter de rug. Dit heeft vele gevolgen gehad voor de Marind-cultuur in Merauke en de huidige ontwikkelingsproblematiek aldaar bepaald. Een korte schets van het verleden is daarom relevant in deze studie naar de ontwikkeling van Merauke. Een tweede reden is dat er veel literatuur bestaat, maar nog weinig compacte studies, die deze lange geschiedenis tot één duidelijk verhaal maken. De derde reden is het gemis van lokale ontwikkelingsstudies over een langere periode. Er bestaan nauwelijks studies die de lokale, tribale ontwikkeling centraal stellen en in hun historische context plaatsen. De bestudering van het onderwerp betreft enkel regionale of nationale ontwikkelingsstudies, die in algemene termen spreken. Zo zijn er wel studies naar transmigratie en de effecten ervan, maar een studie naar de lokale verhoudingen tussen tribale groepen en transmigranten in de loop van de tijd is er niet. Een andere reden om de ontwikkelingsproblematiek van Irian-Jaya te bestuderen is het gebrek aan informatie over de ontwikkelingen vanaf 1963 (het jaar van de overdracht). In deze periode speelt de transmigratie een belangrijke rol in de ontwikkelingsproblematiek te Merauke.

Ik bestudeer een actueel onderwerp (het jaar 1993 was het "United Nations-year for Indigenous People"), waarvoor mijn studieverblijf in Merauke noodzakelijk was. Dat verblijf vond plaats van september 1993 tot en met februari 1994 en geeft de meest recente informatie over het huidige bestaan van de Marind-Anim in Merauke, Irian-Jaya.

De scriptie is als volgt ingedeeld:

- In het eerste hoofdstuk wordt een beknopt overzicht gegeven van het onderzoeksgebied. De politieke en economische verhoudingen binnen Indonesië worden besproken, omdat deze uiteindelijk bepalen hoe het ontwikkelings beleid geïmplementeerd wordt. De uitvoering van het ontwikkelings beleid is ook afhankelijk van de fysische en sociale kenmerken van het gebied, die bepalen welke ontwikkelings mogelijkheden haalbaar zijn. In de afsluitende paragraaf zal het transmigratiebeleid binnen het ontwikkelingsbeleid van Indonesië geplaatst worden. In het gehele hoofdstuk zal het district Merauke en de gemeente Muting centraal staan, zodat de plaats van dit onderzoeksgebied binnen de Republiek Indonesië zichtbaar wordt.
- Hoofdstuk twee geeft een historisch overzicht over de periode van 1893 tot en met 1993. In deze honderd jaren heeft de Marind-samenleving vele invloeden ondergaan. Welke invloeden dit zijn geweest en welke effecten ze hebben gehad op de Marind-Anim zal duidelijk gemaakt worden. Het is van belang de geschiedenis van de Marind-Anim te kennen, omdat daarin de huidige ontwikkelingsproblematiek van Merauke is geworteld.
- In het derde hoofdstuk wordt in gegaan op de N.G.O. Yapsel. Deze Marind-organisatie speelt een belangrijke rol in het moderniseringsproces van Merauke. Zij geeft richting aan de vorming van een nieuw identiteitsbesef voor de Marind-Anim door hun cultuur te ontwikkelen. Hierdoor geeft zij veel hoop aan de Marind-Anim voor een toekomst in het moderne Indonesië en is zij een goed voorbeeld van de huidige ontwikkeling van de Marind-Anim en de ontwikkeling van Merauke. Haar doelen en werkconcepten zullen in dit hoofdstuk behandeld worden. De resultaten die tot nu toe bereikt zijn, zijn een goede graadmeter zijn voor het succes dat Yapsel zal hebben in de toekomst. Dit succes is tevens afhankelijk van haar relatie met de omgeving, die naar voren komt in haar opbouw en werkprogramma's.
- Het vierde en laatste hoofdstuk zal antwoord geven op mijn hoofdvraag en vormt de conclusie van het hele onderzoek. De manier waarop Yapsel het moderniseringsproces begeleidt zal kritisch bekeken worden en kan als voorbeeld dienen voor andere ontwikkelingsorganisaties en uiteraard Yapsel zelf.

HOOFDSTUK 1. KARAKTERISERING VAN HET ONDERZOEKSGBIED

Inleiding

Het onderzoeksgebied betreft het district Merauke, Irian-Jaya (voormalig Nederlands Nieuw-Guinea). Irian-Jaya is de meest oostelijk gelegen provincie van de Republiek Indonesië en kent een verscheiden natuur en bevolking. Het is van belang een schets te geven van het gebied, zodat de plaats van het district Merauke in Indonesië zichtbaar wordt.

1. INDONESIAË

Kaart 1. Indonesië (Bron: Grote Bosatlas 1991)

1.1. Indonesië als economische grote mogendheid

Indonesië heeft een populatie van ruim 185 miljoen en deze neemt per jaar met vier miljoen toe. Deze snelle groei dreigt de economische voortgang te belemmeren, aangezien de industrie het toenemend aantal arbeiders vanuit het platteland niet kan opnemen. Of de economische groei (gemiddeld 6.8%) van de afgelopen vijftig jaar dan ook vast gehouden zal kunnen worden, is nog een vraag. Voor de regering Suharto is groei geen enkel probleem. Zij is optimistisch en gelooft dat in het jaar 2000 de grens van \$1000,- inkomen per hoofd van het gezin zal zijn doorbroken. In 2019 zal het Bruto Nationaal Produkt op \$2600,- moeten liggen, het viervoudige van het huidige BNP van \$650,-. Over het arbeidsoverschot maakt de regering Suharto zich geen zorgen. Zij heeft geloof in de maatregelen die genomen zijn voor een evenwichtiger bevolkingsspreiding (later hierover meer).¹ Momenteel woont ruim 22% van de bevolking in de stedelijke omgeving, waarvan de helft in negen steden woont. Van de totale arbeidskracht in Indonesië is 55% werkzaam in de landbouw en 15% in de industrie. Rijst is het belangrijkste gewas, samen met andere gewassen, zoals maïs, aardappels, pinda's, sojabonen en tabak.² In de industrie is textiel het belangrijkste fabriek. Daarnaast heeft de scheepsbouw grote mogelijkheden om te groeien. Indonesië is het belangrijkste olie-exporterende land in Zuid en Zuid-Oost Azië, waardoor Indonesië een zeer belangrijke economische macht in Zuid-Oost Azië is geworden.³

1 F. Gersdorf, Motor Indonesische economie vertoont kuren, Buitenlandse investoerders laten Jakarta links liggen, *Financieel Dagblad* (6 april 1994)

2 S.B. Mukherjee, *Population growth and urbanisation in South and South-East Asia*, Netjai Institute for Asian Countries (z.p. 1988) 21

3 Mukherjee, *Population growth*, 23

Naast de snelle bevolkingsgroei is er een tweede factor die de economische groei van Indonesië zou kunnen belemmeren. Steeds minder buitenlandse ondernemers tonen belangstelling voor Indonesië, omdat het investeringsklimaat niet meer gunstig lijkt. De reden hiervoor is de grote concentratie van economische macht in de handen van de presidentiële familie en een klein aantal Chinezen. Een andere reden is het gebrekkig functioneren van het bankwezen. Bovendien is de buitenlandse schuld opgelopen tot \$90 miljard en voor het eerst in vijftig jaar is het begrotingsjaar 1993 met een financieringstekort afgesloten. Tenslotte is ook het internationale klimaat veranderd. Ondernemers uit landen als Taiwan en Singapore hebben hun aandacht verplaatst naar Vietnam en China, terwijl de Europese landen hun aandacht vestigen op het Oostblok en Amerika. Een andere belangrijke reden is de aanwijzing dat de mensenrechten in Indonesië geschonden worden. Hiermee verspeelt Indonesië zeer veel "goodwill" bij de buitenlandse investeerders. De overheid doet daarom ook een beroep op binnenlandse investeerders en de interesse is groot bij de Indonesische investeerders. In 1993 hebben zij voor 35% meer projectvoorstellen ingediend dan in 1992.⁴ Ondanks dat de vertrouwensrelatie met het buitenland geschonden lijkt, is er nog immer economische groei die nu gevoed wordt door een groter aantal binnenlandse investeerders. Ondanks de bevolkingstoename, de onevenwichtige verspreiding van de bevolking en de verminderde belangstelling van buitenlandse investeerders blijft Indonesië een economische mogendheid en heeft goede mogelijkheden nog verder te groeien. Indonesië heeft een goede economische welvaart, maar kent ook grote gebieden in de archipel (de zogenaamde "outer-islands") die achtergesteld zijn bij het ontwikkelde Java, zoals Kalimantan, Sulawesi en Irian-Jaya. Deze gebieden staan dan ook centraal in het ontwikkelingsbeleid dat Indonesië voert. De politieke en economische machtsverhoudingen binnen Indonesië bepalen voor een groot deel de uitvoering van dit ontwikkelingsbeleid. Hoe zien deze verhoudingen eruit?

2. DE POLITIEKE EN ECONOMISCHE MACHTSVERHOUDINGEN

2.1. Het nationale bestuur

In tegenstelling met wat vaak wordt verondersteld, kent Indonesië geen militair regime, hoewel het leger aan de top staat van een grote machtspyramide. Vergeten wordt dat het leger sterk verbonden is met de burgerlijke bureaucratie en de zakenlieden (de elite). Het leger is zelfs zo afhankelijk van deze bureaucratie en zakenlieden dat de laatsten de eigenlijke macht in handen hebben. Dit is kenmerkend voor de homogene, gecentraliseerde politieke structuur van Indonesië. De positie van de elite zal in de toekomst steeds belangrijker worden, aangezien zij de waardevolle intermediair zijn tussen de buitenlandse bijdragen aan verdere ontwikkeling en de Indonesische samenleving.⁵ Deze samenleving kent een "dual-economy"; de economische sectoren zijn verdeeld in een arme, traditionele sector en een rijke, moderne sector.⁶ De elite vormt de bestuurlijke brug tussen de traditionele en moderne sector, net zoals zij een brug vormt naar de internationale wereld. De banden van de elite met het buitenlands kapitaal, hun luxe-consumptie en hun traditionele aspiratie naar status en prestige, dragen bij aan het voortbestaan van de "dual-economy" in Indonesië.⁷ De belangen van deze elite bepalen het Indonesisch ontwikkelingsbeleid, ondanks dat daarbij officieel wordt uitgegaan van algehele gelijkheid van de burgers. De Indonesische overheid investeert namelijk op dus-

4 Giersdorf, *Moter Indonesische economie*

5 R. Mortimer, *The showcase state, The illusion of Indonesia's "accelerated" modernisation* (Sydney 1973) 58

6 Deze "dual-economy" vormt een belangrijk onderdeel van de structuralistische visie op onderontwikkeling. A. G. Frank geeft inhoud aan deze term, in: M. Blomström en B. Heine, *Development theory in transition, The dependency debate and beyond, Third world responses* (London 1988) 50-69

7 Dit vormt een onderdeel in onder meer de structuralistische theorie van G. Myrdal, in: Blomström en Heine, *Development theory*, 33

danige wijze in de elite (door hen privileges te verlenen en subsidies toe te kennen. Dit heet het "feodaal patroon van interactie"⁸) dat deze investeringen geen invloed hebben op de verdere algehele ontwikkeling van het land;⁹ winsten komen ten goede aan deze beperkte groep, wat de kloof tussen de arme en rijke delen van Indonesië vergroot.¹⁰ De "dual-economy" wordt in Indonesië versterkt door de centrale positie van Java in de archipel.¹¹ Java telt de meeste inwoners (110 miljoen) en ook de regering is er gezeteld. De verhouding tussen Java en de "outer-islands" is te vergelijken met de verhouding tussen de traditionele en de moderne sector,¹² zoals hierboven omschreven. Dus ook in deze relatie komt het verschijnsel "dual-economy" tot uiting, hoewel het hier geen extremen betreft.¹³ Enkele "outer-islands" behoren namelijk voor een groot deel wel degelijk tot de rijke zijde van het dualisme-patroon in Indonesië.¹⁴ Een voorbeeld hiervan is Sumatra, dat zich de laatste decennia sterk heeft ontwikkeld.¹⁵ Hieruit volgt de vraag welke invloed dergelijke verhoudingen hebben op de uitvoering van het ontwikkelingsbeleid van Indonesië. Voordat ik deze vraag ga beantwoorden is het van belang de fysische en sociale kenmerken van mijn onderzoeksgebied te kennen, die richting geven aan de ontwikkelingsmogelijkheden aldaar. Bovendien bepalen deze kenmerken de plaats die het betreffende onderzoeksgebied, Merauke, inneemt in het ontwikkelingsbeleid. De vraag luidt: wat zijn de natuurlijke en sociale kenmerken van het onderzoeksgebied?

8 Concept van J. Galung, in: Blomström en Hetne, *Development theory*, 177

9 R. Prebisch en Singer gaan hier dieper op in in hun economische ontwikkelingsmodellen, in: Blomström en Hetne, *Development theory*

10 Mortimer, *The showcase state*, 59-62

11 Blomström en Hetne, *Development theory*, 18

12 Een van de meest extreme theoretici op dit gebied is de vaak bekritiseerd A.W. Lewis, in: Blomström en Hetne, *Development theory*

13 In de theorie van Frank omtrent de "dual-economy" wordt deze verhouding tussen Java en de "outer-islands" aangeduid als het centrum-periferie model. Als kritiek kan naar voren worden gebracht dat Frank's visie nogal vereenvoudigd is en neigt naar extreme lijnen. Hij meent dat het kapitalistische wereldsysteem gekenmerkt wordt door een centrum-periferie structuur: "The world capitalist system is characterized by a metropolis-satellite structure, where the metropolis exploits the satellite. While this facilitates the expropriation of large portions of underdeveloped countries' actual surplus, it also prevents these countries from realizing their potential surplus. This monopoly structure is found at all levels, i.e. international, the national and the local level, and creates a situation of exploitation which, in turn, causes the "chain-like" flow of the surplus to the remotest [...] village to Wall Street in New York, in: Blomström en Hetne, *Development theory*, 56

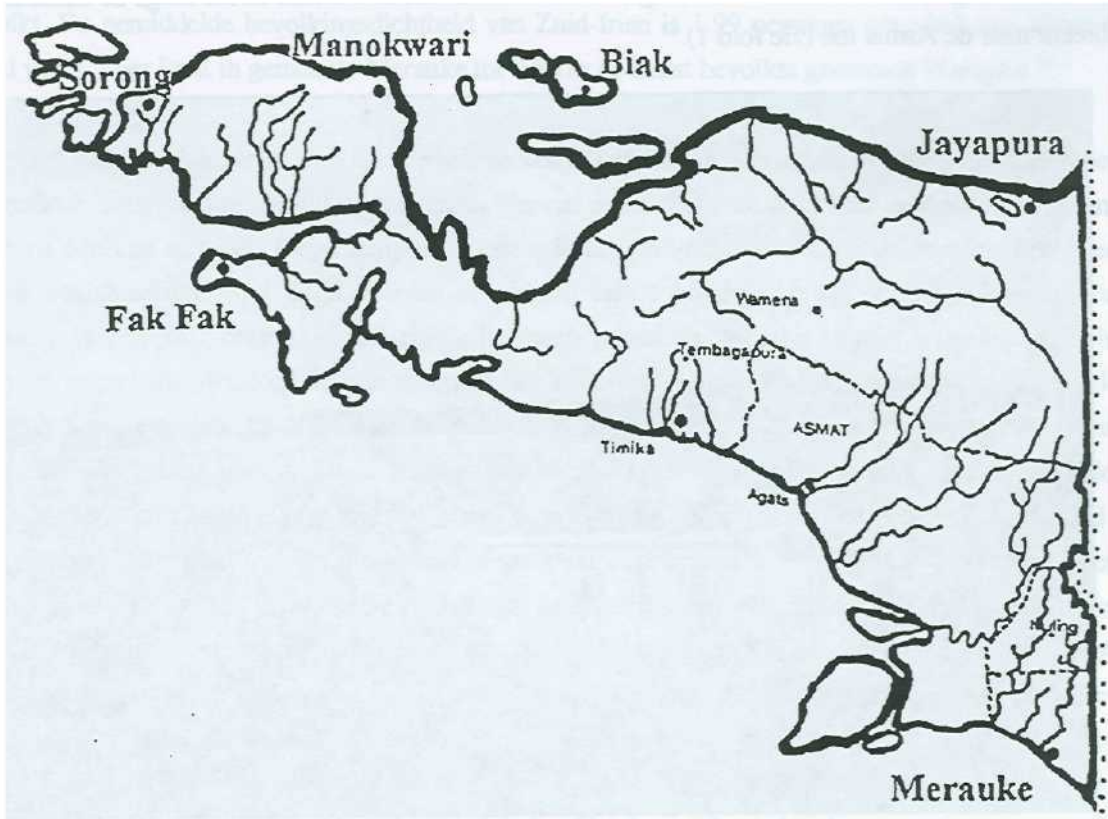
14 De theorie van de verticale arbeidsverdeling van Galung geeft inhoud aan dit verschijnsel, in: Blomström en Hetne, *Development theory*, 66-69

15 Mortimer, *The showcase state*, 67

3. HET DISTRICT MERAUKE, IRIAN-JAYA

3.1. De natuurlijke kenmerken

Het district Merauke ligt in het uiterste zuid-oosten van Irian-Jaya en grenst in het oosten aan Papoea-Nieuw-Guinea (N.G.).

Kaart 2. Irian-Jaya (Bron: Grote Bosatlas 1991)

Het klimaat van Zuid-Irian-Jaya kent in het noorden zware regenval. De regenval neemt naar het zuiden toe af. Langs de kust van Merauke is het klimaat zelfs droog. Hier is het te vergelijken met het klimaat in Noord-West-Australië, waar een kort regenseizoen van december tot februari de droge gronden weer tot leven brengt.¹⁶ Dit regenseizoen is in de loop der jaren steeds korter geworden doordat het kappen van bossen de luchtvochtigheid heeft doen afnemen. Om nieuwe woongebieden open te leggen, worden sinds 1979 in Zuid-Irian-Jaya grote gebieden grond ontgonnen door de Indonesische overheid. In deze gebieden vestigen zich voornamelijk migranten uit Java, die de ontgonnen aarde gebruiken voor rijstbouw en andere tuinbouw, zoals koffie en fruit (papaya's, mango's).

Zuid-Irian-Jaya kent vier natuurlijke regio's. De eerste is het Oriomo Plateau, met een zacht klimaat, dat het zuid-oosten van Merauke beslaat. De tweede regio is de Fly Digul Shelf, een heuvelachtig gebied, dat zich uitstrekt ten noorden van het Oriomo Plateau tot aan de voet van de bergketen in centraal Irian-Jaya, Jayawijaya. De belangrijkste rivier, de Digul, stroomt door dit gebied. De Digul is een van de grootste rivieren van Indonesië (42.700 km²). De derde regio is de voet van de bergen, een smalle band tussen de Fly Digul Shelf en de bergen. De laatste en vierde regio is het kustmoeras, een smalle zoom langs de zuidkust, die zich verbreedt naar de Asmat toe (zie foto 1).¹⁷

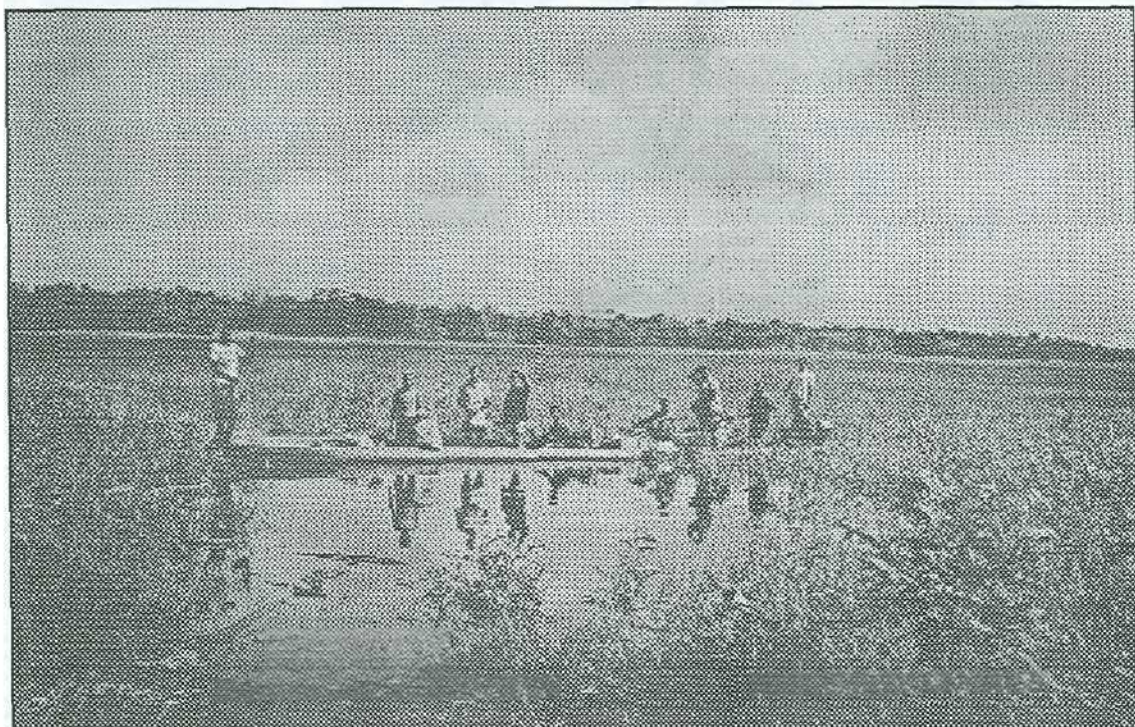

Foto 1. Het kustmoeras in het zuid-oosten van Irian-Jaya nabij Pahas, gemeente Muting (Bron: H.G. van Engelenburg)

3.2. De sociale kenmerken

Merauke en haar omgeving wordt van oudsher bewoond door het Papoea- of, zoals de Indonesiërs hen noemen het "Irianezen"-volk, de Marind-Anim. Dit is een verzamelnaam voor alle volken in het zuid-oosten van Irian-Jaya ("Anim" staat voor mens). Onder deze naam vallen alle Marind-stammen, zoals bijvoorbeeld de Marind-Muyu en de Marind-Muting. Zij zijn van oorsprong jagers (ze jagen kangoeroe, varkens, krokodil en vis) en leven van het verzamelen van fruit, planten, sago en zaden. Hun landbouw beperkt zich tot het verbouwen van enkele groenten en wat fruitbomen.¹⁸ Nog steeds zijn dit de belangrijkste inkomensbronnen van de Marind-Anim in het binnenland. Aan de kust leven zij soms van een inkomen verkregen uit loondienst bij een winkel of bedrijf, zoals het postkantoor en de gemeente.

17
18

Ibidem, 18
J. Overweel, *The Marind-Anim in a changing environment* (Merauke-Amsterdam 1993) 59. *Yasanto's tree crop*, 46

Het district Merauke bestaat uit gemeenten gevormd door verschillende dorpen.¹⁹ Naast de dorpen van de Marind-Anim zijn er ook nieuwe dorpen van migranten. Deze dorpen worden transmigratiedorpen genoemd en liggen vaak vlakbij een Marind-dor. Vooral in de landbouwstreken van Merauke worden veel nieuwe transmigratiedorpen gebouwd. De stad Merauke zelf kent ook verschillende transmigratiedorpen. Eigenlijk is Merauke-stad een agglomeraat van dorpen. In 1990 kwam het aantal inwoners in het district Merauke op 244.013. Vergeleken met andere transmigratiegebieden in Zuid-Irian-Jaya is het district Merauke het dichtst bevolkt. De gemiddelde bevolkingsdichtheid van Zuid-Irian is 1.99 personen per vierkante kilometer, variërend van 7.1 per km² in gemeente Merauke tot 0.56 in de dunst bevolkte gemeente Waropko.²⁰

Op grond van deze natuurlijke en sociale kenmerken is het district Merauke een belangrijk onderdeel van het Indonesisch ontwikkelingsbeleid. Een oorzaak hiervan is dat Merauke door haar centrale ligging aan de zuidoostkust één van de meest toegankelijke streken is in het zuid-oosten. Industriële ontwikkeling is echter pas in een beginstadium. Nog altijd vormen de visserij en de houtkap de voornaamste inkomensbronnen.²¹ Merauke is een jong ontwikkelingsgebied; het heeft pas sinds de jaren tachtig serieuze aandacht van de overheid gekregen, waardoor de transmigratie (als onderdeel van het Indonesisch ontwikkelingsbeleid) naar dit gebied snel groeide. De transmigratie heeft echter grote invloed op de ontwikkeling van de autochtone bevolking, de Marind-Anim. Twee bevolkingsgroepen (Javanen en Marind-Anim) met verschillende cultuurpatronen komen met elkaar in aanraking. Dit verschijnsel is zo oud als de mensheid en kan tal van vormen aannemen: uitroeiing, onderwerping of vreedzame coëxistentie. Gewoonlijk ontstaat er een tussenform.²² Hieruit volgt de vraag welke problemen de Marind-Anim kennen als gevolg van de transmigratie? Uit de voorafgaande paragrafen vloeit een tweede vraag voort. Welke invloed hebben de politieke en economische machtsverhoudingen, zoals in paragraaf twee omschreven, op de uitvoering van het ontwikkelings- en transmigratiebeleid van Indonesië. Om deze twee vragen te beantwoorden zal ik in de volgende paragrafen het ontwikkelings- en transmigratiebeleid in het algemeen bespreken. De specifieke gevolgen ervan voor de Marind-Anim in Merauke wordt in hoofdstuk twee bestudeerd.

4. HET TRANSMIGRATIEBELEID

4.1. Het ontwikkelingsbeleid

Na 1962 ging de Indonesische regering zich meer op industrie in de steden concentreren. Industrialisatie zou de modernisering stimuleren en de ontwikkeling bevorderen. Want industriële groei betekende werkgelegenheid, die de grote stroom migranten, naar met name Jakarta, kon opvangen. Het aantal migranten nam snel toe door de "push" vanuit het platteland en de "pull" naar de stad.²³ Zolang de industrie groeide zou de werkgelegenheid stijgen, veronderstelde de overheid. De industrie in Indonesië is daarvoor omvangrijk genoeg, maar is te kapitaalintensief om het arbeidsoverschot in de landbouw te kunnen opnemen. De stedengroei is dan ook dramatisch. Daarbij komt nog de hoge natuurlijke bevolkingsaanwas, waardoor de Indonesische economische ontwikkeling zou kunnen stagneren (zie paragraaf 1). Net als de dramatische stedengroei is de verdeling van arbeid ook bepaald door de centralisatie van industrie. De traditionele produktievormen, zoals

19 Ibidem, 41-42. Ibidem, 34

20 *Yasanto's tree crop*, 37

21 Ibidem, 55

22 H.J. Heeren, *Transmigratie in Indonesië* (Utrecht 1967) 133

23 Deze begrippen worden door Lewis als eerste geïntroduceerd, in: Blomström en Hettne, *Development theory*, 28

landbouw en visserij, in de "outer-islands" van Indonesië hebben een andere sociale organisatie, een ander niveau van ontwikkeling en een ander soort onderwijs dan die op het geïndustrialiseerde Java.²⁴

De investeringen in de landbouw zijn, in vergelijking met de industrie, minimaal. De overheid wil zoveel mogelijk landbouwproductie ("output") hebben met zo min mogelijk investeringen. Dit beleid versterkt de positie van de dominante, grote boeren en doet de ongelijkheid toenemen.²⁵ Door de genoemde concentratie op de grote steden (de centra) ontstaat er een polarisatie van ontwikkeling. Dit veroorzaakt een zeer langzame ontwikkeling van de landbouwstreken (de periferie).²⁶ Vooral als ook nog de sociale programma's zich oriënteren op de grote steden, met name in Jakarta, die met moeilijkheden kampen in de behuizing, riolering en sanitair.²⁷ In de jaren zeventig wilde de overheid de export van landbouwproducten, zoals katoen en rijst, bevorderen. Met de opbrengst van deze export ging de overheid investeren in bedrijven op het platteland en werd de infrastructuur verbeterd. De interne markt voor katoen- en rijstproducten bleek echter te klein om export aantrekkelijk te houden. De landbouw is mede door deze mislukte poging altijd ondergeschikt gebleven aan de industrie.²⁸ Voor de Indonesische overheid zijn andere middelen om de ontwikkeling te verspreiden van groter belang, zoals transmigratie van landbouw naar landbouw, van stad naar stad en tijdelijke transmigratie. Op deze manier wil de overheid de scheve economische verhoudingen tussen het centrum (West-Sumatra, Java, Bali en Lombok) en de periferie (Sumatra, Kalimantan, Sulawesi, Maluku en Irian-Jaya) verkleinen, terwijl de transmigratie direct een middel is om de onevenwichtige bevolkingsgroei te bestrijden.²⁹

4.2. Maatregelen voor een evenwichtige bevolkingsgroei

Transmigratie is één van de maatregelen die de Indonesische overheid neemt om een evenwichtige bevolkingsgroei te verkrijgen. Andere maatregelen zijn geboortenbeperking en landbouwhervormingen. De geboortenbeperking brengt veel structurele veranderingen met zich mee.³⁰ Het vereist een mentaliteitsverandering, waarbij taboe op seks (in de voornamelijk Islamitische samenleving) doorbroken dient te worden. De regering stimuleert dan ook een liberalere mentaliteit via het onderwijs. Tot nu toe is gebleken dat, met name op Java, de voorlichting succes boekt. De gezinnen worden kleiner en de mensen begrijpen de noodzaak van de geboortenbeperking.³¹ De tweede oplossing is de landbouwhervorming. Deze komt langzaam op gang, zoals in de vorige paragraaf naar voren kwam. Wanneer de landbouwontwikkeling echter succes heeft, zullen de gezinnen automatisch kleiner worden, aangezien de ouders voor hun inkomen minder afhankelijk worden van de kinderen. Bovendien zullen er meer mensen werk kunnen vinden buiten de landbouwsector, omdat het arbeidsoverschot verkleind wordt. De verbetering van de infrastructuur voor het transport van landbouwproducten legt momenteel menig geïsoleerde streek open, maar maakt ook de migratie makkelijker. Het vergroot de migratiestroom naar de steden, waaruit blijkt dat de oriëntatie op de industrie nog te groot is om de landbouwhervormingen te doen slagen. Transmigratie is de derde oplossing en tevens de belangrijkste maatregel voor een evenwichtigere spreiding van de bevolking en de ontwikkeling. Het is geen onbekend beleid, vanaf 1905 werd er al een transmigratiebeleid gevoerd, maar dan door de Nederlanders. Toen heette het

24 Blomström en Heine, *Development theory*, 176-179

25 A.S. Oberal, *Migration, urbanisation and development*, International Labour Office Geneva, World Employment Programm (z.p. 1987) 32-46

26 G.W. Jones, *Structural change and prospect for urbanisation in Asian Countries*, Papers of East-West Population Institute (z.p. 1983) 28

27 Oberal, *Migration*, 32-46

28 Mortimer, *The showcase state*, 64

29 Blomström en Heine, *Development theory*, 179

30 Jones, *Structural change*, 4

31 *Ibidem*, 5

echter kolonisatie. Deze term werd na 1949 vervangen voor het begrip transmigratie, omdat de bijklank van de term kolonisatie zo naar was.³² De Indonesische regering Sukarno voerde dus het transmigratie-, c.q. kolonisatiebeleid door, omdat de populatie nog razendsnel groeide. Voor de overbevolking op Java leek uit-migratie een noodzaak, om verdere sociale én politieke moeilijkheden te voorkomen. Na 1969 werd het een integraal onderdeel van de politieke en economische beleidsvoering in de vijf-jarenplannen. Pas in de jaren '80 echter leek het uit-migreren van grote bevolkingsgroepen naar de dun bevolkte eilanden buiten Java succesvol. De modernisering werd verspreid over het hele land en politiek gezien vormde Indonesië bovendien een grotere eenheid.³³ Niet in alle transmigratiegebieden pakte het goed uit. Op Irian-Jaya bleek het klimaat en de natuurlijke omstandigheden niet gunstig voor de rijstbouw, die in het transmigratiebeleid centraal staat. Bovendien gaven en geven culturele verschillen met de autochtone bevolking de nodige moeilijkheden.³⁴ In het begin van dit decennium is de regering begonnen met het stimuleren van de ambachtelijke sector via ontwikkelingsprojecten; een nieuwe investeringsmogelijkheid, waar de werkgelegenheid groeit. Ook projecten op het gebied van het onderwijs krijgen meer aandacht.³⁵ De regering ziet migratie en urbanisatie als een elementair probleem in de ontwikkeling van haar land. Zij geeft dit probleem aandacht, naast het probleem van de natuurlijke bevolkingsgroei. In de praktijk blijkt echter dat de natuurlijke bevolkingsgroei in de regio's meer invloed heeft op de ontwikkeling van Indonesië dan de migratie. Voor Java heeft de transmigratie niet of nauwelijks gevolgen gehad (de natuurlijke aanwas is sneller dan de uit-migratie). De "outer-islands" daarentegen kennen echter grote migratie-effecten (hierover meer in hoofdstuk twee).³⁶

4.3. De doelen van het transmigratiebeleid

Het eerste doel van transmigratie is, zoals Suharto stelt in 1972, de verspreiding van de bevolking vanuit het centrum naar de "outer-islands". Het demografische motief voor transmigratie is echter negatief;³⁷ naast het feit dat de natuurlijke aanwas in het centrum sneller is dan de uit-migratie, is er ook nog de terugkeer van transmigranten vanuit de "outer-islands". Van de drie gezinnen die via transmigratieprojecten vertrekken, keert één gezin terug. Uit onderstaande tabel blijkt dat het resultaat van alle vijf-jarenplannen achter blijft bij het gestelde doel.

Tabel 1. Doel en bereikt resultaat van het totale aantal transmigratie-families³⁸

Plan	Jaren	Doel (aantal families)	Bereikte resultaat (aantal families)
1-ste vijf-jarenplan	1969-1974	40.000	43.169
2-de vijf-jarenplan	1974-1979	250.000	87.800
3-de vijf-jarenplan	1979-1984	500.000	535.474
4-de vijf-jarenplan	1984-1989	750.000	272.520

32 Hoeren, *Transmigratie*, 8

33 C.A. van der Wijs, *Bevolkingsverspreiding in Indonesië. Een evaluatieonderzoek naar het transmigratiebeleid vanaf 1 april 1969* (Voorburg 1983) 5

34 Hoeren, *Transmigratie*, 133

35 Van der Wijs, *Bevolkingsverspreiding*, 5 en 21

36 *Ibidem*, 30

37 M. Otten, *Transmigrasi, Indonesian resettlement* (Kopenhagen 1986) 17

38 Hugo, G.J. e.a., 'The demographic dimension in Indonesian development' (Oxford 1987) 179, in: G. Dawson, *Development planning for women in the Indonesian transmigratie program* MDSC (Australia 1992) 42

Het tweede doel is het scheppen van meer werkgelegenheid door de regionale ontwikkeling te stimuleren en de landbouwproductie te laten stijgen.³⁹ De uitvoering van de transmigratie zelf creëert al vele arbeidsplaatsen. Dit zijn de directe werkgelegenheidseffecten, waarvan met name de elite profiteert. De organisatie van de transmigratie vraagt immers om ambtenaren, adviseurs, werkgevers en werknemers in de bouw-, kapitaal- en sociale sector etc.. Ook de wetenschap wint aan werkgelegenheid door het ontwikkelen van verschillende landbouwtechnieken. De indirecte werkgelegenheidseffecten zijn te vinden in de groei van de landbouwproductie. Deze effecten komen langzaam op gang, aangezien de ontwikkeling van de landbouw achterblijft bij die van de industrie (zie vorige paragraaf).⁴⁰ Zolang dit het geval is zullen boeren er niet veel op vooruitgaan door elders het geluk te beproeven. In veel gevallen houdt dit in dat transmigratie feitelijk de levensstandaard van veel transmigranten verlaagt. Daarbij mag niet uit het oog worden verloren dat in transmigratiegebieden op Sumatra wel sprake is van een stijging van de levensstandaard.⁴¹

Het derde doel dat Suharto stelt in 1972 is de nationale integratie.⁴² Door middel van de transmigratie kunnen etnische minderheden snel assimileren in de Indonesische (lees Javaanse) samenleving. Bij het concept assimilatie gaat de overheid uit van de zogenaamde smeltkroes-ideologie, waarbij een grotere culturele homogeniteit ontstaat. Een assimilatie-proces waarbij ruimte blijft bestaan voor culturele verschillen ('een minimum aan culturele solidariteit', noemt R.E. Park dit⁴³) wordt niet nagestreefd, zolang deze verschillen geen inkomsten verschaffen, zoals bijvoorbeeld op Bali of in Wamena (zie kaart 2). Hier brengt de andere cultuur veel geld op door het toerisme naar deze gebieden. De belangrijkste politieke gedachten achter transmigratie en het assimilatieproces betreft echter de wens van de regering een grotere invloed op gebieden uit te oefenen waar de lokale controle overheerst. Deze ontwikkeling wordt in de literatuur "Javaans kolonialisme" genoemd en zorgt voor veel onrust in de "outer-islands". Bij deze wens van de regering komen de woorden van Suharto. Tijdens de toespraken van de verschillende werkvergaderingen over het transmigratiebeleid spreekt hij over het recht op gelijke behandeling van de verschillende bevolkingsgroepen. Dit thema is door de jaren heen steeds benadrukt, maar erkenning van etnische problemen blijkt pas uit Suharto's toespraak van 1990. Daarin nam hij het woord "etnische problemen" letterlijk in de mond en noemde ze storend voor de algehele ontwikkeling van het land, wat betekent dat assimilatie (in de betekenis van "smeltkroes") noodzakelijk blijft.⁴⁴

Tenslotte mag het militair-politieke doel van transmigratie niet uit het oog verloren worden. Een aantal transmigratiegebieden wordt gekozen om hun strategisch belangrijke grensgebieden.⁴⁵ Irian-Jaya is daar een goed voorbeeld van; dit gebied grenst aan het onafhankelijke Papoea-Nieuw-Guinea. In Suharto's toespraak van 1990 zijn de genoemde vier centrale doelen, de verspreiding van de bevolking, de werkgelegenheid, de nationale eenheid en veiligheid genoemd als basis van het transmigratiebeleid.⁴⁶

39 Van der Wijs, *Bevolkingsverspreiding*, 5 en 21

40 Mortimer, *The showcase state*, 25

41 *Ibidem*, 26

42 In de dissertatie van Heeren, *Transmigratie*, 140-141, wordt de term integratie bekritiseerd, omdat deze uitgaat van harmonie in het sociaal proces en niets van assimilatie van doen heeft. 'Het geleidelijk proces van deelname aan het economische, sociale en culturele leven van het ontvangende land [...], is een definitie van integratie van de sociologen Ponsioen, Van Dijk en Hofstee, waaruit geproefd kan worden dat de immigrant zoveel mogelijk zichzelf kan blijven. In Irian-Jaya blijft de transmigrant zichzelf, maar neemt nauwelijks deel aan het economische, sociale en culturele leven van degenen die hen ontvangen: de Papoea's. De term integratie dient in deze context dan ook zorgvuldig gebruikt te worden

43 Heeren, *Transmigratie*, 137-138

44 *Persatuan Pensiunan, Transmigrasi Dari Sabang-Dili-Merauke* Buku II (Jakarta 1990) 1-5

45 Van der Wijs, *Bevolkingsverspreiding*, 5

46 *Persatuan Pensiunan*, 26

4.4. De transmigratie naar Irian-Jaya

De eerste plannen voor transmigratie naar Irian-Jaya werden gemaakt in 1963.⁴⁷ Door middel van transmigratie konden mineraal rijke gebieden in Irian-Jaya ontgonnen worden, waarna bedrijven de gebieden mochten exploiteren. De overheid gaf en geeft vele concessies aan buitenlandse en nationale bedrijven voor olie-exploitatie en mijnbouw. Het grootste mijnbouwproject is de kopermijn van Freeport Inc. en de vestiging van de oliemaatschappij van de Koninklijke Nederlandse Shell.⁴⁸ Het aantal migranten naar deze gebieden (rondom Timika en Tembagapura, zie kaart 2) was groot, aangezien er veel werk was in het openleggen van deze streken en in de fabrieken. 400.000 Migranten moesten volgens het eerste vijf-jarenplan verhuizen, maar reeds in februari 1966, drie jaar voor het eerste vijf-jarenplan, arriveerden de eerste migranten in Irian-Jaya. Zij wilden de jachtgronden van de lokale bevolking bebouwen, waardoor er conflicten oplaaiden tussen transmigranten en Papoea's. Deze conflicten waren een voedingsbodem voor de OPM-guerilla (Organisatie Papua Merdeka), die na de officiële annexatie van Irian-Jaya door Jakarta in 1969, op kleine schaal verzet pleegde. Ook op lokaal en internationaal niveau klonk protest tegen economische ontwikkeling en transmigratie naar het gebied.⁴⁹ In 1981 voerden de militairen er echter een "Operation Clean Sweep", waarbij de Papoea's de bossen in gejaagd werden en de Javaanse transmigranten konden beginnen met de opbouw van het gebied. Van enige compensatie voor de Papoea's was geen sprake. Eind 1984 waren er al 24 transmigratiegebieden in Irian-Jaya. Ze besloegen 700.000 hectare land. Hoewel het aantal transmigratiegebieden groeit, blijft het aantal transmigranten naar Irian-Jaya achter vergeleken bij de andere eilanden. Een reden hiervoor kan zijn dat de kosten voor transmigratie naar Irian-Jaya 50 % hoger liggen dan voor de andere eilanden.⁵⁰

4.5. Transmigratie naar Merauke

Vóór 1963 voerden de Nederlanders een krachtig ontwikkelingsbeleid in Irian-Jaya, op dat moment nog Nieuw-Guinea genaamd. Al in 1930 transmigreerden er Javanen naar Zuid-Irian-Jaya, maar pas na de overname door Indonesië in 1963 kwam er een stroom transmigranten naar het district Merauke. Het jaar 1980 is echter pas het begin van de grote transmigratie-stroom naar Merauke.⁵¹ De transmigratie-commissie stelde in 1980 vast dat 2.080.000 ha. land in het district Merauke gebruikt kon worden en dat 150.000 families (ruim een half miljoen mensen) daar konden gaan wonen. Het groeipercentage voor alleen de gemeente Merauke kwam op 7.36%, van 32.327 mensen in 1980 tot 85.675 in 1990, waarvan in 1980 respectievelijk 3.000 mensen en in 1990 40.000 mensen in de stad woonden.⁵² Tussen 1980 en 1984 vestigde zich de grootste groep in het district Merauke (9.113 families, dit zijn ongeveer 36.589 personen verspreid over 28 dorpen). Vanaf 1984 arriveerde er regelmatig een klein aantal transmigranten. De oorzaken van het kleine aantal transmigranten dat zich vestigde in Merauke waren de daling van de subsidies, het tekort aan mankracht om de transmigranten te begeleiden en de ontwikkelingsproblemen in de transmigratiedorpen.⁵³ Een voorbeeld van een dergelijk ontwikkelingsprobleem is de landbouwtechniek. De transmigranten verbouwden de rijst op de manier zoals zij gewend waren op Java en de ene na de andere oogst mislukte. De gebruikte landbouwtechnieken waren namelijk niet geschikt voor toepassing op de drassige grond in het noorden en de

47 M. Kothuis, *Van Nieuw-Guinea naar West Papua*, West-Papua Volksfront and Komitee (Indonesië 1988) 31. Van der Wijk, *Bevolkings spreiding*, 15-16

48 *Persatuan Pensiunan*, 106-107

49 M.C. Ricklefs, *A history of modern Indonesia since c. 1300* (London 1991) 309

50 E. Maisel, 'Transmigration', *Journal of Contemporary History* vol. 19 (London 1984) 124-127

51 *Yasanto's tree crop*, 31

52 Cijfers van A. Vriens, *Yasanto's tree crop*, 38

53 *Yasanto's tree crop*, 31

droge grond in het zuiden van het district Merauke. Pas de afgelopen jaren gaat het beter met de rijstboeren in Merauke. Een groeiend inzicht in de natuurlijke omstandigheden zorgt momenteel voor een verhoogde rijstproductie en de stroom transmigranten wordt dan ook weer groter (tabel 2).

Tabel 2. Bereikte resultaat in de jaren 1980 tot en met 1991 (doel: 150.000 families)⁵⁴

jaar	bereikte resultaat (aantal families)
1980 - 1984	9.113
1984 - 1990	665
totaal in 1991	9.778

De laatste cijfers geven aan dat in het jaar 1991 43.952 transmigranten (9778 families)⁵⁵ zich hadden gevestigd in Merauke, terwijl de totale populatie groeide van 172.554 in 1980 tot 244.013 in 1990 en 268.183 in 1993.⁵⁶ Dit betekent dat als de spontane migratie⁵⁷ meegerekend wordt, de bevolkingsgroei in Merauke voor een groot deel door de transmigratie is bepaald.⁵⁸ Van het totale aantal transmigranten dat zich vestigde op de "outer-islands" van de archipel vanaf 1980 (807.994 families) kwam ruim 2,6% in Merauke wonen. Dit percentage lijkt weinig, maar het komt op 21.374 families, ongeveer 97.000 mensen (ruim 3 keer het aantal mensen dat in Merauke woonde in 1980). Hieruit blijkt tevens dat het aantal gewenste families naar Merauke, 150.000, bij lange na niet is bereikt.

Tabel 3. Bevolkingsaantal in het district Merauke in het jaar 1990⁵⁹

District	Aantal dorpen	Bevolking	Percentage (%) over de totale bevolking	Bevolkings- dichtheid per km ²
Merauke	16	85.657	35	7.10
Muting	4	6.028	2	0.62
Overig	163	152.328	63	1.99
Totaal	183	244.013	100	1.99

In het jaar 1993 woonden alleen in de gemeente Muting 3189 transmigranten-families in negen dorpen, dit waren 14.350 mensen, terwijl in 1990 de totale bevolking van Muting in de vier grootste dorpen slechts 6.028 mensen betrof. De groei in Muting is dus door de transmigratie enorm snel verlopen (15,2%)⁶⁰ door de transmigratie en in de komende vijf jaar zal deze verder toenemen met nog 3000 families erbij (13.500).

54 Ibidem, 32 en 37

55 Ibidem, 32

56 Kantor Statistik (Merauke 1993), M. Mahuze, *Creating a basis for economic development and the formation of leadership capacities among indigenous Irianese in Merauke Indonesia, Proposal 1994-1998* Yapsel (1993) 4

57 De term "spontane migratie" wordt gebruikt om die personen aan te duiden die op eigen initiatief en zonder hulp van de autoriteiten op eigen risico verhuizen. "Vrije transmigranten" zou een betere term zijn, maar de overheid gebruikt "spontane transmigranten" als officiële term, in: Heeren, *Transmigratie*, 37

58 Overweel, *The Marind-Anim*, 42

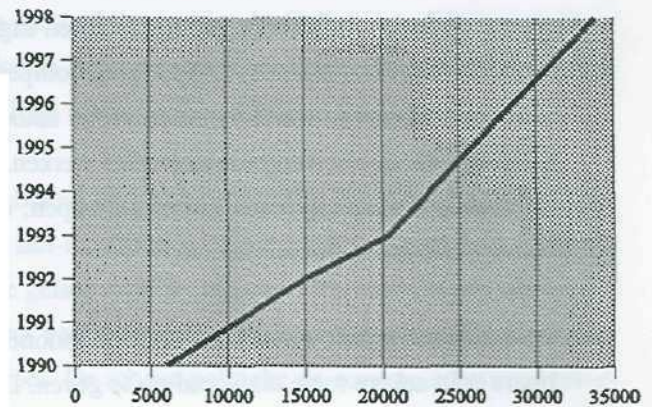
59 Ibidem, 37

60 Yasanto's tree crop, 38

Transmigranten overtreffen het aantal Marind-Anim (10.000) in het gebied. Momenteel verhoudt het aantal transmigranten zich tot de Marind-Anim met 1 op ruim 1,5. In 1998 zal deze verhouding liggen op 1 Marind-Anim tot 3 transmigranten.⁶¹

Tabel 4. Bevolkingsaantal in Muting (lokale bevolking samen met de reeds gevestigde en nieuwe transmigranten)⁶²

Jaar	Aantal transmigranten
1990	6028
1991	10609
1993	20378
1998	33878

Grafiek 1. Verwachte bevolkingstoename in Muting (1990-1998)

4.6. De neveneffecten van transmigratie

De doelen van de transmigratie worden veelal niet bereikt vanwege de vele onverwachte neveneffecten.⁶³ Het eerste probleem ontstaat bij het selecteren van het transmigratiegebied. Dit gebeurt vanzelfsprekend niet geheel willekeurig.⁶⁴ Zo reist er een commissie naar een mogelijk transmigratiegebied om er de bodem en het klimaat te onderzoeken. Nadat een gebied goed bevonden wordt, komen de transmigratiestromen op gang. Deze methode lijkt doordacht, maar brengt problemen met zich mee, omdat ten eerste het onderzoek veelal erg oppervlakkig is en ten tweede de metingen zich vooral richten op de verwezenlijking van korte termijn-doelen. Hierdoor kan op lange termijn blijken dat bijvoorbeeld de bodem niet langer vruchtbaar is dan twee à drie jaar. De transmigratie is in zo'n situatie gedoemd te falen, zeker wanneer ook nog blijkt dat er gebrek is aan landbouwvoorzieningen zoals irrigatie-materiaal, mest en goede behuizing. Vooral op Irian-Jaya zijn dit de voorkomende problemen. Het tweede probleem ontstaat bij de komst van de transmigranten. Vaak blijkt bij aankomst dat de spontane migranten en ambtenaren zich al de beste grond toegeëigend hebben. De transmigranten moeten dan een ander stuk grond zoeken om te bebouwen.⁶⁵ Het derde probleem is dat van de sociale voorzieningen. Deze zijn zo erbarmelijk dat de transmigranten in noodsituaties vaak geen uitkomst meer zien. Dit veroorzaakt ergernis en versterkt de onderlinge onrust tussen de verschillende groepen.⁶⁶

Isolatie

Naast deze drie problemen veroorzaakt de isolatie van de transmigratiegebieden ook moeilijkheden. Niet alleen op het gebied van de marketing, maar ook op dat van de veiligheid van de bevolking. Conflicten tussen de bevolkingsgroepen zijn moeilijk te controleren en te beheersen. Onder deze groepen bevindt zich ook de autochtone bevolking. De regering neemt aan dat zij als vanzelf assimileert in de dominante Indonesische

61 Mahuze, *Creating*, 4 (vertaling), 3 (originele versie). Kantor Statistik (Merauke 1993)

62 Ibidem, 32 en 37

63 Mortimer, *The showcase state*, 54-62

64 De literatuur is over dit punt vaak tegenstrijdig. T. van der Wijst (1983) meent dat dit willekeurig gebeurt en dat dit problemen oplevert, aangezien de bodemgesteldheid sterk verschilt tussen de verschillende transmigratiegebieden. Otten, *Transmigrasi*, daarentegen spreekt van onderzoekscommissies die elk gebied bekijken voordat zij er mensen heen sturen. Van der Wijst is betwijfelt echter de kwaliteit van het onderzoek.

65 Volgens Overweel. Dit kwam naar voren tijdens een gesprek op 6 april 1993 op het Novib-kantoor te Den-Haag

66 M. Otten, *Transmigrasi*, 27-28

samenleving. Het verschil in taal, ras, religie en cultuur maakt dit echter niet vanzelfsprekend. De Indonesische regering versterkte de bovengenoemde problemen door in 1972 een wet aan te nemen, die stelt dat degene die braak land bewerkt en bebouwt de eigenaar is van dat gebied. Dit voorkomt juridische delicten, maar verhoogt de spanning tussen allochtonen en autochtonen. Deze wet houdt voor de Marind-Anim in dat zij steeds meer traditionele jachtgronden en sagoboomgaarden verliezen, omdat hun grond immers niet bewerkt is. De Marind-Anim krijgen geen compensatie voor hun verlies en zo ontstaan er veel conflicten over landbezit tussen de transmigranten en de autochtonen bevolking.⁶⁷ Ook blijkt dat bezuinigingen op de uitvoering van de transmigratie averechts werken. De transmigranten die zelf het gebied moeten openleggen en later andere transmigranten dienen te helpen, doen dit laatste niet, waardoor het transmigratieproces langzamer verloopt en duurder wordt.⁶⁸

Al deze problemen zijn erkend door de Indonesische overheid. Het geformuleerde ontwikkelingsbeleid probeert er in zekere mate antwoord op te geven. De onderzoekscommissie gaat echter nog steeds willekeurig te werk bij het kiezen van gronden voor nieuwe transmigratiestreken. Ook het gebrek aan kennis over het nieuwe gebied en de toegepaste landbouwvoorzieningen is nog niet verdwenen. De eenzijdige concentratie op industrialisatie veroorzaken deze moeilijkheden. Tevens wordt het gedrag van de spontane migranten en ambtenaren niet gecorrigeerd. Vervolgens blijkt dat ondanks verbeterd toezicht op de dorpen, het belang van sociale voorzieningen niet doordringt tot de beleidmakers. Tenslotte heeft het isolatieprobleem en het gebrek aan controle een dubieuze oplossing gekregen. Onder de transmigranten bevinden zich veel militairen, die vooral in de onrustige gebieden met geweld de bevolking rustig houden. De afgelopen jaren wordt er echter meer acht geslagen op de sociale en culturele aspecten van het ontwikkelingsbeleid in Indonesië.⁶⁹

4.7. De ontwikkelingsproblematiek in Merauke

De sociale en culturele patronen van de Javanen en de Marind-Anim verschillen te zeer om gemakkelijk te integreren. Het verschil in ras, taal en gewoonten maakt samenwerking moeilijk. Van beide zijden is er weinig respect voor elkaars achtergrond. In de landbouw worden de traditionele sagoplant en het jachtgebied verdrongen door de intensieve rijstbouw. Ook nemen ongeschoolde, werkloze Javaanse arbeiders de bedrijven en winkels over van geletterde Marind-Anim, omdat zij menen dat beter te kunnen. Veel Marind-Anim trekken zich hierom terug in de bossen. Anderen worden werkeloos en brengen hun tijd door met dobbelen en drinken. Veel vrouwen vervallen tot prostitutie. Er zijn echter ook Marind-Anim die wel degelijk geassimileerd zijn in de moderne, Indonesische samenleving. Zo is er een klein aantal Marind-Anim, dat werkt bij de gemeente en het postkantoor. Ook treft men ze bij de politie en het belastingkantoor, waar zij vaak lagere functies vervullen als respectievelijk portier of postselecteerder. Het aantal dat assimileert is echter te verwaarlozen.

In Merauke wordt de landbouw door de overheid gestimuleerd door middel van de "Tree Crop Programmes", een onderdeel van het huidige vijf-jarenplan, dat betrekking heeft op de verbouw van koffie en fruit. De overheid doet er veel aan om dit programma te doen slagen, maar vaak worden de Marind-Anim hierbij vergeten. Het "Tree Crop Program" is namelijk een te grote stap voor de Marind-Anim. Binnen enkele jaren

67 Overweel, *The Marind-Anim*, 17
68 Van der Wijs, *Bevolkingsverspreiding*, 25
69 *Ibidem*

moeten zij overstappen van een jagersbestaan naar boerenbestaan. Dit grijpt dramatisch in hun traditionele cultuur. Tot nu toe heeft het programma dan ook weinig succes. Een recente ontwikkeling in Merauke-stad is de groei van migranten, veroorzaakt door de urbanisatie vanuit de omgeving. De oorzaak hiervan kan gezocht worden in het mislukken van de "Tree Crop Programmes". Daarnaast oefent de aanwezigheid van administratieve en verzorgende instanties in Merauke een aantrekkingskracht uit. Ook de houtkap-industrie en de visserij lokken mensen die op zoek zijn naar werk. Zo heeft de (trans)migratie, als onderdeel van het Indonesisch ontwikkelingsbeleid, Merauke tot de plaatselijke metropool doen uitgroeien.

Gesteld kan worden dat de doelen van het transmigratiebeleid gericht op Merauke, Irian-Jaya nog lang niet volledig zijn bereikt. Redenen hiervoor zijn het gebrek aan inzichten in de verschillen tussen Java en Zuid-Oost Irian-Jaya in de fysische en sociale omgeving en de geïsoleerde positie van Merauke. De problemen die de Marind-Anim hierdoor kennen zijn landverlies, daling van de dagelijkse inkomsten, armoede, alcoholisme, prostitutie en een groeiend minderwaardigheidsgevoel. De scheve politieke en economische machtsverhoudingen, zoals in paragraaf twee beschreven, komen in het ontwikkelings- en transmigratiebeleid naar voren. Zij dragen bij aan de escalatie van etnische gevoelens en een toename van het armoedeprobleem, aangezien de Javanen het meest profijt hebben van de projecten op het gebied van de ontwikkeling en de landbouw vaak het onderspit delft in de ontwikkeling van de havenindustrie in Merauke-stad. Er wordt te weinig rekening gehouden met de autochtone bevolking, waardoor deze vaak in armoede vervalt. Hieruit blijkt dat het concept "gelijkheid tussen de bevolkingsgroepen", die de Indonesische overheid hanteert in haar ontwikkelingsprogramma's, niet gebruikt wordt in de uitvoering van deze programma's.

SAMENVATTING EN CONCLUSIE HOOFDSTUK ÉÉN

Economisch gezien staat Indonesië er goed voor. De olie-reserves, de textiel, de scheepsbouw en de rijstbouw geven Indonesië de mogelijkheid een nog grotere economische en politieke macht te worden in Zuid-Oost Azië. Interne moeilijkheden blijven echter de werkelijke ontwikkeling remmen. Het feit dat de voordelen van de groei, in welke sector dan ook, ten goede komt aan de leidende elite van zakenlieden en militairen ligt aan deze moeilijkheden ten grondslag. De kloof tussen de rijke elite en de arme massa wordt steeds dieper; de "dual-economy" wordt versterkt. In de jaren zeventig probeerde de overheid deze kloof te verkleinen door de landbouwproductie te stimuleren via export-bevordering, maar zij is er niet in geslaagd een snelle ontwikkeling van de landbouwsector te bewerkstelligen.

De eerste maatregel die de Indonesische overheid heeft genomen om een evenwichtige bevolkingsgroei te krijgen is de geboortenbeperking. Dit beleid vraagt om veel structurele veranderingen, die via het onderwijs moeten doordringen tot de bevolking. Op Java boekt de geboortebeperving reeds succes. De tweede beleidsmaatregel betreft de ontwikkeling van de landbouwgebieden. Wanneer deze ontwikkeling succes heeft, zullen de gezinnen automatisch kleiner worden en zullen er veel mensen werk kunnen vinden buiten de landbouwsector. Dit deel van het ontwikkelingsbeleid heeft echter nog weinig vruchten afgeworpen aangezien de landbouwontwikkeling achterblijft bij die van de industrie. De derde maatregel is de transmigratie. Dit beleid heeft veel neveneffecten, zoals etnische moeilijkheden, onvruchtbare gronden, onjuiste landbouwmethoden en gebrekkige sociale voorzieningen. Hierdoor heeft het nog niet de beoogde doelen (stijging van de landbouwproductie, regionale ontwikkeling, meer werkgelegenheid, verbetering van de nationale welvaart, verspreiding van de bevolking, veiligheid en nationale eenheid) bereikt. Zolang de nadruk in het Indonesische

ontwikkelingsbeleid gelegd wordt op de industrialisatie, zoals de overheid die kent in het centrum (Java), zullen er in de periferie ("outer-islands) grote structurele veranderingen moeten plaatsvinden. Dit stuit op problemen met de autochtone bevolking in de periferie, zo ook in Merauke. De Marind-Anim zijn een ander soort systeem gewend, één die aansluit bij de klimatologische, ecologische en culturele omgeving van Merauke. Daarnaast wordt de Javaanse dominantie zo groot (binnen een periode van tien jaar is de bevolking door de transmigratie met 7,56% gegroeid. In de gemeente Muting is de groei zelfs 15,2%) dat de economische samenleving van de autochtone bevolking, de Marind-Anim, in het nauw komt. De Marind-Anim vervallen op deze manier vaak in armoede. Bovendien is er een gebrek aan wederzijds respect en hierdoor integreren de beide bevolkingsgroepen moeilijk. Voor de Javaanse boeren is de concentratie op de industrie echter ook een probleem. Zij krijgen niet genoeg middelen om met succes rijst te verbouwen in transmigratiegebieden met een bodemgesteldheid anders dan Java. Samenvattend kan gezegd worden, kijkende naar de sociaal-economische en politieke doeleinden van de transmigratie, dat de hoge verwachtingen van de transmigratie naar Merauke nog ver van bereikt zijn.

De laatste jaren is bij de Indonesische regering het inzicht gegroeid dat migratie, van welke soort dan ook, een complex proces is, met politieke, sociale en ruimtelijke aspecten. Het nationaal beleid dient in alle sectoren actief zijn en niet de verschillende sectoren in isolatie van elkaar ontwikkelen (iets wat de overheid de afgelopen jaren deed door haar concentratie op industrie). Dan pas kan een migratieproces met succes de gehele ontwikkeling stimuleren. Zo zal de groei in de ene sector mogelijkheden creëren in de andere sector. Dan is er sprake van zogenaamde "overspill" en werkelijke ontwikkeling. Dit alles houdt een structurele verandering in van alle politieke, economische en sociale patronen. Het "feodaal patroon van interactie" zal moeten verdwijnen. Of de Indonesische overheid zo ver wil gaan is de vraag.

In het volgende hoofdstuk zal de ontwikkelingsproblematiek van de Marind-Anim te Merauke in een groter historisch kader geplaatst worden. De wortels van de problematiek liggen in de periode vóór 1963. De vraag die hierbij gehanteerd wordt luidt: welke culturele en sociale invloeden hebben de Marind-Anim ondergaan en welke effecten hebben deze gehad op de cultuur van de Marind-Anim, zoals die zij vroeger hebben gekend?

HOOFDSTUK 2. HONDERD JAREN VAN INVLOED

Inleiding

In zijn boek *'Dema. Description and analysis of Marind-Anim culture'*, beschreef J. van Baal het verloop van de ontwikkelingen in Zuid-Irian-Jaya (toen nog Zuid-Nederlands-Nieuw-Guinea genaamd) vanaf 1892.¹ Andere werken van A. Vriens, J. Boelaars en J. Verschuieren leveren een belangrijke bijdrage aan het inzicht in ontwikkelingswerk van de missie en de overheid in dit gebied. Al deze studies staan centraal in het werk van de historicus J. Overweel *'The Marind-Anim in a changing environment'*.² In dit veldrapport beschrijft hij helder de veranderende omgeving van de Marind-Anim en hun reactie daarop. Voor mijn onderzoek is het van belang een overzicht te krijgen van de culturele en sociale invloeden op de Marind-Anim in historisch perspectief. De vraag is welke effecten deze hebben gehad op de cultuur van de Marind-Anim, zoals die zij vroeger hebben gekend. In dit hoofdstuk ga ik op deze vraag in aan de hand van de studies van Van Baal, Vriens, Boelaars, Verschuieren en Overweel. Aan de orde komt de invloed van respectievelijk de Nederlandse overheid, de missie, de handelaren en de Indonesische overheid. De eerste drie hebben gezamenlijk invloed uitgeoefend op de Marind-Anim door de interactie van de belangen en zullen dan ook te samen besproken worden.

1. DE VERSCHILLENDE INVLOEDEN

a. De periode van 1893 tot 1921

In 1892 probeerde de Nederlandse overheid een post te stichten in Sarire, wat mislukte vanwege de agressieve houding van de kustbewoners. T. Snelleman beschreef in 1908 de eerste kennismaking met de kustbewoners van zuidoost Nieuw-Guinea als volgt. '[...] Vermoedelijk vonden zij (de kustbewoners) het tegen de orde, dat vreemde mensen zich ongevraagd in hun land kwamen neerzetten en met er met schietgeweer den baas speelden. [...] Na geruimen tijd te vergeefs op de terugkomst van hunner (scheepsbemanning) gewacht te hebben, terwijl intusschen niemand zich meer aan het strand ophield, zagen de in de sloep achtergeblevenen eindelijk een veertigtal inboorlingen aankomen, die, door de zee wadende, de sloep trachtten te bereiken; Toen zij dicht genoeg in de nabijheid waren gekomen, haalden zij hun pijlen en bogen, die zij verborgen hadden weten te houden, te voorschijn en schoten een regen van pijlen op de sloep af, door één (pijl) werd (iemand) ernstig gewond. [...] Voor een vervolging van de "kwaadgezinden" of "onwetenden", zo noemt men hen die nog niet begrijpen de zegeningen van een ordelijk bestuur [...] was de troep onvoldoende uitgerust.'³

Vanaf 1897 werden er posten elders langs de zuid-west kust gesticht, maar pas op verzoek van het Engelse bestuur werd in 1902 Merauke gesticht. Op het Engelse territorium (ten oosten van Merauke) zouden de Marind-Anim regelmatig koppensnellen en dit laatste moest afgeschaft worden.⁴ Tijdens het onder controle krijgen van het gebied en haar "uncontrolled subjects" (zoals Van Baal de Marind-Anim noemt) stuitte de overheid op vele moeilijkheden.⁵ Het gebied was erg uitgestrekt, het personeel beperkt en er was nauwelijks

1 J. van Baal, *Dema, Description and analysis of Marind-Anim culture* (Den Haag 1966)

2 J. Overweel, *The Marind-Anim in a changing environment* (Merauke-Amsterdam 1993)

3 T. Snelleman, *Merauke en wat daaraan voorafging* (Haarlem 1908) 2-6

4 Een uitgebreid verhaal over de eerste ontmoetingen met de Marind-Anim in 1892-1893 is te vinden in het werk van T. Snelleman, *Merauke*

5 Van Baal, *Dema*, 24

een infrastructuur. In 1906 werd het gebied door de "Military Exploration Mission" in kaart gebracht onder de leiding van de geoloog O.G. Heldring. Daarnaast bestudeerde hij de initiatie-riten van de Marind-Mayo, met als resultaat dat vanaf het jaar 1906 deze feesten werden ontmoedigd. Het opleggen van regels en wetten bleek echter vrijwel onmogelijk in deze streek. De Nederlands-Indische wetten zeiden niets over de kopensnel-activiteiten en de jurisdictie hierover werd dan ook overgelaten aan de lokale overheid. Het gevolg was dat de lokale politie de kopensnellerij afstrafte door het vernielen van oorlogsboten, het verzamelen van gesnelde hoofden en het uitdelen van boetes in de vorm van de inname van varkens en cocosnoten. Deze interventies gingen vaak gepaard met veel geweld en in 1914 wist de assistent-resident L.M.F. Plate (1912-1915) daarmee een relatief einde te maken aan de kopensnellerij.⁶

Na de stichting van Merauke ontstond er een levendige handel tussen de Chinees-Indonesische handelaren en de Marind-Anim. Deze handelaren ruilden hun ijzerwaar voor de cocosnoten van de Marind-Anim. Aanvankelijk was deze handel vreedzaam, want de Marind-Anim bewonderden de handelaren met hun geweren en ijzer. De handelaren kenden echter een zeer ruw en oneerlijke gedrag, waardoor er in 1906 een einde aan de vreedzame handel kwam en er een lange periode van conflicten aanbrak. Een voorbeeld van zo'n conflict was het illegaal gebruiken van de cocosnoottuinen door de Kelapa (cocosnoot) Company (opgezet in samenwerking met de missie) in 1921. De Marind-Anim ontvingen geen compensatiegeld voor het in bruikleen geven van hun tuinen, waardoor er hoog oplopende ruzies ontstonden. In 1925 trok het bedrijf zich terug. Naast de conflicten, waren ook economische moeilijkheden de reden voor het vertrek. Vanaf 1914 begon er tevens een intensieve handel in de veren van paradijsvogels. De vogeljagers trokken hiervoor diep de binnenlanden in en ook de Marind-Anim joegen op de vogels. Deze handel bleef bloeien tot het verbod op de jacht in 1924.⁷

In 1905 begon ook het Heilig Hart haar werk in Merauke. Doordat de Marind-Anim de missie moeilijk toelieten in hun leefgemeenschap was de missie in het begin enkel in staat om zich de taal eigen te maken en om de zieken te verzorgen. Vooral de groei van het aantal zieken sterkte het geloof van de missionarissen in hun taak. Het bevestigde de noodzaak van hun aanwezigheid; 'de Marind-Anim moeten behoed worden voor hun ondergang, veroorzaakt door hun onzedelijk gedrag'. De ziekte die de meeste slachtoffers eiste, bleek later het venerisch granuloom te zijn; een vorm geïmporteerd uit Queensland, vlak nadat Merauke gesticht was. Het seksueel verkeer verspreidde deze ziekte zodanig (de Marind-Anim kenden vele sexuele rituelen waar-bij de vrouw meerdere malen per jaar seks met vijf tot tien mannen per nacht had)⁸, dat de missie al gauw inzag dat opname in een ziekenhuis geen zin meer had. Dit was één van de redenen waarom er "model-dorpen" werden gesticht, waarin de Marind-Anim dienden te leven volgens westers model: een familie met één man, één vrouw en kinderen in een huis. Op deze wijze hadden de bewoners van deze dorpen niet meer de mogelijkheid hun eigen adat (culturele traditie) te volgen, waardoor zij niet meer besmet konden worden door de ziekte van het venerisch granuloom. De eerste model-dorpen stonden in Okaba (1913) en Merauke (1914). De komst van de eerste Wereldoorlog maakte het moeilijk dit plan op grotere schaal uit te voeren.⁹

6 J. van Baal, 'De bevolking van Zuid-Nieuw-Guinea, onder Nederlands bestuur: 36 jaren (1939)' 28, in: *Bijdrage tot taal-, land- en volkenkunde (BTLV)*, deel 79 aflevering 3, in: Overweel, *The Marind-Anim*, 19-20. Vertenten, 'De Marind-Anim,' in: *BTLV*, deel 77 (1921) 187, in: M. Oomens, *Op Zoek naar Mensen, De missie van de MSC in Zuid-Nieuw-Guinea*, (Utrecht-Tilburg 1993) 12

7 Overweel, *The Marind-Anim*, 17

8 Van Baal, *Dema*, 25

9 J. Verschueren, 'De Katholieke missie', in: 'Nieuw Guinea', deel 1 ('s Gravenhage 1953) 187, in: Overweel, *The Marind-Anim*, 18

In de jaren na de eerste Wereldoorlog vroeg pater Vertenten de aandacht voor Nieuw-Guinea, omdat de grote griep epidemie van 1918 de Marind-Anim met uitsterven bedreigde. Dr. Cnopius¹⁰ verklaarde na onderzoek dat de oorzaak niet alleen bij de ziekte lag, maar ook bij de onvruchtbaarheid van de Marind-vrouwen. De oorzaak hiervan lag bij de seksuele rituelen, volgens Cnopius. Een derde oorzaak van de daling van de Marind-bevolking lag in het verbod op stammen-oorlogen door de Nederlandse regering. Tijdens deze oorlogen roofden de Marind-Anim kinderen van de buurstammen, waarna zij ze opvoedden als hun eigen kinderen. Op deze wijze bleef de populatie bij de Marind-Anim stabiel. Na het verbod op de oorlogen werd het kindertal kleiner bij de Marind-Anim.¹¹ Cnopius' verklaringen sloten aan bij die van pater Vertenten en deze laatste vroeg wederom aandacht voor het plan van de model-dorpen. De mensen zouden daar zedelijk in leven, seksuele feesten werden verboden, voor de traditionele dansen moest toestemming gevraagd worden en huwelijken werden geadministreerd.¹² In 1921 kreeg Vertenten toestemming van de Nederlandse overheid voor de uitvoer van het plan van de model-dorpen en de samenwerking tussen de overheid en het missiewerk werd hierdoor versterkt.¹³

b. De periode van 1921 tot 1931

Vanaf 1921 probeerden de missie en overheid intensief in de Marind-samenleving te interveniëren. De reden waarom de Katholieke Missie te Merauke in deze jaren nogmaals om overheidsinterventie vroeg was, dat ondanks de toename van levensinkomsten, het sterftecijfer erg hoog bleef.¹⁴ De overheid stemde toe in een dieper gaande interventie en de missie veroorzaakte een totale transformatie van de Marind-samenleving. Zo gingen alle Marind-Anim leven in de model-dorpen. De missie en de lokale overheid gingen echter verder.¹⁵ Om de controle te versterken werden traditionele kleine dorpjes samengevoegd tot één groter dorp, de 'centra van beschaving'.¹⁶ De missie kende daar haar missie-scholen, die gewoonlijk geleid werden door een Molukse katholieke van de Kei-eilanden. Het opzetten van missiescholen werd uitgevoerd aan de hand van twee vijf-jarenplannen. Overweel verklaart dat gezien vanuit statistisch oogpunt het programma succesvol was. Het aantal zieken daalde en het geboortecijfer steeg.¹⁷ Een tweede manier om de controle te versterken was het oprichten van allerlei coöperaties, waarin de dorpingen samen werkten en geen mogelijkheid meer hadden dagen lang het dorp te verlaten om hun tuinen te verzorgen. Zo waren zij altijd bereikbaar voor de missie of de onderwijzer. Een voorbeeld van zo'n coöperatie was de Kelapa Company en later het gemechaniseerde rijstproject in Kumbe (hierover meer in paragraaf c.).¹⁸

Omdat het missiewerk aan de kust vorderde ging de missie zich meer richten op het binnenland. In 1924 werd er een bestuurspost in Muting gesticht.¹⁹ Verder was er nog weinig mogelijk, aangezien er een tekort aan personeel was.²⁰ Toch zag de missie de mogelijkheid enkele schooljes op te zetten in Muting en de daarbij gelegen dorpen, waaronder Kolam, Boha en Bupul.²¹

10 De voornaam van deze arts is onbekend

11 Van Baal, *Dema*, 25-26

12 'Rapport', van het bevolkingsonderzoek onder de Marind-Anim van Nederlands Zuid Nieuw-Guinea, S.L., s.d., 85-87, in: Overweel, *The Marind-Anim*, 18

13 *Ibidem*, 85-87, in: *ibidem*, 18-19

14 Overweel, *The Marind-Anim*, 17

15 'Rapport', 85-87, in: Overweel, *The Marind-Anim*, 18-19

16 *Ibidem*, 88, in: *ibidem*, 20

17 *Ibidem*

18 Overweel, *The Marind-Anim*, 33-36

19 Van Baal, 'De bevolking', 6, in: Oomens, *Op zoek*, 26

20 Vertenten, 'Paradijsvogeljacht op Zuid-Nieuw-Guinea', *De Java Post* 18 (1920) 561-562, in: Oomens, *Op zoek*, 27

21 Oomens, *Op zoek*, 27-28

c. De periode van 1931 tot 1949

De ziekte-epidemieën werden in deze periode onder controle gebracht en de jacht op paradijsvogels werd volledig gestopt. Ook de handel in cocosnoten werd minder. Sociaal en economisch was Merauke hierdoor minder belangrijk geworden en de missie breidde het daadwerkelijk gezag uit naar het westen (de Asmat), het oosten en het noorden met steun van de Nederlandse overheid. In Muting had de missie reeds invloed via de scholen, maar haar rol werd daar versterkt doordat de protestantse zending ook haar rechten op Zuid-Nieuw-Guinea deed gelden. Er was een concurrentiestrijd gaande, waardoor er verwarring onder de Marind-Anim ontstond, die het verschil tussen beide kerken niet begrepen.²² In 1937 gaf de zending de strijd echter o Door deze beslommeringen kregen de Marind-Anim minder directe aandacht van de Nederlandse overheid.²³ Dat bleef zo in de oorlogsjaren, toen Nederland het druk had met de eigen binnenlandse aangelegenheden.

De leraar van de missie-scholen, de zogenaamde "beschavingsscholen", ging een belangrijke rol spelen in het leven van de Marind-Anim. Zijn taak was niet alleen lesgeven, maar ook gaf hij advies bij huizenbouw, tuinbouw enzovoorts. Vriens zegt over de rol van de leraar dat zij feitelijk

'maatschappelijk werkers waren. Zij moesten de dorpen leefbaar maken, (zodat de ouders thuis konden blijven en de kinderen naar school konden gaan). Dus ging hij tuinen aanleggen, voor zichzelf, maar ook voor de schoolkinderen. Ook leerde hij het dorp om die "atap (dak)" [...] te naaien, hij hielp met bevellingen en ziekten enzo. Die kerels deden alles voor zo'n dorp en het dorp hing van zo'n vent af en zijn vrouw'.²⁴

De vrouw van de leraar speelde een centrale rol in het geven van naai- en kooklessen aan de vrouwelijke inwoners van het dorp en zij verpleegde de zieken.²⁵ Deze functies gaven hen meer autoriteit dan het traditionele dorpshoofd.²⁶

Na de oorlog begon de politiek zich met Nieuw-Guinea te bemoeien. Reeds in het verdrag van Linggajati in 1947 werd er aan Indonesische zijde een kanttekening gemaakt over Nieuw-Guinea. In 1949 werden alle delen van de archipel overgedragen aan de Verenigde Staten van Indonesië, behalve Nieuw-Guinea, dat nog onder de hoede van het Nederlands bestuur bleef. In 1950 werd er een Nederlandse-Indonesische commissie samengesteld, om uit te maken wat er van Nieuw-Guinea moest worden. Samen kwamen zij niet tot een overeenstemming en terwijl Nederland eigenlijk bang was haar koloniale machtsstatus te verliezen, bracht zij een ander, etnisch argument naar voren voor het behoud van Nieuw-Guinea: 'als de Papoea's etnisch anders zijn, dan kan het recht op eigen-determinatie gelden'.²⁷ Op deze manier kreeg de Nederlandse overheid de mogelijkheid Nieuw-Guinea te ontwikkelen tot zelfstandigheid (onder artikel 73 van het verdrag van de Verenigde Naties (VN)).²⁸ Hieruit sprak de frustratie over het verlies van Nederlands-Indië. Het gebied had geen delfstoffen. Bovendien was de bevolking nog niet ver ontwikkeld, wat betekende dat de grote in-

22 Ibidem, 40

23 Overweel, *The Marind-Anim*, 23

24 Vriens tijdens een gesprek op 7 juli 1994 in het missiehois te Tilburg

25 Overweel, *The Marind-Anim*, 23. Coomens, *Op zoek*, 49

26 Overweel, *The Marind-Anim*, 23

27 S.R. Jaarsma, 'Waarneming en interpretatie. Vergaring en gebruik van omografische informatie in Zuid-Nieuw-Guinea 1950-1962 (Utrecht-Nijmegen z.j.), 31-33, in: Overweel, *The Marind-Anim*, 24

28 Ibidem

spanning van Nederland voor dit gebied nog moest beginnen.²⁹

d. De periode van 1949 tot 1963

Het doel van de Nederlandse overheid met haar ontwikkelingsbeleid op Nieuw-Guinea was 'haar deelname als een vrije staat in wereld-wijde contacten en haar menselijke vooruitgang in overeenstemming met de principen neergelegd in het verdrag van de VN'.³⁰ In deze jaren begonnen de overheid en de kerk in te zien dat zij voor de oorlog een aantal vergissingen hadden gemaakt.³¹ Ten eerste hadden zij alleen de jeugd opgeleid, waardoor er een sociale kloof was ontstaan tussen de ouderen en de jongeren. Ten tweede zagen zij in dat zij de traditionele leiders (de Pakas-Anim) niet hadden erkend in het ontwikkelingsbeleid.³² De oorzaak hiervan was dat de kerk voor de oorlog meende dat de Marind-Anim geen autoriteit kenden. Volgens J. Verschueren meende de missie in die tijd, dat de leraar een cultureel alternatief bood en een centraal punt was in de veranderende omgeving van de Marind-Anim. Critici zagen hem echter als 'instrument van de nieuwe cultuur, die zich superieur opstelde tegenover de dorpsbewoners'.³³ Volgens Vriens hebben de leraren wel degelijk goed werk gedaan, maar zaten zij niet op hetzelfde niveau als de Papoea's:

*'Na 1945 moesten de Papoea's mee gaan spelen, ze moesten hoger opgeleid gaan worden. De meesten van ons (de missie) zeiden dat er daarvoor gezag nodig was (een leraar), want er moest gewerkt worden. Dat kon ik me wel voorstellen, maar je kwam er niet, hoor. Die leraar zat namelijk niet op hetzelfde behoefte-spoor als de Papoea'.*³⁴

Binnen het nieuwe beleid bleven de school en de kerk een centrale rol spelen. Het schoolprogramma werd echter aangepast aan de culturele achtergrond van zijn leerlingen en zo kreeg de landbouw speciale aandacht. Hiermee wilde de Nederlandse overheid Nieuw-Guinea transformeren naar een gemeenschap, waarin de "volkslandbouw" de belangrijkste basis van het bestaan zou gaan vormen.³⁵ De overheid wilde het niveau van onderwijs aanpassen aan het niveau van economische ontwikkeling van het dorp, want mocht dit niet gebeuren dan zou onderwijs onrealistisch worden en onaantrekkelijk. Daarnaast mocht het onderwijs niet te licht zijn. De leerlingen zouden dan menen dat het passief opnemen van kennis hen vanzelf welvaart zou geven. Er moest een goede balans gevonden worden, zodat deze cargo-cultuur (het passief overnemen van uiterlijke kenmerken van een andere cultuur, waarvan men een grote heilsverwachting heeft³⁶) werd buitengesloten. Een flexibel schoolsysteem werd ingevoerd, waarin het de bedoeling was dat de Marind-Anim omgevormd zouden worden tot christelijke boeren.³⁷ Op deze manier zouden zij, zo werd gehoopt, in de toekomst een rol kunnen gaan spelen in de wereldgemeenschap. In eerste instantie leek dit scholensysteem een succes. Het probleem kwam echter nadat de jeugd weer terug was gegaan naar haar eigen dorp; daar vielen

29 I. van Goor, *Indië/Indonesië, van kolonie tot natie* (Den Haag 1987) 112-113

30 J. van Baal, 'Erring Acculturation' (Den Haag 1960) 108, in: Overweel, *The Marind-Anim*, 32

31 In het voorwoord van het werk van J. Boelaars, *Nieuw-Guinea, uw mensen zijn wonderbaar* (Bussem 1953) 4, brengt J.K. van Eechoud dit inzicht naar voren met de volgende woorden: 'Dit boek was een verrassing. [...] Toch zijn wij echter al te makkelijk geneigd met het essentiële onze lokale versie van het Christendom over te planten en de 'heiden' met zijn geheel ander gedichtewerk, dat in de bestaande culturen het aanvaardbare, leven te dwingen in een keurslijf, dat hem cultureel volstrekt niet past. Het is de grote verdienste van dit boek, dat het tegen deze neiging stelling neemt. [...] Het is van het grootste belang voor de missie [...], dat het aanvaardbare behouden blijft, zodat er op voortgebouwd kan worden'

32 Van Baal, *Dema*, 65

33 J. Verschueren, 'Om een nieuwe wereld', in: 'BTLV' 113 (1957) 210-237 en 277, in: Overweel, *The Marind-Anim*, 23

34 Vriens tijdens een gesprek op 7 juli 1994 in het missiehuis te Tilburg

35 H. Kroeskamp, 'Grondgedachten van het onderwijsbeleid in Nederlandsch-Nieuw-Guinea,' (geen plaatsnaam 1962) 103, in: Overweel, *The Marind-Anim*, 34

36 'Magische en religieuze beweging onder de inlandse bevolking van Nieuw-Guinea en Melanesië, die gekenmerkt wordt door een sterke emotionaliteit en een allesoverheersende heilsverwachting [...]' in: *De Grote Winkler Prince*. 'Cargo-cultuur is de naam voor een godsdienstige beweging, die gelooft dat de Godheid, de engelen of de geesten der voorouders enorme vruchten (cargo's) zeer begeerde industriële wereldse artikelen per schip of vliegtuig zullen aanbrengen,' in: *De Grote Nederlandse Larousse Encyclopedie*

37 Kroeskamp, 'Grondgedachten,' in: Overweel, *The Marind-Anim*, 34

zij weer terug in het oude leven. 'De moderne leraar wordt vervangen door vele dorpsouderen', schrijft J. Boelaars.³⁸ Het verschil in opvoeding tussen de Papoea- en de westerse samenlevingen in de relatie ouder-kind is groot. Het was hierom niet verwonderlijk dat westerse scholen veel moeilijkheden inhielden.³⁹ Tijdens één van de scholingsprogramma's waar Vriens aan werkte kwamen de Marind-Anim naar voren met de moeilijkheden die zij hadden met de school:

*'Ze begonnen te praten met me (Vriens). Verdomd ik zat hartstikke goed. [...] Ze zeiden zelf: - pastoor we zijn onze eenheid kwijt, we hangen helemaal niet meer samen. Bovendien wat er met onze kinderen gebeurt daar hebben we helemaal niks over te zeggen.'*⁴⁰

Volgens Overweel zijn de Nederlandse overheid en de missie met hun onderwijs en ontwikkelingsprojecten nogal naïef geweest. Vriens meent dat de missie helemaal vergeten is dat opgeleide mensen buiten hun eigen dorpsfeer treden. De meeste mensen bij de missie hebben daar nooit aandacht aan besteed.⁴¹ De overheid en de missie hebben hun gebrek aan kennis en inzicht erkend, toen bleek dat de aanpak niet aansloot bij de ontvangende culturen.⁴²

Naast het algemene landbouwonderwijs organiseerde de missie, gesteund door de lokale overheid, ook praktische landbouwactiviteiten in twee vormen. De eerste bestond uit grote staatsbedrijven, met een hoge kapitaalvoer, die gewoonlijk "cash-crops" (commerciële tuinbouw, zoals jambu mete (cashew-noten), en koffie) produceerden en een landbouwkundig onderzoekscentrum hadden. Een voorbeeld van de deze vorm was het in Kumbe gemechaniseerde rijstproject, dat mislukte door de vele insecten- en vogelplagen waar het project onder leed. Bovendien bleek de bodem erg onvruchtbaar. De tweede vorm was kleinschaliger, gebaseerd op de gemeenschapsontwikkeling. De bedoeling was dat de traditionele landbouw ontwikkeld zou worden, zodat er een "surplus" mogelijk was.⁴³ Deze vorm was in de jaren vijftig een economisch succes. De export van copra (bewerkte cocos) en de verkoop van krokodillenhuiden deden het goed. De handel was in handen van de Chinezen en de Marind-Anim leverden het materiaal.⁴⁴

De economische houding van de Marind-Anim veranderde echter. De oorzaak hiervan lag bij het bewustwordingsproces dat de oorlog met zich had meegebracht (hierover meer in paragraaf twee). De Marind-Anim kenden na de oorlog een economisch nationalisme en een hoger politiek bewustzijn. Met dit in het achterhoofd stimuleerde de lokale overheid, maar vooral de missie, de Marind-Anim om copracoöperaties te stichten.⁴⁵ Zo vestigde het Nederlandse bedrijf "De Zuidkust" vijftien copra-werkgemeenschappen in Merauke. In 1960 produceerde zij copraproducten ter waarde van 250.000 gulden, in die tijd een groot bedrag. De missie had naast haar copra-bedrijf in Kolam-Kolam, een samenwerkingsbedrijf verspreid langs de Kumbe rivier. Zij heette "Kongsi Kali Kumbe" en produceerde sago, cocos, krokodillenhuiden en groenten.⁴⁶ Aanvankelijk leken de landbouw-, onderwijs- en dorpsprojecten succesvol, maar de meeste zijn toch mislukt. De reden

38 Boelaars, 'Nieuw-Guinea uw mensen', 44-51, in: Overweel, *The Marind-Anim*. 36
39 Overweel, *The Marind-Anim*, 32
40 Vriens tijdens een gesprek op 7 juli in het missiehuis te Tilburg
41 Ibidem
42 Overweel, *The Marind-Anim*, 37
43 Ibidem, 35
44 Ibidem
45 Ibidem, 36-37
46 Ibidem

hiervan is het gebrek geweest aan culturele kennis over het gebied. Vriens zegt dat als gevolg van deze onwetendheid de kerk:

'niet op hetzelfde spoor als de Marind-Anim zat. De kerk wilde dat er gewerkt werd. Je kon zelf wel een heleboel dingen willen, maar die lukten niet, als het niet echt van de mensen zelf kwam of als je niet op hun spoor zat. [...] De Marind moesten het zelf gaan vertellen, dan integreerde je onbewust jou wens met hun behoeften. Goede vrienden werden woest als ik het daarover had. Dit is de reden waarom een heleboel dingen niet lukken bij ons, bij de missie'.⁴⁷

e. De periode van 1963 tot en met 1993

De laatste periode van invloed begon vanaf de overdracht van Nieuw-Guinea aan de Indonesische overheid in 1963 tot heden. De diplomatieke relaties tussen Nederland en Indonesië werden erdoor versterkt.⁴⁸ De missie bleef in deze tijd ook actief, maar hield haar programma's strikt binnen de kerk. Dit was noodzakelijk, omdat de Indonesische overheid direct intervenieerde zodra een project veel gaat betekenen voor een dor. De activiteiten beperkten zich tot bewustzijnsprogramma's en hulp bij begrafenissen, ziekten en andere welzijnszorgen.⁴⁹ Vriens heeft altijd al een uitgesproken mening gehad over de ontwikkelingsproblematiek van na de oorlog in Merauke. In de tijd dat hij daar werkte als pastor (1949-1990), heeft hij reeds laten blijken dat door kleinschalige projecten, het luisteren naar wat de mensen zelf willen en vooral het kijken naar de individuele mogelijkheden en talenten van de Marind-Anim er vooruitgang en blijvende verbetering van de leefomstandigheden mogelijk is:

'Voor het uitvoeren van plannen heb je niet alleen handen en voeten nodig. Dat werkt namelijk nooit, omdat die kerel niet te weten komt hoe jouw programma in elkaar zit. Als ze het programma zelf maken en meemaken dan is het veel effectiever. Hij zelf moet uitmaken hoe het moet'.⁵⁰

Vriens heeft veel kritiek gekregen op zijn aanpak en nog steeds worden zijn ideeën hem door de kerk niet in dank afgenomen. Zo meent Vriens meent dat de bisschop teveel leraar is:

'Je hebt mensen opgeleid op scholen, die hebben op een gegeven moment het diploma in hun zak en daar moet je het mee doen. En als je het niet doet, nou ja goed dan kan je kijken naar de volgende (persoon). [...] De bisschop denkt ook een beetje in die richting, die is een leraar. Hij denkt dat als ze het goed geleerd hebben, dan moeten ze dat ook doen. Als je het dan niet doet dan heeft hij verder geen probleem van - het zit in die vent, hoe krijg ik het eruit? - Nee, dan neemt hij een ander. We maken geen gebruik van de potenties van de mensen. [...] Marind die zitten te vissen, moet je niet zeggen dat ze kippen moeten verzorgen'.⁵¹

47 Vriens tijdens een gesprek op 7 juli 1994 in het missiehuis te Tilburg

48 Van Goor, *Indië/Indonesië*, 117

49 Vriens geeft hier blijk van als hij vertelt over zijn cursus die hij zelf opzette in Merauke. Hier werd hij regelmatig berispt door de lokale militairen, die vaak paal en perkten kwamen stellen aan zijn programma's

50 Vriens tijdens een gesprek op 7 juli 1994 in het missiehuis te Tilburg

51 *Ibidem*

In hoofdstuk één is reeds op het Indonesisch ontwikkelingsbeleid vanaf 1963 in gegaan. Toch wil ik de hoofdlijnen hiervan in verband met Merauke nogmaals aangeven.

f. De Indonesische overheid in de periode van 1963 tot en met 1993

In 1963 werd onder dwang van de Verenigde Naties besloten Nederlands Nieuw-Guinea over te dragen aan Indonesië, onder voorwaarde van "act of free choice" van de Papoea's in 1969. Hiermee zouden de Papoea's zelf kunnen beslissen of zij onafhankelijk of onderdeel van de Indonesische Republiek wilden zijn. Het verloop van de "act of free choice" was volgens veel vrijheidsstrijders dubieus, maar het vond plaats onder toezicht van de VN vond het plaats.⁵² Alle 1022 Papoea-leiders kozen voor incorporatie en op deze wijze werd Nieuw-Guinea officieel een provincie van Indonesië.⁵³ De Indonesische overheid worstelt met dezelfde problemen als het vroegere Nederlandse bewind: een slechte infrastructuur, laag onderwijsniveau en het ontbreken van een bestuurlijk kader.⁵⁴ Om deze problemen het hoofd te bieden investeerde en investeert de Indonesische overheid voornamelijk in de handel, bouw en het transport in de stedelijke streken van het gebied Merauke, waardoor er een groot economisch verschil tussen de verstedelijkte en landbouwstreken ontstond.

De aanleg van de Trans-Irian Highway, langs de grens met P.N.G., zal Merauke in de toekomst verbinden met Jayapura. De aanleg vordert en daardoor kunnen er grote transmigratiegebieden opengelegd worden in het binnenland. Dit heeft als gevolg gehad dat een verre streek, zoals bijvoorbeeld Muting, dezelfde sterke invloeden heeft leren kennen als Merauke reeds heeft ondergaan.⁵⁵ Ook daar treden de scheve economische en politieke verhoudingen tussen de verschillende sectoren al naar voren. Vooral het economische verschil tussen de bevolkingsgroepen groeit. Zo is er in de middenstand een meerderheid aan Makassaresen en Chinezen (de plaatselijke elite) die de winkels beheren. Zij dragen de handel tussen de verschillende dorpen en Merauke.⁵⁶ Ditzelfde geldt voor de civiele diensten, waarin het aantal Marind-Anim erg klein is.⁵⁷

Het verschil tussen de stedelijke gebieden en de landbouwstreken is aan te geven met een voorbeeld. Merauke-stad heeft sinds 1988 een goed geasfalteerd wegennet en een flink winkelcentrum. Ook zijn er her en der putten geslagen om de mensen zonder waterbronnen van dienst te zijn. Daarnaast wonen er artsen en is er een aantal kleine ziekenhuizen. Het meest opvallende aan Merauke is het drukke verkeer in het centrum. Met name het openbaar vervoer (kleine taxi busjes) en de vele motoren geven Merauke het uiterlijk van een echt stadje. Er zijn zelfs twee particuliere personenauto's. Rond de haven wemelt het bovendien van de industriële activiteiten. Even buiten de Merauke begint het al anders te worden. Daar is het rustig. Langs het strand (Lampu Satu genaamd) zijn een aantal kleine Marind-dorpjes. Veel verder langs de kust, richting Kumbe en Okaba, zijn een aantal transmigranten-dorpen, waar de wegen nog niet zijn geasfalteerd. Er zijn rijstakkers (sawah's), die er het grootste deel van het jaar droog en dor bijliggen (zie foto 2). De transmigranten leven daar als boeren en van enige industriële activiteiten is geen sprake. De overheid verleent elk jaar aan elk dorp vier miljoen Roepia (Fl. 4.000,-) aan hulp. Hiermee vervaardigt het dorp een activiteitenplan, dat na goedkeuring uitgevoerd wordt. Deze plannen omvatten vaak cursussen, bijvoorbeeld in het zouten van vis. Het

52 H.G. van Engelenburg, *De Papoea's* (Zeist-Driebergen) 1987, 27

53 M.C. Ricklefs, *A history of modern Indonesia since c. 1300* (Londen 1991), 297

54 Overweel, *The Marind-Anim*, 41

55 *Ibidem*, 49

56 Dit is bevestigd door M. Mahuze (voorzitter van de N.G.O. Yapsel) en een aantal dorpelingen uit de gemeente Muting

57 Overweel, *The Marind-Anim*, 43

probleem van deze cursussen is dat zij geen vervolg kennen, zodat de opgedane kennis weer verloren gaat.⁵⁸ De transmigrantendorpen krijgen van de overheid ook steun in de zin van de aanwezigheid van een klein aantal sociale diensten. Zo kennen de dorpen allemaal een aantal lagere scholen en soms zelfs een klein internaat, maar over het algemeen zijn de sociale voorzieningen schrijnend.⁵⁹

Foto 2. De dorre sawah's (rijstakkers) van Kumbe, op de voorgrond Wanda Tangkere, secretaresse van de N.G.O. Yapsel (Bron: H.G. van Engelenburg)

In de Marind-dorpen, zoals Muting, Waan en Pahas, die meer landinwaarts liggen, is het leven wezelijk anders dan in Merauke of de transmigranten-dorpen langs de kust. De levensstandaard ligt lager en de Marind-Anim die daar wonen leven voornamelijk van de jacht, het verzamelen van voedsel en de tuinbouw. Van echte akkerbouw is geen sprake. De weinige transmigranten in deze dorpen zijn meestal middenstanders en leiden de winkels. De bemoeienis van de overheid en de missie in deze dorpjes is veel minder dan in de Nederlandse periode. De Marind-inwoners zijn nog steeds dagen uit hun dorp om de tuinen te verzorgen, iets wat in de Nederlandse periode werd ontmoedigd door het onderwijs te verplichten en door coöperaties op te zetten (zie paragraaf c.). De Marind-dorpjes kennen minder sociale diensten dan de transmigratiedorpen. In de dorpen aan de kust zijn er nog lagere scholen, maar in het binnenland zijn deze er niet, evenmin als ziekenhuizen en openbaar vervoer, waardoor de dorpjes erg geïsoleerd zijn.⁶⁰

58 Ibidem, 47
59 Ibidem, 56
60 Ibidem

Zoals hierboven al naar voren is gekomen leven de Marind-Anim over het algemeen op een lagere levensstandaard, met een lager economisch inkomen, zoals de transmigranten met een boerenbestaan in het binnenland weer een lagere levensstandaard kennen dan hun familie in de stad. De levensomstandigheden per bevolkingsgroep illustreren de economische verschillen. Zo leven de meeste Marind-Anim in Merauke-stad in huisjes gemaakt van hout, bamboe en bladeren. Deze staan tussen de stenen huisjes van de transmigranten. In het binnenland is dit verschil in wonen nog duidelijker dan in Merauke-stad. Dat komt doordat daar de Marind-dorpen nog volgens keurig Nederlands model gebouwd en gerangschikt zijn en enkel het huis van het dorpshoofd, in ambtelijke functie, van steen is (zie foto 3).

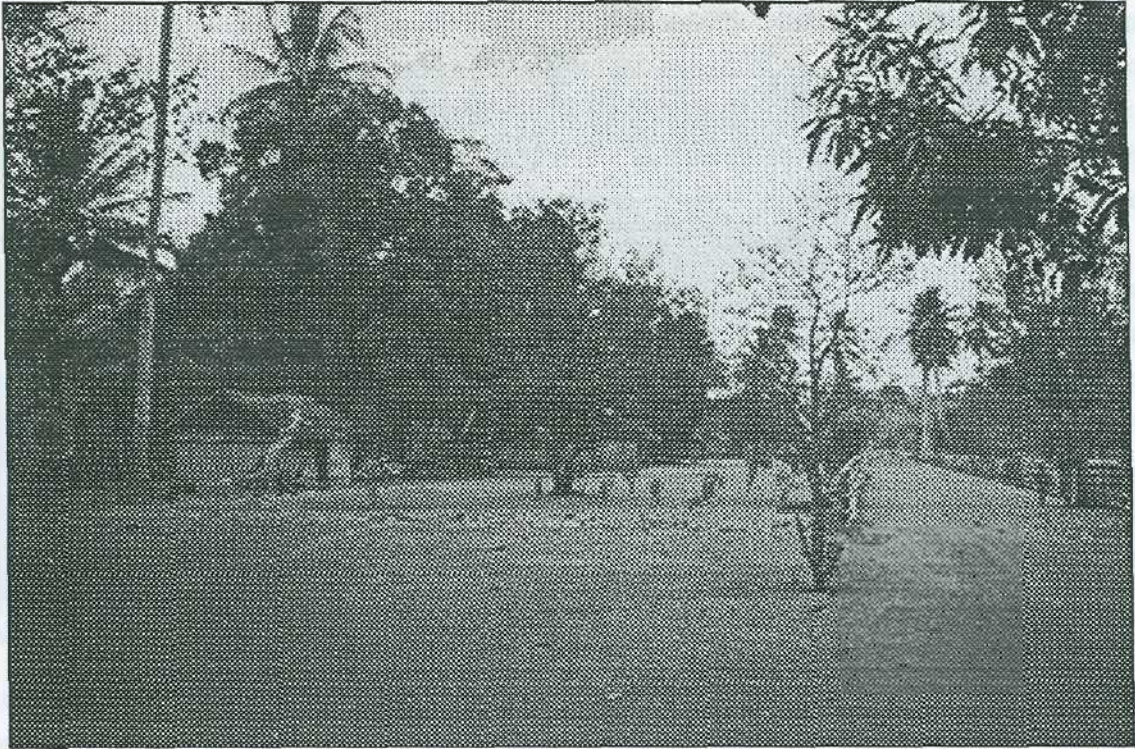

Foto 3. Het dorp Tomer in het Wasur National Park. Dit dorp kenmerkt zich door haar Nederlands karakter. Het model-dorp bestaat uit een rechte weg met daar langs de gezinswoningen (Bron: H.G. van Engelenburg)

Ook de inrichting van de huizen verschilt. Hebben de transmigranten vaak een petroleum-fornuis, tafels en stoelen, de Marind-Anim koken meestal op houtvuur en zitten op de grond. Het verschil in wonen is tekenend voor de economische situatie van beide bevolkingsgroepen. Bakstenen zijn nu eenmaal duurder dan bamboe en petroleum moet betaald worden, terwijl hout zelf verzameld kan worden (hierbij mag evenwel niet vergeten worden dat de huizen van de transmigranten meestal voor hen gebouwd zijn door de overheid). Ook komt het economisch verschil naar voren in de kleding. De transmigranten dragen vaak een schone broek in de vouw, batik-hemd of uniform. De Marind-Anim dragen vaak gevlekte en verstelde kleding of lopen in blote bast. Dit laatste ziet men vooral in het binnenland (zie foto 4 en 5).

Foto 4. Deze kinderen uit Kindiki (gemeente Muting) dragen elke dag dezelfde kleding (Bron: H.G. van Engelenburg)

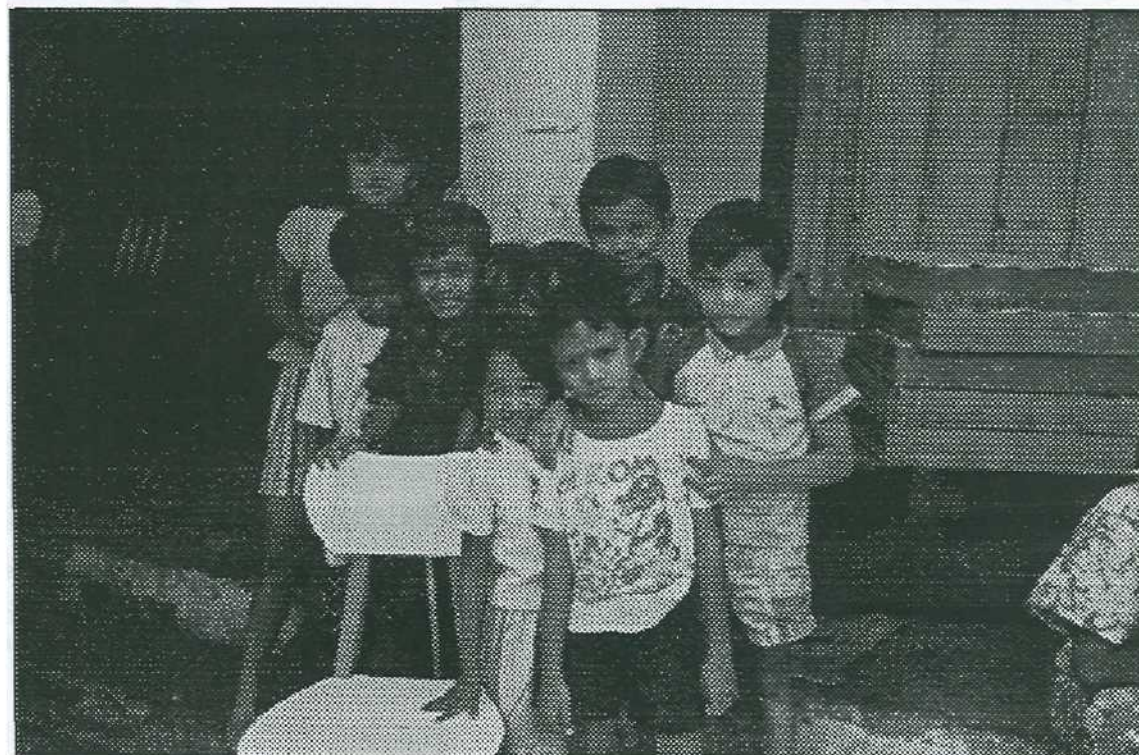

Foto 5. Deze transmigranten-kinderen uit Kumbe zien er verzorgd en schoon uit (Bron: H.G. van Engelenburg)

De oorzaak van deze verschillen ligt niet alleen bij het verschil in inkomen. Een andere bijkomstigheid is het verschil in culturele achtergrond. Deze brengt voor de Marind-Anim andere behoeften en wensen mee dan voor de transmigranten. Wellicht is het voor de Marind-Anim niet nodig om te wonen in een stenen huis; zij jagen en werken buiten. Ditzelfde geldt voor de kleding, hoewel er ook een gebrek aan kennis omtrent hygiëne kan zijn; schone kleren dragen bij aan het bestrijden van ziekten. Dit alles neemt niet weg dat het economisch verschil tussen de bevolkingsgroepen er is.

De Marind-Anim ontwikkelden door de bovengenoemde verschillen een antipathie tegenover transmigranten en alles wat Indonesisch is. Deze antipathie is regelmatig voelbaar en verkleint de onderlinge verdraagzaamheid. Een voorbeeld hiervan is de berichtgeving door de lokale media. Veel incidenten worden gebruikt door de media om de Marind-Anim zwart af te schilderen. Dronkenschappen en vernielingen worden vaak overtrokken of op een bepaalde groep mensen geprojecteerd om hen schade te berokkenen. De Marind-Anim reageren dan weer in woede op deze berichten en zo ontstaan er vele ergernissen die soms in conflicten eindigen.⁶¹

Vanaf 1902 is Merauke onder vele invloeden geweest. De handelaren, de Nederlandse overheid met de lokale overheid en met name de missie hebben veranderingen te weeg gebracht in de economische en sociale omgeving van de Marind-Anim. Aanvankelijk leken de landbouw-, onderwijs- en dorpsprojecten succesvol, maar uiteindelijk zijn de meeste toch mislukt. Ook de aanpak van het Indonesisch ontwikkelingsbeleid sluit slecht aan bij de ontvangende cultuur. Via de transmigratie hoopt de overheid de regionale ontwikkeling opgang te brengen. Zij gaat ervan uit dat door het openleggen van nieuwe transmigratiegebieden kennis tussen de verschillende bevolkingsgroepen wordt uitgewisseld en dat zo een gelijke ontwikkeling van de bevolkingsgroepen zal ontstaan. Deze aanpak blijkt echter niet zo te werken, zoals blijkt uit de genoemde verschillen tussen de bevolkingsgroepen. Hieruit vloeit de vraag welke effecten deze verschillende benaderingen gehad hebben op de cultuur en samenleving van de Marind-Anim?

2. EEN VERANDERENDE MARIND-SAMENLEVING

2.1. De Dema

Met de stichting van Merauke in 1902 kwam er een einde aan de koppensnellerij. Het had als gevolg dat dit onderdeel van de Marind-cultuur verdween, waardoor de Dema's (de betekenis van dit woord is onduidelijk. Boelaars noemt de Dema de bewoording voor een geest, een hoger wezen⁶², terwijl Van Baal het een overleden voorouder of oorlogsheld⁶³ noemt) hun kracht verloren en een groot deel van de ornamentele cultuur, zoals de "body-art" (het beschilderen en optuigen van het lichaam) verdween.⁶⁴ Daarnaast was ook de kinderroof niet meer mogelijk, waardoor het bevolkingsevenwicht verstoord werd (zie paragraaf één).⁶⁵

61 Dit is te illustreren met een voorbeeld. Op een nacht in oktober 1993 werd het jongensinternaat van Yapsel opgeschrikt door een dronken figuur. De studenten hebben hem met veel moeite de deur kunnen wijzen. De volgende dag meldde radio Merauke dat één van de medewerkers van Yapsel dronken was geworden en te keer was gegaan in het jongensinternaat van Yapsel. Ook werd er een vechtpartij gemeld. Dit verhaal werd uit zijn verband gerukt en zorgde voor grote ergernissen bij Yapsel

62 Boelaars, *Nieuw-Guinea uw mensen*, 167

63 Van Baal, *Dema*, 23

64 Ibidem

65 Ibidem, 24

2.2. De rolverdeling tussen mannen en vrouwen

In dezelfde tijd hadden andere invloeden een minder bewust effect op de Marind-Anim. Zo veroorzaakte de invoer van ijzer een verschuiving in de arbeidsverdeling tussen de seksen. De rolverdeling tussen de mannen en de vrouwen was van oorsprong religieus bepaald en zeer complex.⁶⁶ De functie van de man was die van oorlogsheld, leiders van de mannenhuizen, het beschermen van het territorium, het kloppen van sago, het hakken van boten en het organiseren van feesten en rituelen.⁶⁷ Doordat de lichamelijke taken van de mannen lichter werden, door het gebruik van ijzeren gebruiksvoorwerpen, konden vrouwen deze overnemen. De vrouwen kregen naast de tuin, de kinderen en het huishouden ook de taken van het sagokloppen en het hakken van boten erbij.⁶⁸

Van Baal licht in zijn boek *'Dema'* het rollenpatroon toe. De Marind-Anim zagen de fallus als het teken van leven, zij was echter machteloos in de coïtus, gevangen door de vrouw. Sperma was dus niet zo machtig als het leek. Van Baal meende dat de stoere mannen de vrouwen nodig hadden en dat niet wilden toegeven. Daarom was er ook veel conflict tussen de seksen. In het ritueel echter moest de man de vernedering ondergaan om te vrijen met een vrouw. Het vereren van de mannelijke sekse bracht de man in een positie die voor hem dan ook vernederend was: de vrouwen werden veracht, terwijl tegelijkertijd de mannen ook erg bang voor hen waren. De Gebze stam echter, was homoseksueel en daarom hoger in rang dan de Samirek, want die bestond uit copulators. De Marind-cultuur bleef door deze opvattingen een cultuur van mannen en de vrouwen volgden deze.⁶⁹ Aangezien vruchtbaarheid van het sperma zo belangrijk was werd elke gelegenheid waar het leven een rol in speelde aangegrepen om seksuele rituelen uit te voeren. Zulke gelegenheden waren een huwelijk, het beplanten van de tuinen, het begin van het jachtseizoen en dergelijke.⁷⁰ Momenteel brengen veel mannen uren door met dobbelen en drinken. Vriens schrijft hierover dat de Marind-Anim mannen slimme methoden hebben uitgedacht om zichzelf te handhaven: 'Hy beseft echter niet dat hij hierdoor roofofbouw pleegt op zyn eigen kunnen, zyn eigen zyn, zyn eigen rykdom. Hy is de greep kwijt op zyn eigen leefmilieu. [...] Fysiek nog altijd sterk gaat hy moreel ten onder: de situatie ontgaat hem niet, maar hy wil niet met de werkelykheid geconfronteerd worden: dobbelen en wati-drinken [...] moeten dit kamoefleren'.⁷¹ De oude taken en functies van de mannen en vrouwen, zoals hierboven omschreven, zijn niet alleen verdwenen door de invoer van ijzer, maar ook door de organisatie van modeldorpen.

2.3. De sociale organisatie

Met de modeldorpen hebben de overheid en de missie de mannelijke sociale positie in de maatschappij volledig uitgehold. Zij gaven de man een plaats als gezinshoofd, terwijl de oorspronkelijke mannelijke positie als dorpshoofd of adviseur werd overgenomen door de onderwijzer van de missieschool. De modeldorpen hadden als gevolg dat de religieuze cultuur van de Marind-Anim, vervangen werd door het christendom. De jongere generatie leerde hierdoor haar oude gewoonten en legenden niet. De oudere generatie kende deze echter wel, waardoor er een grote generatiekloof ontstond en toen ook nog aan de traditionele leiders voorbij gegaan werd leek deze kloof onoverbrugbaar geworden. De Marind-Anim kenden van oorsprong een sterke generatiehierarchy, waarin de jongeren opgeleid werden door de ouderen in het dorp. Deze wijdden de jong-

66 Ibidem, 49

67 Ibidem, 66

68 Overweel, *The Marind-Anim*, 16

69 Van Baal, 'Dema,' in: Overweel, *The Marind-Anim*, 67

70 Ibidem, hoofdstuk XII, in: ibidem, 15

71 A. Vriens, *Het akkultuatieproces by de Marind*, persoonlijke aantekeningen (z.p. z.j.) 1-2

eren in en leerden hen de geheimen van het leven.⁷² Het Christendom veroorzaakte een breuk in deze generatiehiërarchie, waar jonge paters de dorpsouderen vertelden hoe het leven in elkaar stak.

Ook het traditionele dorpsleven, waar de vrouwen en mannen een eigen vrouwen- c.q. mannenhuis bewoonden werd verstoord door de model-dorpen.⁷³ Aan de oorspronkelijke vorm van een Marind-dorp kwam een einde. Dit dorp omvatte van origine een aantal mannenhuizen, een aantal "hamlets" (een mannenhuis samen met twee vrouwenhuizen) en het territorium. In het mannenhuis woonden ongeveer twintig mannen. De verschillende "hamlets" waren van elkaar gescheiden door een eenvoudig hek of ander afscheidingsteken. Het dorp was de gehele organisatie van de "hamlets" en het territorium bestond weer uit een aantal dorpen.⁷⁴ Aan deze indeling van het dorp en het daarbij behorende hiërarchisch stelsel kwam een einde doordat de missiescholen en modeldorpen een machtsvacuüm veroorzaakten en de sociale samenhang onder de Marind-Anim verzwakten.

De Marind-stam (suku) werd oorspronkelijk ingedeeld in vier religieuze subgroepen (culten). De eerste was de cultus ezam-ezum van de Marind-Bian, wonende langs de Bianrivier. De tweede cultus was de mayo. Zij was van de drie culten langs de kust de grootste. De andere twee culten waren de rapa-cultus in Kondo en de imo-cultus in Kanum. In alle culten speelden de voorouders een grote rol.⁷⁵ Het rituele centrum van deze culten was in Brawa, vlakbij het huidige Buti, Merauke. Deze culten hadden een sociale relatie in de vorm van de initiatieriten. Elk jaar vierde een cultus een eigen initiatierite, waarbij de andere culten werden uitgenodigd. Zo waren de onderlinge relaties eeuwen lang onderhouden. Deze initiatieriten verdwenen,⁷⁶ maar de Marind-Anim voelen de cultusverwantschap nog, tot op de dag van vandaag. Ieder persoon behoort namelijk nog tot een clan of boan (familie) met totem, die gerelateerd is aan de vier culten.⁷⁷

Uit het voorafgaande blijkt dat het oorspronkelijke sociale systeem een uitgebreide integratie en coördinatie kende.⁷⁸ De Marind-Anim was dus vertrouwd met vormen als samenwerking en organisatie. Door het verschuiven van de sociale organisatie veranderden deze kwaliteiten van de Marind-Anim en hiermee werd de huidige problematiek geboren.

2.4. De mentaliteit

Ook de mentaliteit van de Marind-Anim veranderde. De oorspronkelijke mentaliteit was er één geweest van werken voor de dagelijkse behoeften per dag. Was er voldoende eten voor die dag, dan gingen de Marind-Anim pas weer jagen, verzamelen of oogsten als er weer voedsel nodig was.⁷⁹ Door een overvloed aan voeding was dagelijks werken niet meer nodig en de Marind-Anim werden onverschillig en lui. Deze overvloed aan voedsel ontstond doordat de consumptie van voedsel laag was en het aanbod van voedsel op twee manieren steeg. Ten eerste nam het bevolkingsaantal af, door ziekten, zodat er vanzelf een "surplus" overbleef. Ten tweede kon dit "surplus" makkelijk omgeruild worden in andere voedingsmiddelen vanwege de aanwe

72 Van Baal, *Dema*, 93

73 *Ibidem*, in: Overweel, *The Marind-Anim*, 15

74 Van Baal, *Dema*, 39-40

75 *Ibidem*, introductie, 10-12

76 *Ibidem*, 12

77 'De eerste clan is de Gebze-clan met als totem de cocospoot. Tot deze clan behoren ook de Aramemb, bestaande uit de Kaize-clan met hun kassuari totem; de Ndikend-clan met de ooiveaars-totem; de Sankakai-clan met de kangeroe als totem. Als tweede grote groep is de Mahuze-clan met de sago als totem te onderscheiden. Tot deze clan behoort ook de Bragaize-clan met hun krokodil, die onder te verdelen is in de Yormend, met hun zee totem en de Basik-Basik met als hoofdtotem het varken,' in: Van Baal, *Dema*, 38-39

78 Van Baal, *Dema*, 96

79 Mahuze bevestigt deze mentaliteit met zijn voetbal-anekdote. Dit voorbeeld wordt uitgeduid in hoofdstuk drie

zigheid van handelaren. Bovendien was er ook minder voedsel nodig, want de feesten waar veel voedsel genuttigd werden waren verboden.⁸⁰ P. Wirtz schrijft reeds in 1925 dat de feesten van de Marind-Anim nauwelijks meer van enige betekenis waren: 'Wer heute zu den Marind kommt, wird von Tänzen und Festen wenig zu sehen bekommen; wenn auch kleinere Festen (...) können diese kaum mehr zu den marindinesischen Festen gerechnet werden. Es sind spärliche Überresten aus früheren Zeiten'.⁸¹

Van Baal schrijft dat de Marind-Anim geen enkele interesse toonden in verandering en vooruitgang. De grondslag hiervoor zou hun trots zijn geweest, welke zij volgens Van Baal niet verder wilden ontwikkelen.⁸² Van Baal meende dat de ontwikkeling van de Marind-samenleving een vooruitgang was waar de Marind-Anim trotser op zouden moeten worden dan op hun huidige manier van leven. Hieruit vloeit voort dat Van Baal de Marind-trots als koppigheid en onwetendheid ervoer en deze zeer lastig vond voor verdere "verbetering" van hun samenleving. Vriens meende dat de Marind-Anim

'alle zin om iets te worden of te willen zijn kwijt geraakt, omdat generaties lang altijd alles van buiten was gekomen. De onderwijzer (bijvoorbeeld) had fantastisch mooi werk gedaan, maar maakte de mensen wel monddood. [...] De Marind dacht: we worden geleefd, laat het maar zitten zo'.⁸³

Naast dit alles zorgde de oorlog ook voor veel veranderingen in de mentaliteit van de Marind-Anim. De Marind-Anim hadden tijdens de oorlog een stukje eigenwaarde terug gekregen doordat zij stoten op waardering van de geallieerde troepen. De Marind-Anim hadden hen geholpen met het opzetten van kampen en ander werk dat gedaan moest worden. Ze kregen in deze periode goed betaald en de soldaten respecteerden hen. Ook maakte het contact met de zwarte Australische en Amerikaanse geallieerden hen bewust van hun eigen identiteitsbesef.⁸⁴

Na de oorlog ontwikkelde zich een individualisme in de mentaliteit van de Marind-Anim, doordat de wederzijdse afhankelijkheid kleiner werd vanwege de minder vijandige omgeving. Gemeenschappelijke bezigheden, zoals het zaaien en oogsten, verdwenen doordat de overheid het verblijf buiten het dorp ontmoedigde om beter controle te kunnen houden. Elk individu had oorspronkelijk zijn eigen tuin binnen het clan-territorium, terwijl de jachtgronden tot alle inwoners uit het dorp behoorden.⁸⁵ De tuin was erg belangrijk, aangezien daar regelmatig feesten waren waar bananen en jambu mete genuttigd werden en waar de liefde bedreven kon worden. Bovendien werd de status van een man bepaald door het aantal tuinen dat hij bezat.⁸⁶ Ook was het gemeenschappelijk jagen en verzamelen altijd belangrijk geweest voor de dagelijkse voeding. Daarin werd echter reeds voorzien door het toegenomen voedings-"surplus". Bovendien woonden de Marind-Anim niet meer in de buurt van hun sago- en jachtgronden.⁸⁷ De Marind-Anim kenden op deze wijze een grotere onafhankelijkheid ten opzichte van elkaar in het eigen dorp, maar ook ten opzichte van de andere dorpen.

80 Overweel, *The Marind-Anim*, 58

81 P. Wirtz, *Die Marind-anim van Holländisch-Süd-Neu-Guinea II Band Teil III, 'Das soziale Leben der Marind-anim'* (Hamburg 1925) 1

82 Van Baal, *Dema*, 37

83 Vriens tijdens een gesprek op 7 juli 1994 in het missiehuis te Tilburg. De term "kwijlgeraakt," die Vriens gebruikt is verkeerd gekozen. Beter is de term "veranderd" te gebruiken, aangezien de Marind-Anim niet het initiatief kwijt zijn, maar deze weer moeten stimuleren. Iets kwijlgeraakt houdt in dat iets nooit meer gevonden zal worden. In deze context is dat een verkeerd uitgangspunt

Van Baal, *Dema*, introductie, 8

85 *Ibidem*, 58-59

86 P. Vertenten, 'Vijftien Jaar bij de Koppensnellers van Nederlandsch Zuid-Nieuw-Guinea' (S.L. 1935) 20, in: Overweel, *The Marind-Anim*, 12. Van Baal, *Dema*, 20

87 Overweel, *The Marind-Anim*, 59

De huidige Indonesische overheid bracht door middel van de transmigratie nieuwe processen op gang. Naast de problemen met het transport, de communicatie en het lage onderwijsniveau is er nu ook het probleem van de etnische verschillen tussen de transmigranten en de Marind-Anim. Deze verschillen zijn veroorzaakt door de grote aandacht van de overheid voor de stedelijke gebieden en het verlenen van privileges aan de transmigranten in ambtelijke functies. Doordat de transmigranten hierdoor betere leefomstandigheden kennen ontstaat er bij de Marind-Anim een gevoel van jaloezie en vaak voelen zij zich achtergesteld. Deze gevoelens worden aangewakkerd door het duidelijk gescheiden houden van de bevolkingsgroepen in de transmigratiegebieden, zoals bijvoorbeeld in Muting. Daar is het dorp in twee kampen verdeeld. De Bian-rivier (zie kaart 2) scheidt de kampen. De helft op de westelijke oever is bewoond door de Marind-Anim, terwijl de oostelijke oever van de rivier voor de transmigranten bestemd is.

Al de invloeden en de daarbij behorende gebeurtenissen hebben de Marind-Anim apathisch gemaakt. Vriens geeft een verklaring voor deze apathische houding van de huidige Marind-Anim. 'Er is in het verleden enorm veel voor hem gedaan en hy is gaan parasiteren op de gedane vooruitgang waar hy geen directe invloed op heeft, en rechtstreeks geen deel aan heeft. -Zeventig jaren van invloed hebben hem een levenshouding bygebracht om zelf niets te doen en toch- voorzover hy dat nodig vindt, te profiteren van die nieuwe wereld om hem heen.-'⁸⁸ Een andere reden voor het apatische gedrag is dat de Marind-Anim weinig zelfvertrouwen hebben. Waarschijnlijk is dit veroorzaakt doordat anderen het altijd beter hebben geweten dan zijzelf. Dit bleek uit het volgende voorbeeld waar M. Mahuze (voorzitter van de ontwikkelingsorganisatie Yapsel in Merauke) tot een groep dorpschouffden sprak over de Javaanse handelaren. Zijn vraag aan de dorpschouffden was waardoor het kwam dat de Javaanse handelaren zoveel winsten maakten en ook vaak de winkels in hun dorp leidden. Het antwoord kwam in koor: '*Dat komt doordat zij slim zijn en wij erg dom....*'. Mahuze gaf hierop als antwoord dat zij niet dom zijn, maar nooit geleerd hadden op Javaanse wijze handel te drijven en daar ook nooit de kans toe hadden gekregen.⁸⁹

2.5. Discussie

Met betrekking tot de transformatie van de Marind-cultuur na de oorlog schreef Van Baal dat de culturele elementen, zoals het suku-systeem, de leeftijdshiërarchie, het economisch systeem en de rituelen geen mogelijkheden boden voor ontwikkeling⁹⁰, in de zin van vooruitgang, zoals dit begrip in het Westen opgevat werd. Van Baal meent dat 'All the things that had made the glory of Marind-Anim life were discouraged, because they were supposed [...] to be connected in one way or another with sexual licence. Officially, Marind-Anim culture ceased to exist'.⁹¹ Daarom voerde hij na de oorlog (in zijn functie als gouverneur) het scholensysteem van voor de tweede Wereldoorlog door, met daarin de landbouw als centraal element. Zo kon de Marind-Anim een nieuwe economische basis ontwikkelen voor vooruitgang. Overweel herleidt Van Baal's redenering op diens geloof in een morele depressie van de Marind-Anim. Zij zouden, nu zij in contact waren gekomen met de moderne wereld, zich gaan schamen voor de eigen samenleving. Daarom moest hun eigen "waardeloze" cultuur vervangen worden door een betekenisvolle nieuwe.⁹²

88 Vriens, *Het akkultuatieproces*, 1. Vriens pleit voor krachtadige steun voor degene die beter willen in zijn overtuiging dat de Marind-Anim ook daadwerkelijk in staat zijn zichzelf te helpen via eigen projecten

89 Deze anekdote vond plaats tijdens een vergadering in september te Merauke

90 Van Baal, 'De bevolking', 91, in: Overweel, *The Marind-Anim*, 59

91 Van Baal, *Dema*, 26

92 J. Boelaars, 'South-Western Irian Missionary Activities 1905-1966' (Rome 1969) 261, in: Overweel, *The Marind-Anim*, 29

Hier haalt Overweel Verschuieren aan, die heel anders redeneert. Deze zag de veranderingen in de Marind-cultuur eerder als een strijd en een uitdaging. De Marind-Anim namen de westerse vormen over, maar gaven hun eigen ideeën over de wereld niet op. In de basisideeën over het bestaan werden zij uitgedaagd door nieuwe westerse ideeën.⁹³ Zo veroorzaakte het Nederlands bestuur dat de Marind-Anim hun band met de voorouders verloren, maar de waarde van deze voorouders werd er niet minder om. De Marind-Anim wisten alleen niet meer of ze voor het ene of het andere moesten kiezen. Verschuieren meende dat de eerste reactie op zo'n uitdaging vaak neerkwam op het terug proberen te vinden van de oude zekerheden. Uiteindelijk leidde dit tot een creatie van een nieuwe wereld, een mengeling van de oude en de nieuwe.⁹⁴ Ook wel acculturatie genoemd.⁹⁵ Bij dit laatste element voegt Overweel de studie van Boelaars, die inhaakt op Verschuieren. Boelaars meende dat het niet de vormen, maar de ideeën waren die de generator vormden van een culturele verandering.⁹⁶ De Marind-Anim zouden zich afvragen of de nieuwe westerse vormen hen meer macht over de natuur zouden geven. Aangezien het uitproberen van een westerse vorm voor het individu alleen te veel risico met zich meebracht (degene werd ermee buiten de gemeenschap geplaatst), zou de nieuwe vorm gemeenschappelijk uitgetoet worden.

Vriens geeft een praktisch en kleinschalig uit te voeren alternatief om de Marind-Anim te steunen tijdens het acculturatieproces. 'Hem nu helpen, reëel helpen wil zeggen: hem begeleiden by het zelf-doen.'⁹⁷ Hoe dat in de praktijk dient te gaan geeft Vriens aan met een voorbeeld uit zijn eigen tijd in Merauke:

'Wij gooien onze plannen bij die mensen voor hun neus en zij gaan tegen die boom aanzitten van - dat waait wel over ons heen, die bui trekt wel over. Ik zeg, hou dat plan nu gewoon achter je en praat met de mensen, praat dan zo dat ze op een gegeven moment zelf zeggen - we willen die en die kant uit. Als ze goed zitten dan kom jij met je plan.'⁹⁸

Dit is een geheel andere benadering dan de oplossing die Van Baal aandraagt: het versterken van de schoolsystemen, zodat er snel een nieuwe basis zou ontstaan waar de Marind-Anim op zouden kunnen steunen. Hier wordt de oplossing van bovenaf aangedragen, terwijl het alternatief van Vriens de oplossing bij de mensen zelf zoekt. Met dit alternatief vindt Vriens aansluiting bij de visies van Verschuieren en Boelaars op het psychische effect van de invloeden op de Marind-Anim: het combineren van de nieuwe en oude elementen uit de verschillende samenlevingen, die voor hen zelf het beste lijken; het profiteren van de nieuwe wereld om hem heen.

Het belangrijkste effect van alle invloeden op de Marind-Anim was de snelle verandering van hun sociale organisatie en systemen. Hieruit werd de huidige problematiek geboren. Deze snelle verandering vormde hun huidige negatieve identiteitsbesef en magere organisatie-kwaliteiten. De mentaliteitsverandering lag in het verlengde hiervan. In de jaren vijftig was er een discussie gaande over dit psychische effect van alle veranderingen in de omgeving van de Marind-Anim. De discussie omvatte twee tegengestelde meningen. De

93 Ibidem
 94 J. Verschuieren, 'Om een nieuwe wereld' (Leiden 1957), in: 'BTLV', 113. Samenvatting in Boelaars, 'Irian Missionary,' 261-262, in: Overweel, *The Marind-Anim*, 29
 95 Heeren, *Transmigratie*, 139-140
 96 Verschuieren, 'Om een nieuwe wereld,' in: 'BTLV', 113. Samenvatting in Boelaars, 'Irian missionary,' 261-262, in: Overweel, *The Marind-Anim*, 29
 97 Vriens, *Het akkulturatieproces*, 1
 98 Vriens tijdens een gesprek op 7 juli 1994 in het missiehuis te Tilburg

eerste was die van Van Baal. Hij meende dat, nadat de Marind-Anim de nieuwe wereld leerde kennen, ontdekte dat zijn wereld een schandalige wereld is. Hij combineerde dit met de these dat de eigen cultuur van de Marind-Anim doodgebloed was en zichzelf niet meer verder kon ontwikkelen. Daarom waren de Marind-Anim zo blij met de nieuwe westerse cultuur.⁹⁹ De tweede mening was van Verschuieren en Boelaars.¹⁰⁰ Zij meenden dat het acculturatie-proces meer een strijd en een uitdaging voor de Marind-Anim was. De hele situatie was erg verwarrend voor hen. Daarom probeerden zij een balans te vinden, een mengeling van die oude en nieuwe elementen waar zij gelukkig mee waren. Dit kostte erg veel energie en de uitkomst was niet altijd positief.

SAMENVATTING EN CONCLUSIE HOOFDSTUK TWEE

Vanaf 1902 is Merauke onder invloed geweest van handelaren, de Nederlandse overheid, de Indonesische overheid en vooral de missie. De Marind-samenleving heeft vanaf toen vele veranderingen ondergaan. Door middel van allerlei regels hebben de verschillende besturen geprobeerd de Marind-Anim te betrekken in een leven met westerse welvaart. Gebleken is dat dit echter niet de juiste manier voor ontwikkeling is geweest en de ontwikkelingsprojecten zijn grotendeels mislukt.

De veranderingen in de adat: de Dema, de rolverdeling tussen man en vrouw, de sociale organisatie en de mentaliteit zijn slechts enkele gevolgen van de ingrijpende invloeden, die in dit hoofdstuk zijn behandeld. De werken van Van Baal, Vertenten en Verschuieren behandelen meer gedetailleerd de oorspronkelijke cultuur van de Marind-Anim en de invloeden erop van buitenaf. Het psychische effect van alle veranderingen in de omgeving van de Marind-Anim is bestudeerd en in de discussie zijn twee richtingen te onderscheiden. Van Baal meende dat de Marind-Anim door haar kennismaking met de westerse wereld inzagen dat hun wereld een schandalige was, maar te dat zij koppig waren om er verandering in te brengen. Verschuieren en Boelaars meenden dat de hele situatie erg verwarrend werd voor de Marind-Anim. De Marind-Anim zweefden tussen twee culturen en probeerden een balans te vinden door een cultuur te ontwikkelen die de oude en nieuwe elementen uit de verschillende samenlevingen combineerde (acculturatie). Vriens gaf deze redeneringen meer perspectief door de te wijzen op het feit dat er zeventig jaar gedacht is voor de Marind-Anim. Hij benadrukte hierbij de ontstane passieve houding van deze mensen. Hoe moeilijk het daardoor ook kan zijn, toch ligt de oplossing voor de ontwikkelingsproblematiek onder de Marind-Anim bij het "zelf-doen", volgens Vriens.

De visie van Van Baal is sterk normatief, dat wil zeggen geladen met waardeoordelen over de uitingsvorm van een cultuur. De visies van Verschuieren en Boelaars sluiten meer aan bij de moderne denkbeelden omtrent ontwikkeling, zo ook bij de bevindingen in het rapport van Overweel. De onverschillige en apathische mentaliteit van de Marind-Anim is een reactie op alle invloeden van buitenaf. Niet zozeer doordat de Marind-Anim "inzien" dat hun cultuur een schandalige is, maar doordat de Marind-Anim zijn gaan geloven dat zij hun leven inderdaad anders dienen in te richten. Tenslotte hebben zij jarenlang door verschillende groepen te horen gekregen dat zij dom en lui zijn en dat hun samenleving "fout" is, dit heeft de onverschilligheid ten opzichte van de eigen omgeving versterkt. Het identiteitsbesef van de Marind-Anim is hierdoor sterk

99 Van Baal, *Dema*, 26

100

In het recente werk van J. Boelaars, *Met Papoea's Samen Op Weg*, deel 1, 2 en 3 (Arnhem 1991), komt de veranderende context waarin de missie werkt duidelijk naar voren. Hij probeert antwoord te geven op de vraag of de Marind-Anim niet beter af waren geweest zonder de missie. Vele aspecten zoals het oordeel over de inhoud van het leven van de Marind-Anim, de vroegere beperkte jurisdictie, de model-dorpen en concepten als "redding" en "uitsterven" worden door Boelaars in dit werk behandeld

veranderd en negatief ingevuld met de idee dat zij inderdaad dom en lui zijn.

De problemen die ontstaan zijn in de veranderende Marind-samenleving worden door de N.G.O. Yapsel begeleid. In het volgende hoofdstuk zal de rol van deze Marind-organisatie binnen het moderniseringsproces van Merauke besproken worden. Hoe begeleidt Yapsel het moderniseringsproces in Merauke? Hierbij is het van belang de opbouw van de organisatie zelf ook te analyseren, omdat deze haar werkwijze mogelijk maakt en bepaalt.

HOOFDSTUK 3. DE NIET GOVERMENTELE ORGANISATIE YAPSEL

Inleiding

In het verleden is het identiteitsbesef van de Marind-Anim op een dusdanige manier veranderd, dat de Marind-Anim momenteel geen antwoord meer weten te geven op de snelle ontwikkeling van de moderne maatschappij om hen heen. Het huidige identiteitsbesef staat overleving in de weg. Het alom heersende identiteitsgevoel van de Marind-Anim betreft de woorden: 'Ik ben een Marind-Anim en dat betekent dat ik lui en dom ben'. Een Niet Gouvernementele Organisatie (N.G.O.) van, door en voor de Marind-Anim lijkt dan ook waardevol, omdat deze organisatie tegenwicht kan bieden aan de moderne maatschappij en de huidige identiteitsbesef van de Marind-Anim wellicht positief kan beïnvloeden. Om het functioneren van Yapsel in het moderniseringsproces te bestuderen is het van belang haar oprichtingsgeschiedenis te kennen. Hoe hebben zich de activiteiten van deze organisatie ontplooid en in hoeverre sluiten deze aan bij de werkconcepten en doelen (conceptuele achtergrond) van de organisatie? Deze laatste bepalen de organisatie-structuur en cultuur (bestuurlijke achtergrond) van Yapsel. Het succes van Yapsel is afhankelijk van haar relatie met de omgeving. Deze relatie komt naar voren in de opbouw van haar werkprogramma's en de bereikte resultaten (functionele achtergrond).

1. HET ONTSTAAN VAN YAPSEL

1.1. De aanzet

In 1986 besloot een aantal Irianezen¹ een eigen N.G.O. op te richten voor de gemeente Muting. Zij waren voor die tijd werkzaam bij Yasanto (Yayasan Santu Antonius), een internationale hulporganisatie werkzaam in het district Merauke, in de streken Imam, Tanah Merah, Mendiptana en Bade. Het grootste deel van de medewerkers van Yasanto waren en zijn deskundigen uit Groot-Brittannië, Canada en de Molukken.² De Irianezen meenden dat de projecten van Yasanto te grootschalig waren. Bovendien zagen zij meer heil in een organisatie die geheel voor en door de Marind-Anim zelf zou zijn opgezet en waar derde partijen geen permanente inspraak zouden hebben. Max Mahuze, één van deze Irianezen, had ook een persoonlijk motief. Muting was zijn geboortestreek en hij maakte zich bezorgd om zijn mensen, de Marind-Anim die daar wonen. '*Hatiku saya ada di sana, di Muting (Mijn hart is daar, in Muting)*', zegt Mahuze hierover.³ Vooral toen de Indonesische regering ook in Muting transmigratiegebieden open legde in het begin van de jaren tachtig zag Mahuze zich genoodzaakt voor de Marind-Anim een ruggesteun te bieden. De Irianezen noemden de nieuwe organisatie Yapsel (Yayasan Pengembangan Sosial Ekonomi dan Lingkungan Hidup; "Stichting voor Sociale, Economische en Milieu Ontwikkeling").⁴

1 Vanaf nu wordt het woord Irianezen in plaats van het woord Papoea's gebruikt, zoals in de afgelopen hoofdstukken. Irianezen is een algemeen gebruikte term voor niet alleen Papoea's, maar ook nieuwkomers die al langere tijd in Irian wonen. Het woord is onderdeel van de gelijkheidspolitiek die de Indonesische regering verkondigd in haar ontwikkelingsprogramma's

2 Volgens S. Oyab (vice-voorzitter Yapsel) en M. Fofid (voorzitter van Yasanto)

3 M. Mahuze in zijn woning te Merauke, 16 september 1993

4 Mahuze, *Creating a basis for economic development and the formation of leadership capacities among indigenous Irianese in Merauke, Indonesia* Proposal 1994-1998 Yapsel (Merauke 1993) 2

Yapsel scheidde zich vervolgens in 1987 af van Yasanto. De voorzitter van Yasanto, Markus Fofid (een Molukse Irianees), ziet dit heden ten dage als een goede zaak. Hij heeft vooral veel vertrouwen in Mahuze gekregen en geeft de organisatie steun, ondanks de moeilijke discussies in de begin periode. Volgens Fofid is dit nu juist de bedoeling van de hulp die Yasanto kan bieden. Fofid:

'Kalau ada satu orang yang bisa berhasil dengan organisasi kayak Yapsel, Max Mahuze bisa. Tentu ketika Max datang dengan proposal baru kami semua heran, tapi sekarang saya bisa bilang, perkembangan begini sangat baik (Als er één iemand is die zal slagen met Yapsel is het Max Mahuze. Natuurlijk waren wij allemaal verbaasd, toen hij kwam met het nieuwe voorstel, maar nu kan ik zeggen dan een dergelijke ontwikkeling erg goed is).⁵

Mahuze vertelt dat hij het niet zo kon vinden met Fofid, maar nu heeft hij in de gaten wat een goede ideeën Fofid heeft en ook de samenwerking verloopt beter. Mahuze:

'Aduh, dulu kami tidak begitu senang bersama, tetapi sekarang saya pikir, laki-laki ini punya pikiran baik sekali. Dia memang pintar (jee, in het begin konden we heel niet samen, maar nu denk ik, deze man heeft zeer goede gedachten. Hij is erg intelligent).⁶

Mahuze heeft tijdens zijn werkzaamheden voor Yasanto een stuk geschreven over het ontwikkelingsprobleem in Merauke. Het stuk heeft als titel: "*Rencana Pengembangan Pelayanan Tahun 1986-1990, 1985* (Richtlijnen voor de ontwikkelingsdiensten, 1986-1990)". Volgens dit werk is het ontwikkelingsprobleem gelegen in het gebrek aan directe inkomstenbronnen voor de inwoners van de dorpen in de Kabupaten (district) Merauke. Het jagen op krokodillen en paradijsvogels is door de regering in 1969 verboden en hierdoor is de belangrijkste economische basis voor de inwoners verdwenen. Daarnaast zijn er grote moeilijkheden in het bereiken van de verkoopmarkten, waardoor een eventuele opbouw van een economische basis belemmerd wordt. Deze moeilijkheden betreffen de lange afstanden en de slechte infrastructuur, die resulteren in isolatie en ontoegankelijkheid van de mogelijke markten. Tenslotte is de opleiding van de dorpsbewoners erg laag. Dit veroorzaakt een slechte concurrentiepositie van de Marind-Anim ten opzichte van de transmigranten.

5 Fofid in zijn woning te Merauke, oktober 1993

6 Mahuze op kantoor, december 1993

Mahuze deed in zijn stuk een aantal voorstellen voor een ontwikkelingsprogramma, waarin hij benadrukte dat dit de behoeften zouden zijn van specifiek de Marind-bevolking.⁷ De voorstellen betroffen het:

- vormen van een economische basis in de vorm van "cash-crops" (commerciële producten zoals jambu mete (cashew noten) en koffie), veeteelt en visserij
- opzetten van organisaties die de ontwikkeling van transport, winkels en kleine bedrijven op zich nemen
- creëren van een gezondheidsinfrastructuur voor de dorpen
- verbeteren van de behuizing
- voorbereiden van mensen voor universitair onderwijs
- opleiden van mensen die de ontwikkeling van de landbouw en de veeteelt kunnen bevorderen.

Omdat het gebied dat Yasanto bestreek (en nog steeds bestrijkt) veel te groot was om effectief deze voorstellen te implementeren besloot Mahuze, zoals hierboven reeds gezegd, zich af te scheiden en slechts één streek ter harte te nemen.⁸ Op deze manier konden zijn voorstellen geconcentreerd worden in de gemeente Muting. Fofid bevestigt deze eerste reden van de splitsing binnen Yasanto.⁹ Bovendien kende Merauke al vele kerkelijke organisaties en overheidsinstellingen die verschillende ontwikkelingsprojecten ter harte nemen, zoals de Katholieke Missie, Dinas Peternakan (Visserij en Pluimvee Dienst), Dinas Perkebunan (Tuinbouw Dienst), Dinas Pertanian (Landbouwkundige Dienst), Kantor Perdagangan (Handelskantoor). Streken in het binnenland, zoals Muting, kenden deze steun van de kerken en de overheid niet, volgens Mahuze. Bovendien ontdekte Mahuze in 1993 het rapport van de econoom T.A. van den Broek (1988). Dit rapport wijst uit dat de kerken vooral die groepen steunen die veel initiatief tonen. De Marind-Anim kennen een apathische houding en tonen daarom weinig initiatief. Hierdoor vallen zij niet onder de kerkelijke steun. Mahuze werd door dit rapport gesterkt in zijn overtuiging dat juist de Marind-Anim stimulans nodig hebben:

Tidak bisa lihat berbeda antara suku, harus lihat individu. Klasifikasi suku tidak boleh, itu nanti kacau, tiap suku punya "weak people". They separate the people and" tidak memperkuat masyarakat semua, jadi "bet on the winners" kurang bagus (Het mag niet dat er een verschil tussen de bevolkingsgroepen wordt gemaakt, men moet kijken naar het individu. Het classificeren van de stammen mag niet, dat wordt later moeilijk, want elke stam kent zwakke personen. Ze scheiden de mensen en kunnen zo niet het gehele volk sterk maken, het wedden op de winnaars is minder goed).¹⁰

7 M. Mahuze, 'Rencana Pengembangan Pelayanan Tahun 1986-1990,' (Merauke 1985) 1, in: J. Overweel, *The Marind in a Changing Environment* (Merauke Amsterdam 1993) 7

8 *Ibidem*, 1, in: *Ibidem*, 6

9 Dit komt naar voren in een gesprek met Fofid te Merauke op 12 oktober 1993

10 Mahuze op 1 januari 1994 in zijn woning

Mahuze zelf voegt een andere reden toe voor zijn afscheiding van Yasanto. Hij wilde een organisatie waarin de lokale bevolking zelf een rol speelt:

*'Saya mau tunjukkan, bahwa kami juga bisa berkembang sendiri dalam cara yang sama baik dengan organisasi lain, misalnya Yasanto (Ik wil laten zien dat we ons zelf kunnen ontwikkelen, op een manier die net zo goed is als dat een andere organisatie het zou doen, zoals bijvoorbeeld Yasanto).'*¹¹

Dit is zijn persoonlijke reden om zich af te scheiden van Yasanto. Daarnaast meent Mahuze dat Yasanto te veel afhankelijk was/is van buitenlandse bronnen:

'Kami tidak mau tergantung uang atau pengetahuan dari luar, supaya kami bisa berkembang sendiri (we willen niet afhankelijk zijn van geld of kennis van buiten, opdat we ons zelf kunnen ontwikkelen).'

Mahuze meent dat de Marind-Anim zelf genoeg middelen van bestaan hebben en ook genoeg intelligentie om deze middelen te exploiteren, zodat zij controle over hun bestaan in eigen handen kunnen houden. Sam Oyab, Mahuze's naaste assistent, voegt hieraan toe dat:

*'Juga Yapsel bukan pahlawan dalam perkembangan Marind, tapi orang sendiri bermain pahlawan untuk diri sendiri (Ook Yapsel is niet de held in de ontwikkeling van de Marind-Anim, maar de mensen zelf spelen hun eigen held).'*¹²

Volgens Vriens is deze gedachte de aanzet voor het stichten van Yapsel geweest. Daaraan ten grondslag lag het groeiende bewustzijn van enkelen onder de Marind-Anim. Zij realiseerden zich dat het leven aan hen voorbij ging en dat de toekomst ging komen. Zij wilden de greep op de ontwikkelingen weer terug krijgen.¹³ 'Dat blykt nu: nu er pogingen gedaan worden hem erby te betrekken, nu hy van objekt subjekt wil worden door actief mee te doen.'

De voorstellen die Mahuze doet waren echter nog te breed om enige kans van slagen te hebben. Mahuze maakte contact met de Novib om dit probleem op te lossen. Vanaf 1988 is Yapsel actief, doordat Yapsel in dat jaar een grote financiële sponsor vond in de Novib.¹⁴ Daarnaast ontvangt zij vanaf dat jaar ook gelden van de Asian Foundation, Cebemo en USC Canada.¹⁵ In haar eerste officiële voorstel in 1988 aan de Novib was de vorming van een economische basis voor de Marind-Anim het sleutelconcept. Ook in dit voorstel werd het gebrek aan inkomsten in de gemeente Muting naar voren gebracht en dat aangewezen als het basis-probleem, samen met het lage doorzettingsvermogen en de geringe creativiteit van de

11 Mahuze tijdens een gesprek op 13 november 1993

12 Tijdens de vele gesprekken met Mahuze en Oyab komt dit thema steeds weer terug' (12-15 oktober 1993)

13 A. Vriens, *Het akkulturatieproces by de Marind*, persoonlijke aantekeningen (z.p. z.j.) 1. Vriens pleit voor krachtadige steun voor degene die beter willen, op grond van zijn overtuiging dat de Marind-Anim ook daadwerkelijk in staat zijn zichzelf te helpen via eigen projecten

14 Mahuze, *Creating a basis*, 4

15 *Pelaksanaan program pengembangan dan peletakan dasar ekonomi*, tahun 1990 di kecamatan Muting, Yapsel (Merauke 1990) 2

inwoners zelf.

De eerste voorstellen waren dan ook:

- de dorpsbewoners voorzien van een vast inkomen, genoeg om in de basisbehoeften te voorzien
- een verandering in mentaliteit, "na een paar jaar van worsteling" : van jager naar landbouwer, van luilak naar werker
- het verkrijgen van zelfvertrouwen.¹⁶

Deze voorstellen waren beperkter dan die van Yasanto destijds. De "cash-crops", een zaden-bank, de potenties van de mensen, een bureau voor goede technologie, een gezondheidscentrum en het transport stonden bovenaan op de lijst van Yapsel. De Novib ging accoord met dit voorstel en wilde Yapsel op een aantal voorwaarden steunen voor de eerste twee jaar van de uitvoerende periode van tien jaar. De eerste voorwaarde was dat Yapsel op de lange termijn niet afhankelijk zou worden van buitenlandse bronnen. Een andere voorwaarde die de Novib stelde was een studie naar armoede in het werkerterrein van Yapsel. Die kon verschillen per regio en vroeg daarom om een gevarieerd werkprogramma. Ten derde wilde de Novib weten op welke manier de bevolking historisch gezien haar armoede had weten te overwinnen en tenslotte welke initiatieven er al getoond waren. Naast dit alles diende Yapsel een duidelijke doelgroep, heldere doelen, een goed werkprogramma en een redelijk budget te definiëren. Het belangrijkste achtte de Novib de periode waarin Yapsel dacht dat haar werk in het de gemeente Muting rond zou zijn. Dit omvatte met name de oprichting van een gezonde, functionerende organisatiestructuur. Op dat moment zou de Novib zich kunnen terug trekken en Yapsel zou zichzelf kunnen gaan bedruipen.¹⁷ De reden van het stellen van al deze voorwaarden was het voorkomen van werkprogramma's die niet zouden aansluiten bij de wensen van de lokale bevolking, zoals de Nederlandse overheid dat had ervaren in haar ontwikkelingsbeleid na de tweede Wereldoorlog (zie hoofdstuk twee). 'Yapsel heeft een goede kennis van de lokale achtergrond nodig wil zij slagen', meende de Novib.¹⁸ Zij legde daarbij de nadruk op culturele zaken: om de Papoea-cultuur te bewaren moest deze worden open gebroken, zodat zij zich kon aanpassen aan de veranderde omstandigheden. Daarentegen is het bewaren van de traditionele cultuur van de Marind-Anim niet een expliciet doel in Yapsel's voorstel (hierover later meer).¹⁹ De Novib steunde het voorstel van Yapsel uiteindelijk voor de eerste twee jaar tot en met het jaar 1990 met Fl. 155.000,- en Yapsel ging aan de slag met het opzetten van de organisatie.²⁰

Het bovengenoemde eerste punt (de dorpsbewoners voorzien van een vast inkomen om in de basisbehoeften te voorzien) werd in het tweede voorstel in 1990 van Mahuze aan de Novib wederom aangehaald. Yapsel wilde de economische basis bereiken door in de eerste vijf jaar sterk te interveniëren in het dorpsleven. Yapsel ging zich bemoeien met de tuinbouw en stuitte al snel op beperkingen. Niet doordat zij boeren wilde maken van jagers (dit hadden de Marind-Anim reeds ervaren in de Nederlandse periode

16 'Program', - Pengembangan dan pelotakan dasar ekonomi, tahun: 1987/1988; 1991/1992; 1992/1993; 1996/1997 (Merauke 1988) 2, in: Overweel, *The Marind-Anim*, 8

17 'Briefwisseling H. Abels (Novib)-Mahuze (Yapsel)', (25 juli 1988) 4, in: Overweel, *The Marind-Anim*, 8

18 *Ibidem*

19 Overweel, *The Marind-Anim*, 9-10

20 H. Abels, *Projectprogramma's*, Novib (Den Haag 1995)

na de Tweede Wereldoorlog), maar doordat zij boeren van hen wilde maken met commerciële producten. Dit was een stapje te ver. Yapsel zag dit in en veranderde haar strategie door naast de commerciële landbouw ook zelfvoorzienende voedselproductie (ubi (zoete aardappelen), cassave en sago) te stimuleren²¹, waarbij tevens de voedingswaarde van het dagelijks menu van de Marind-Anim werd verbeterd. Hier werd niet alleen gedacht aan tuinbouw, maar ook aan het fokken van varkens en pluimvee. Jaarlijkse voedingsoogsten bleken dichterbij het jagersbestaan te liggen, omdat de grondbewerking tijdelijk is en de producten ook voor de eigen consumptie gebruikt kon worden.²² Het probleem hierbij was echter de opvoering van de produktie. Doordat de dorpen midden in de natuur staan werden de oogsten vaak aangevreten door wilde dieren. Veel investeringen moesten er nog gemaakt worden om hekken, rattengif en insecticide aan te schaffen. Daarbij kwam dat de voedselproductie en de verzorging van de varkens en pluimvee toch veel uren per dag vergde, terwijl de dagelijkse voedselvoorziening door diende te gaan. Om jagen en verzamelen te combineren met tuinbouw bleek een ingewikkeld proces te zijn voor de Marind-Anim.²³

In hetzelfde voorstel kwam de strategie voor punt twee (een verandering in mentaliteit, "na een paar jaar van worsteling": van jager naar landbouwer, van luilak naar werker) en punt drie (het verkrijgen van zelfvertrouwen) naar voren. Mahuze beschreef de strategie die Yapsel hiervoor nastreeft als volgt: 'ten eerste zullen de inwoners door de "cash-crop" beplanting op de traditionele gronden hun land beschermen tegen de transmigranten. Ten tweede zullen de inwoners op deze manier minder afhankelijk zijn van hun andere traditionele inkomensbronnen, zoals krokodillen, paradijsvogels [die bovendien beschermd zijn en waarop de jacht verboden is] en ander wild'.²⁴ Het "beschermen tegen transmigranten" is wat cru door Mahuze uitgedrukt. Het gaat erom dat bebouwd land niet gebruikt zal mogen worden voor nieuw transmigratiegebied. De Indonesische wetgevers gaan, zoals we reeds zagen, ervan uit dat degene die het land bewerkt het land tevens bezit. Yapsel bleef en blijft dus uitgaan van de commerciële tuinbouw, waarbij de zelfvoorzienende voedselproductie een secundaire plaats inneemt. Het gevolg van een groter inkomen zal onafhankelijkheid creëren, die als gevolg zal hebben dat de Marind-Anim meer zelfvertrouwen krijgen. Naast de "cash-crop" en de zelfvoorzienende landbouw zag Yapsel in dat onderwijs bijdroeg aan de vorming van de Marind-Anim. Zij startte een studieprogramma, waarbij leerlingen vanuit Muting onderwijs konden genieten in Merauke. Tegelijk met onderwijs zette Yapsel een programma op om kader te trainen voor de organisatie. Op deze manier wilde Yapsel het identiteitsbesef van de Marind-Anim veranderen in een positief concept. Dit voorstel werd uiteindelijk gesteund door de Novib voor twee jaar tot en met het jaar 1992 met een bedrag van Fl. 680.000,-.²⁵

21 *Pelaksan program*, 7

22 Overweel, *The Marind-Anim*, 60

23 *Ibidem*, 61

24 'Creating a basis for economic development and the formation of leadership capacities among Nidigenous Irians in Merauke', Indonesia, (Merauke-Nijmegen 1991-1993), in: Overweel, *The Marind-Anim*, 8

25 Abel, *Projectprogramma's*

Kaart 3. De gemeenten Okaba, Merauke en Muting. In de laatste twee gemeenten is Yapsel actief, vooral in de Bian-streek te Muting concentreren zich de werkprogramma's van Yapsel (Bron: Yasanto's tree crop, 3. Aangevuld met kaarten van het Heilig Hart (Vriens))

Om een goed overzicht te houden op de uitvoering van de werkprogramma's is de gemeente Muting verdeeld in drie subgebieden de "wilayah pelayanan" (zorggebieden) genaamd, de streken die door Yapsel gesteund worden. Elke "wilayah pelayanan (w.p.)" heeft een coördinator toegewezen gekregen. De eerste w.p. voegt de desa's Bupul, Tanas en Kweel samen. In Bupul zit het hoofdkantoor, waar de coördinator zijn werkplaats vindt. Bupul heeft geen vaste coördinator, aangezien het dorp al redelijk zelfstandig is endaarom geen specifieke coördinator nodig heeft. De tweede w.p. omvat de desa's Muting, Pahas, Kindiki en de transmigranten-vestigingen. In Muting huizen de coördinatoren Demmy Supusepa en Harry Ndiken.³⁰ De laatste w.p. wordt gevormd door de desa's Boha, Kolam, Waan en Selauw. Voor de coördinatie dragen wederom Supusepa en Ndiken de verantwoordelijkheid.³¹ Om het contact tussen de inwo-

30 Pelaksan program, 27
31 Ibidem, 20

ners van de desa's en de coördinator zo goed mogelijk te laten verlopen zijn er kenema's opgericht (Kelompok Nekad Maju: de Vooruitstrevende Vaste Kern); families die het contact met Yapsel uit eigen beweging onderhouden.

De taak van de coördinator is enkel die van motivator; hij stelt zich op als een contactpersoon tussen Yapsel en de desa, zodat hij de verschillende gedachten kan overbrengen. Hij is op deze manier in staat informatie te geven bij problemen of misverstanden. De coördinator mag dus niet direct ingrijpen bij problemen, omdat dat een inbreuk op de bestaande adat-structuur zou betekenen.³² De rol van de coördinator wordt informeel gehouden. Zo leeft en werkt hij met de dorpsbewoners op de normale manier, zodat de dorpsbewoners geen angst zullen voelen hun wensen of klachten te kennen te geven. Zijn rol wordt door Yapsel echter serieus genomen, de coördinator is uiteindelijk de centrale persoon die in belangrijke mate het succes van de projecten kan bepalen in het dorp.

Tijdens een bezoek aan Waan aan de Bian-rivier op 15 januari 1994 is me gebleken dat de rol van coördinator van groot belang is. Het bezoek aan de jambu mete-plantage wordt door de dorpingen geleid (zie foto 6), maar de coördinator speelt een belangrijke rol in het contact tussen Mahuze en het dorps-hoofd. Doordat de coördinator, in dit geval Supusepa, goed bekend is bij de dorpingen luistert het dorps-hoofd gewillig naar de suggesties en de wensen van Yapsel. De vergadering in Waan verloopt zeer informeel. Zittend voor de hut van het dorps-hoofd worden vragen beantwoord en alternatieven doorge-sproken. De kinderen blazen bellen van zeepsop door een rietstengel, de kasuari-kuikens worden bewon-derd en gevoed. Ook de vrouwen zijn aanwezig, hoewel zij geen deel aan het gesprek hebben. De mannen zitten in een kring en vrien-delijk moppen tappend pro-beren Mahuze en Supusepa de wensen van Yapsel over te brengen. Halverwege staat iedereen op om een bezoek te brengen aan de jambu mete-plantage en de velden bestemd voor rijstaanplant. Het informele bezoek duurt anderhalve dag en wordt afgesloten met afspraken over de aanleg van rijstvelden en het onderhoud van de tuinen. Het afscheid gaat gepaard met veel gelach, schouderklopjes en tabaksfluimen.

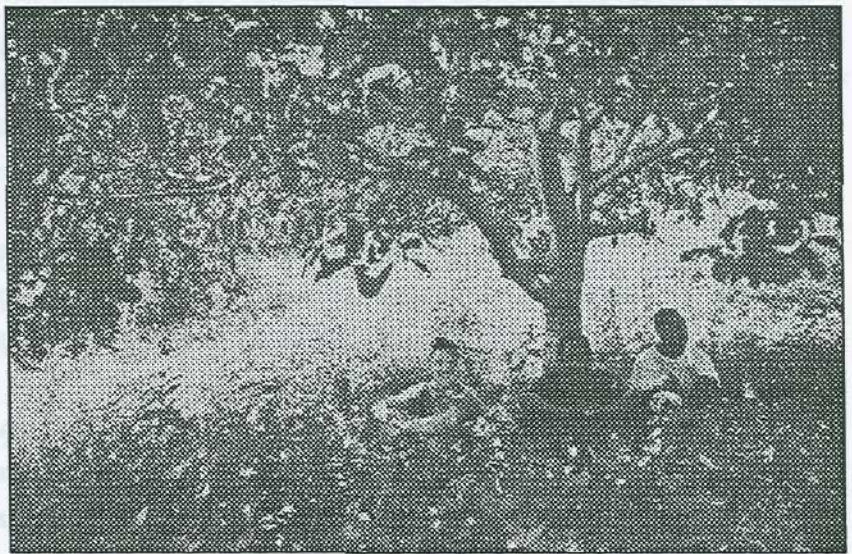

Foto 6. Het bezoek in Waan aan de jambu mete-plantage wordt door dorpingen geleid (Bron: H.G. van Engelenburg)

Om de coördinatie centraal te houden is er één observator in de persoon van een staflid van Yapsel, meestal is Mahuze. Bij hem of haar komen de coördinatoren, Ndiken en Supusepa bij elkaar voor overleg. Op deze manier is er voldoende "feedback" om de ontwikkelingen in de verschillende plaatsen te kunnen overzien. Door dit coördinatiesysteem hoeft niet steeds de hele staf van Yapsel op pad om informatie te vergaren. Alleen de observator kan dit doen.³³ Zo is hij/zij verplicht de verschillende U.B. Kios' (Usaha Bersama Kios: de Samen Zorgen Winkels) langs te gaan. Dit zijn winkels geleid door centrale mensen binnen de verschillende programmaonderdelen: de landbouw, visserij of industrie. Zo is er bijvoorbeeld een U.B. Dendeng (gedroogd vlees), een U.B. Kebun Tanaman Industri (tuinbouw) en een U.B. Ikan Garam (zoute vis). Heeft iemand geldzorgen of andere problemen, dan kan hij of zij naar de U.B. Kios gaan van zijn of haar onderdeel om daar krediet en advies vragen. Zo blijven de problemen in het dorp overzichtelijk. De mensen die de taak van de U.B. Kios' op zich nemen zijn vrijwilligers. Mahuze benadrukt hierbij dat deze persoon niet de slimste of rijkste van de desa hoeft te zijn, hij/zij dient wel bereid te zijn contact te houden met de coördinator van de Kenema.³⁴ Ook het kantoor van Yapsel in Merauke fungeert als een Kios onder leiding van Oyab.³⁵ De meeste mensen die er komen hebben vragen omtrent ziekten en handel. Zij komen met de truck of lopend uit Muting. Als deze truck uit het binnenland is gekomen en naast goederen ook dorpelingen meebrengt, staan er vaak groepjes mensen te wachten. Meestal gaat het om vrouwen met zieke kinderen of met andere klachten. Oyab luistert met een geduldig oor naar hun klachten en adviseert hen over de mogelijkheden om naar de dokter te gaan of leent hen geld voor de aanschaf van medicijnen. Oyab stelt hierbij veel vragen en houdt bij wie, wat, wanneer en waarom iemand bij hem langs komt. Regelmatig komen er ook mensen binnendruppelen die problemen hebben met de verkoop van hun kippen of andere produkten. Ook worden er vaak ruzies of onenigheden beslecht, waarbij alle partijen bij Oyab om de tafel zitten. Deze gesprekken kunnen veel tijd in beslag nemen en worden ook niet altijd met een resultaat beëindigd, waarover alle betrokken tevreden zijn. De mensen zijn soms erg verlegen en terughoudend. Af en toe staan ze al lang buiten zonder gezien te worden en betreden het kantoor met veel schroom en een schuchtere glimlach.³⁶

Yapsel werd geboren uit het ideologische denkbild van Mahuze. Hij wilde een organisatie waarin de lokale bevolking zelf een rol zou spelen. Bovendien meende Mahuze dat concentratie op een kleiner gebied noodzakelijk was en richtte hij zijn aandacht op de kabupaten (gemeente) Muting. Na contact met de Novib maakte Mahuze meer doordachte voorstellen, door eerst de opzet van de organisatie en haar werkterrein duidelijker te definiëren. In haar strategie streefde Yapsel het neerleggen van een nieuwe economische basis voor de Marind-Anim na en concentreerde zich daarbij op de "cash-crop". Toen na twee jaar bleek dat dit niet werkte, veranderde Yapsel haar strategie en naast de "cash-crop" stimuleerde zij de zelfvoorzienende voedsellandbouw, die ook de nodige problemen met zich meebracht. Welke praktische resultaten heeft de strategie van Yapsel inmiddels bereikt?

33 Ibidem, 21

34 Ibidem, 23

35 Ibidem, 27

36 Aangezien ik tijdens mijn werk op het kantoor de ruimte deel met Oyab komen veel zaken mij ten ore. Samen met de secretaresse Tangkere spreek ik over de problemen, omdat de mensen vaak onduidelijk en zeer zacht spreken

Tanas kennen veel activiteiten rond deze voedseldiversificatie. Zo is er in Kweel een poging tot rijstbouw gedaan. Het resultaat is positief gebleken en in Waan probeert Yapsel nu ook rijstvelden aan te leggen langs de Bian-rivier, waar door middel van pompen de gronden geïrrigeerd gaan worden (foto 7).

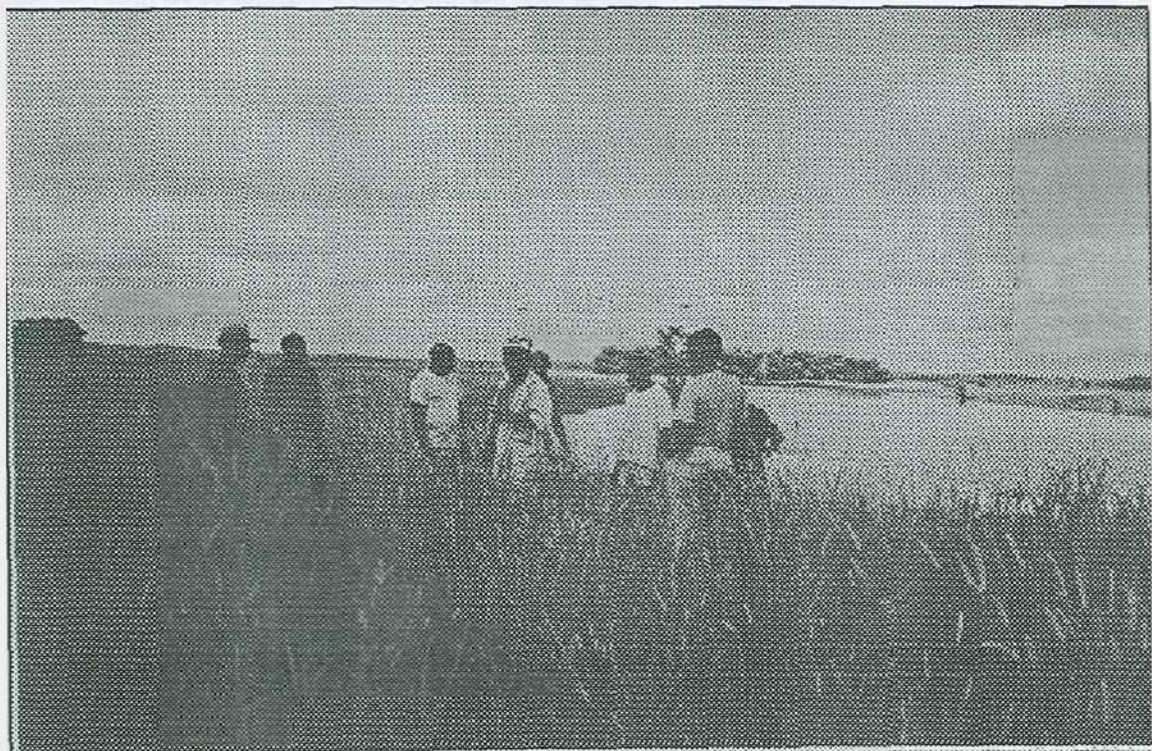

Foto 7. In Waan wordt besproken waar de sawah's (rijstvelden) moeten komen. De man met de pet is Max Mahuze, gezien op de rug, Demmy Supusepa. De andere mannen zijn dorpsoudsten van Waan. Op de achtergrond stroomt de Bian-rivier (Bron: H.G. van Engelenburg)

De vergroting van de "cash-crop" productie was vanwege de hierboven genoemde slechte aansluiting op de levenswijze van de Marind-Anim in de eerste twee jaar erg moeilijk, maar na de invoer van de zelfvoorzienende landbouw leek daar verbetering in te komen. Bijna alle dorpen oogsten produkten, zoals cassave en zoete aardappelen, voor zich zelf. Doordat de voedselvoorziening rondom de dorpen nu vergroot is zijn families in staat beter de tuinen voor de commerciële landbouw te verzorgen. Elke familie bezit nu zo'n 50 willekeurige bomen. De enige dorpen waar de "cash-crop" niet aanslaat zijn Waan en Selauw.⁴⁴ De commerciële produkten vinden in deze dorpen niet alleen geen goede voedingsbodem, maar ook kennen de dorpingen een starre houding die voort komt uit koppigheid en een weinig vertrouwen in de toekomst. Hierover meer in paragraaf 2.1., bladzijde 58.⁴⁵

44 Mahuze, *Creating a basis*, 7-8 (vertaling); 8 (originele versie)

45 Tijdens vergaderingen kwam deze houding sterk naar voren en. De koppigheid van de dorpschouffden bracht menig discussie opgang. Mahuze bevestigd de starre houding van de dorpingen en de dorpschouffden gaven te kennen dat zij zoveel vroegen, omdat zij zo onzeker zijn over de nabije toekomst en de plannen van Yapsel daarin

De koffieteelt wordt niet verder ontwikkeld, omdat deze plant niet welvarend blijkt in het dorre savannegebied van Merauke.⁴⁶ De jambu mete slaat echter wel aan. Dit komt doordat de plant er van nature ook groeit. In 1992 werd door Yapsel's inzet 6 ton jambu mete geteeld en verscheept naar Surabaya om verwerkt te worden. Deze verwerking vindt nu ook gedeeltelijk plaats in de eigen dorpen.⁴⁷

Foto 8. Op 4 februari 1994 slaat de gouverneur van Irian-Jaya, Drs. J. Pattipi, de cocosnoot door midden, waarna Bonny Basik-Basik de oogst jambu mete naar de haven rijdt. Rechts naast de geëmotioneerde gouverneur staan Max Mahuze en Wanda Tangere (Bron: H.G. van Engelenburg)

In februari 1993 oogstten de Marind-Anim samen met de transmigranten 12 ton jambu mete en begin 1994 is er weer 17 ton jambu mete verscheept naar Surabaya. De groei van de jambu mete opbrengst, door middel van een verbeterde samenwerking tussen de bevolkingsgroepen, heeft de gouverneur, Drs. J. Pattipi, van Irian-Jaya ontroerd. Op de dag van verscheping (4 februari 1994) sprak hij met trots over een betere toekomst voor zijn mensen, die dit in vrede met de transmigranten hebben kunnen bewerkstelligen. Waarna hij in tranen uitbarstte (foto 8).⁴⁸

46 Mahuze, *Creating a basis*, 8

47 *Ibidem*, 7 (vertaling), 7-8 (originele versie)

48 De gouverneur verliet jaren geleden Merauke om de ambtelijke post te vervullen in Jayapura. Altijd vernam hij trieste berichten over Merauke en de transmigratie-problematiek. De opbrengst van de jambu mete, die tot stand is gekomen door de Marind-organisatie Yapsel is een teken dat het toch mogelijk is om Merauke de Marind-Anim en tot ontwikkeling te brengen. Vooral het feit dat Yapsel (de Marind-organisatie) dit alles had bewerkstelligd ontroerde de gouverneur dusdanig, dat hij menig traan liet vloeien. De oorzaak van deze tranen heeft wellicht een tweede reden, aangezien hij al vele jaren zijn geboorteplaats niet heeft bezocht Merauke (4 januari 1994)

Op dit moment is er iets meer dan 4000 ha. beplant met jambu mete, waarvan 3.500 ha. van transmigranten en 500 ha. van de Marind-Anim. Het aantal bomen was 150.000. Ongeveer 4000 gezinnen zijn in dit project betrokken, waarvan 1000 Marind-Anim en 3000 transmigranten.⁴⁹ De meeste oogst wordt dan ook opgebracht door de transmigranten. De dorpingen verwierven een inkomen met de oogst, die door Yapsel geregeld werd, wat hen stimuleerde om door te gaan.

Overweel maakt een kritische kanttekening bij het jambu mete project van Yapsel. De toekomst van de jambu mete is, volgens hem, voor veel dorpingen niet erg duidelijk, omdat hen inzicht in het lange termijn doel ontbreekt (dit kwam reeds naar voren tijdens de vergaderingen). Yapsel is met de dorpingen niet helder genoeg over het te volgen pad na de oogst. Hoewel de tuinen er nu netjes bijliggen en de opbrengsten groeien maken veel Marind-Anim zich zorgen over de marketing van de noten.⁵⁰ Aangezien Yapsel in het bezit is van een truck en een grote kano met buitenboord motor is het transport van de produkten en andere goederen geen probleem meer.⁵¹ Tevens is tijdens mijn bezoek aan de verschillende dorpen gebleken dat het opnieuw prunnen en verzorgen van de bomen nog steeds plaatsvindt en dat Yapsel en de dorpingen ervan uitgaan dat er een volgende oogst komt. Zeker nu de produkten in Surabaya verwerkt worden en er plannen klaar liggen om de noten in Merauke zelf te gaan verwerken. Dit neemt niet weg dat Yapsel duidelijk dient te blijven tegenover zijn doelgroep over het doel en de te volgen weg om het doel te bereiken. Het eigen initiatief van de Marind-Anim is groter geworden en komt het sterkst tot uiting in het cultiveren van landbouwgronden. De mensen vragen Yapsel om hulp om de grote bomen te verwijderen, waarbij de werktgereedschappen, zoals een kettingzaag, al zelf gekocht worden. De mensen werken in zelf georganiseerde groepen (volgens de adat-structuur) en vergeleken met een aantal jaren geleden is dit een grote verandering in mentaliteit van de dorpingen, terwijl het tegelijk de werking van de oude adat-structuren bevestigt.

Het pluimvee blijkt directe inkomsten te geven aan de dorpingen. Alleen de steun voor het houden van eenden is losgelaten, omdat de overheid daarin al voorziet. De veehouderij is een gevoelig werkprogramma. In Kweel worden wilde koeien in de bossen gevangen. Andere mensen sparen hun geld via Yapsel en kopen daarvan koeien in Merauke. Het houden van varkens is niet goed mogelijk gebleken. Het voedsel blijkt te schaars en het verzorgen van de beesten te moeilijk. Ook de verkoop van de varkens is te beperkt gebleven (zie foto 9).⁵²

Het opkopen van produkten door Yapsel, zoals vers vlees, gedroogd vlees en vis, heeft de prijzen doen stijgen. De Marind-Anim ontvangen nu dus meer voor hun waar. Toch zijn er nog te veel dorpingen buiten het bereik van Yapsel, waardoor de handel in verse en gedroogde produkten voor het grootste deel nog steeds in handen van handelaren (van buiten) en tevens oneerlijk is. Voor de handel en de andere programma's zijn vijf huizen gebouwd in Muting, Kindiki, Tanas, Kweel en Waan.⁵³

49 Overweel, *The Marind-Anim*, 50

50 *Ibidem*, 53

51 *Ibidem*

52 Mahuze, *Creating a basis*, 8

53 *Ibidem*, 8 (vertaling), 9 (originele versie)

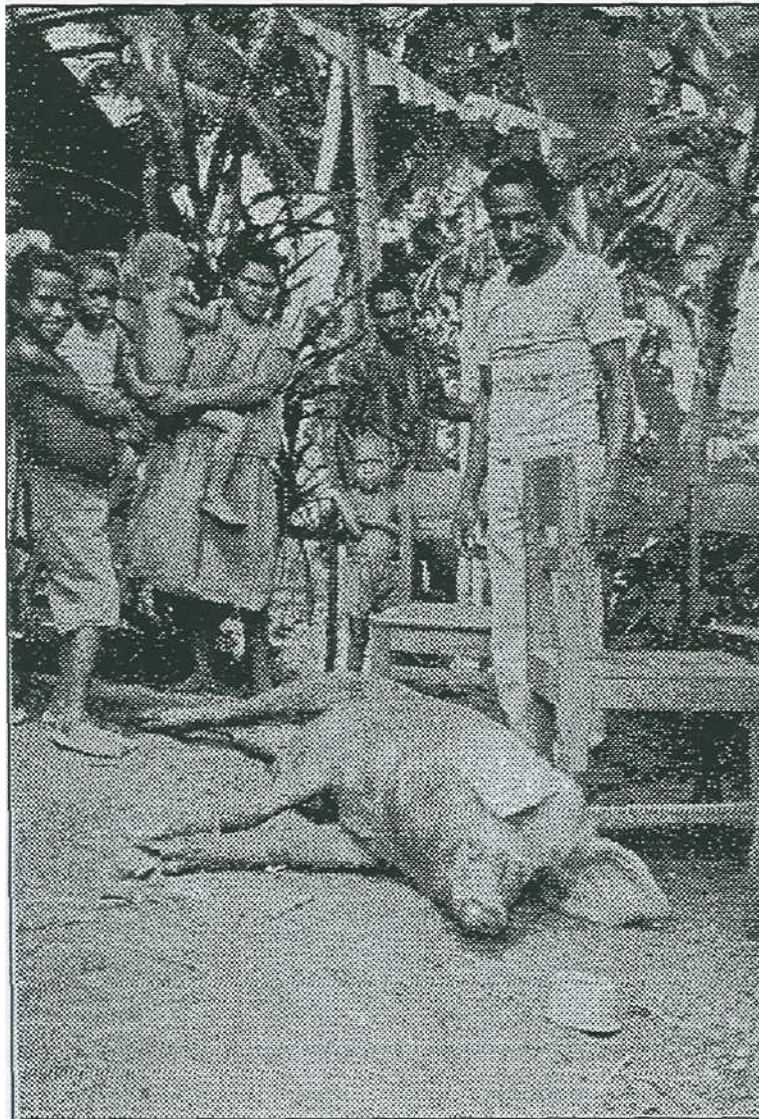

Foto 9. Het dorpshoofd Daniël in Pahas laat het fokvarken zien dat hij gekregen heeft via Yapsel. Ondanks dat de varkenshouderij niet afdoende is, blijft Bapak Daniël trots op het varken (Bron: H.G. van Engelenburg)

2.2. De resultaten van het eerste jaar van het tweede vijf-jarenplan (1993-1994)

Inmiddels heeft een vrouwenprogramma vorm gekregen. In groepen worden er naai-, herstel-, weef- en kookcursussen gegeven. Een aantal van de gemaakte produkten wil Yapsel op de markt brengen voor de verkoop. Zo zijn de geweven tassen (zogenaamde noken) al te verkrijgen in verschillende winkels.⁵⁴ Ook de programma's tot bevordering van de hygiëne en goede voeding slaan aan bij de vrouwen die naast de tuinen ook het huishouden verzorgen. In de onderstaande diagrammen komt naar voren dat het regelmatig schoonmaken van de kleding door minder dan de helft van de bewoners van belang wordt geacht. Dit aantal is nog te weinig om huidziekten en dergelijke te voorkomen. Het feit dat de meerderheid van die helft zonder zeep wast wordt veroorzaakt door onkunde en doordat het voor veel gezinnen economisch

niet haalbaar is zeep aan te schaffen. Hetzelfde geldt voor de aanschaf van nieuwe (tweedehands) kleding (diagram 2). Wat betreft de dagelijkse voeding is er grotere regelmaat gekomen en het tot zich nemen van voedsel (diagram 3). Dit bevordert de gezondheid en is een teken van het tot staan komen van het nomadisch bestaan van de Marind-Anim. De steekproef vond namelijk plaats onder gezinnen en daar wordt vaak gezamenlijk gegeten, waaruit blijkt dat de gezinsleden minder zwerven

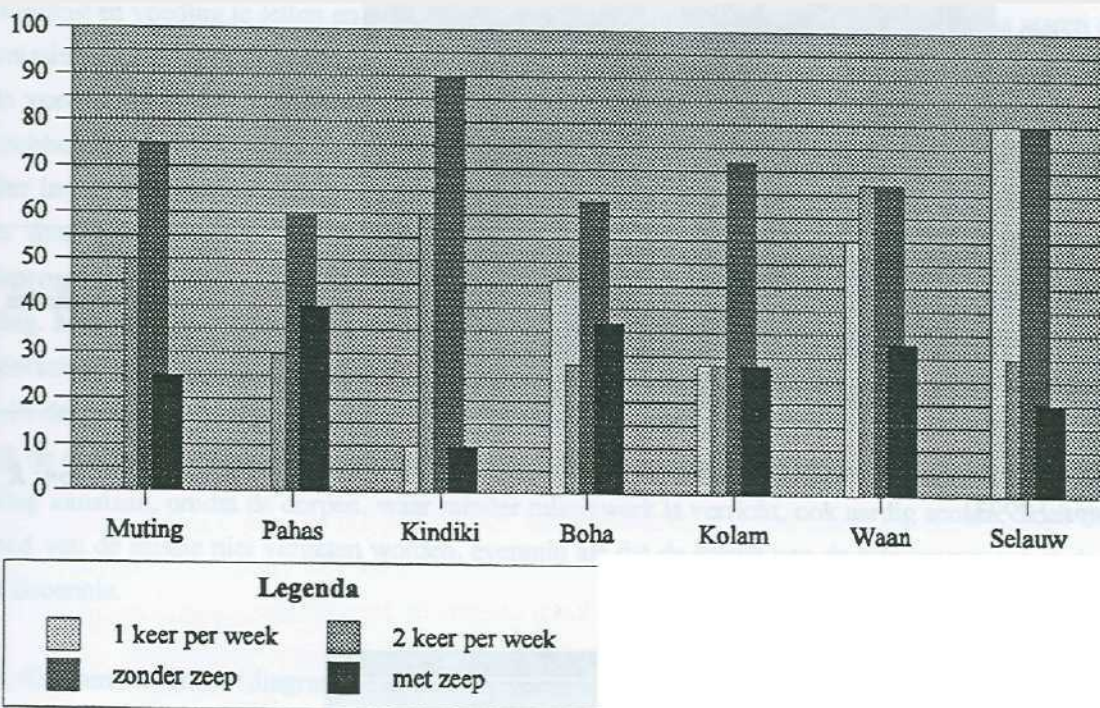

Diagram 1. Het wassen van de kleding, steekproef onder 25% van de bevolking (Bron: R. Imkota, Yapsel 1993)

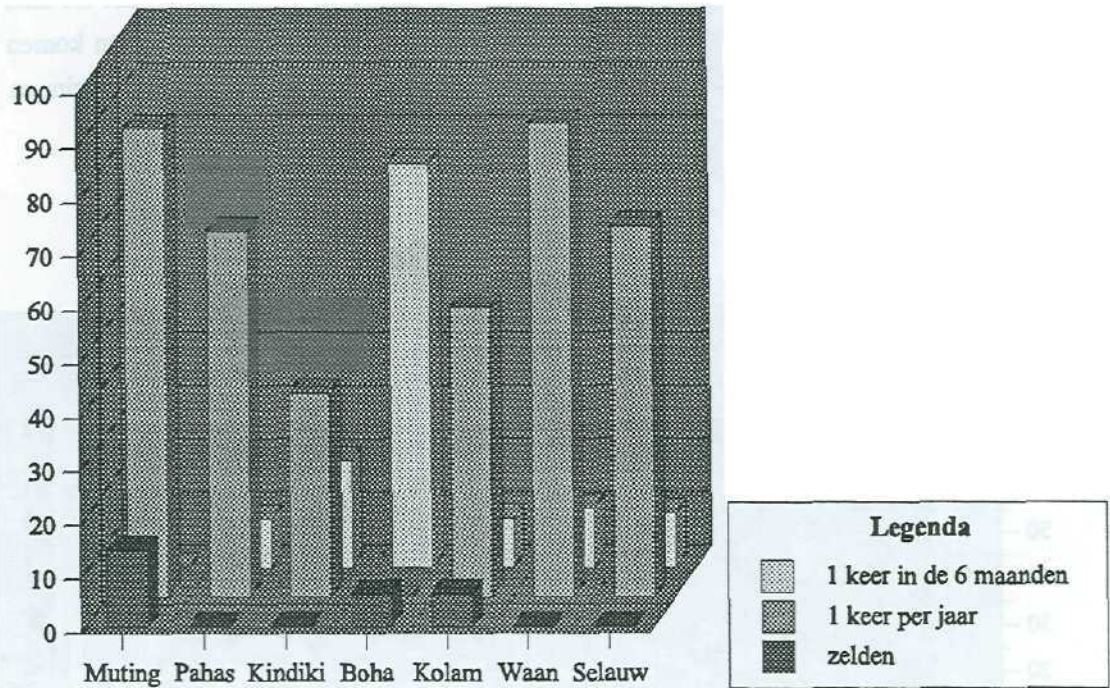

Diagram 2. Aanschaf van nieuwe kleding, steekproef onder 25% van de bevolking (Bron: R. Imkota, Yapsel 1993)

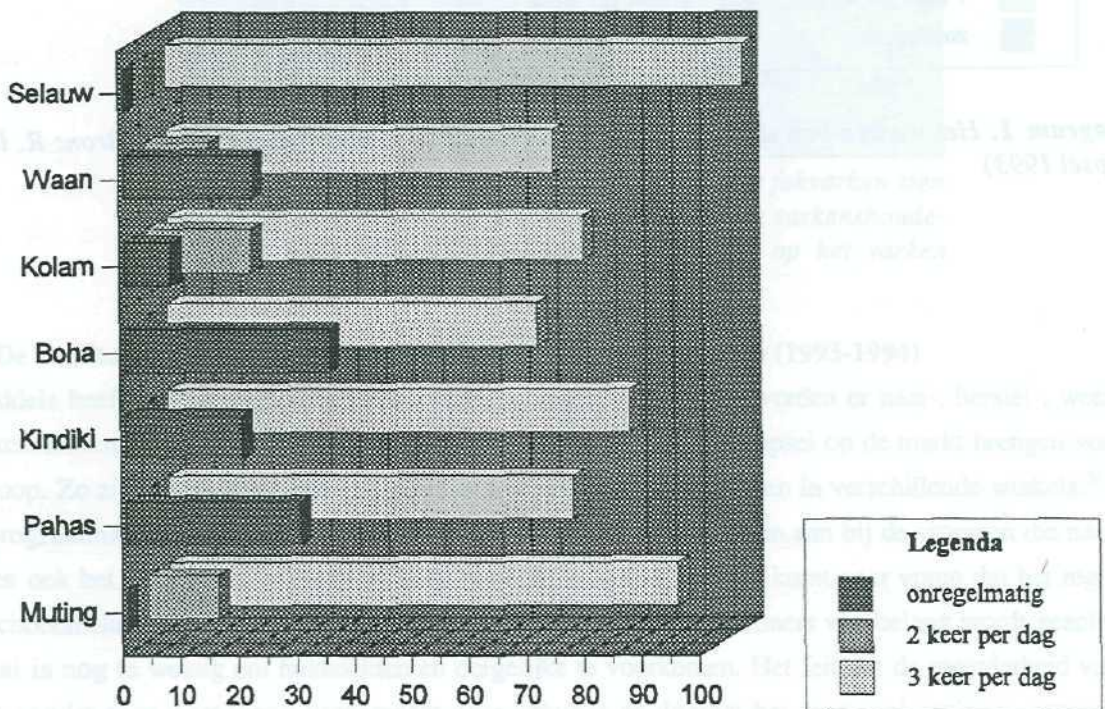

Diagram 3. De dagelijkse voeding, steekproef onder 25% van de bevolking (Bron: R. Imkota, Yapsel 1993)

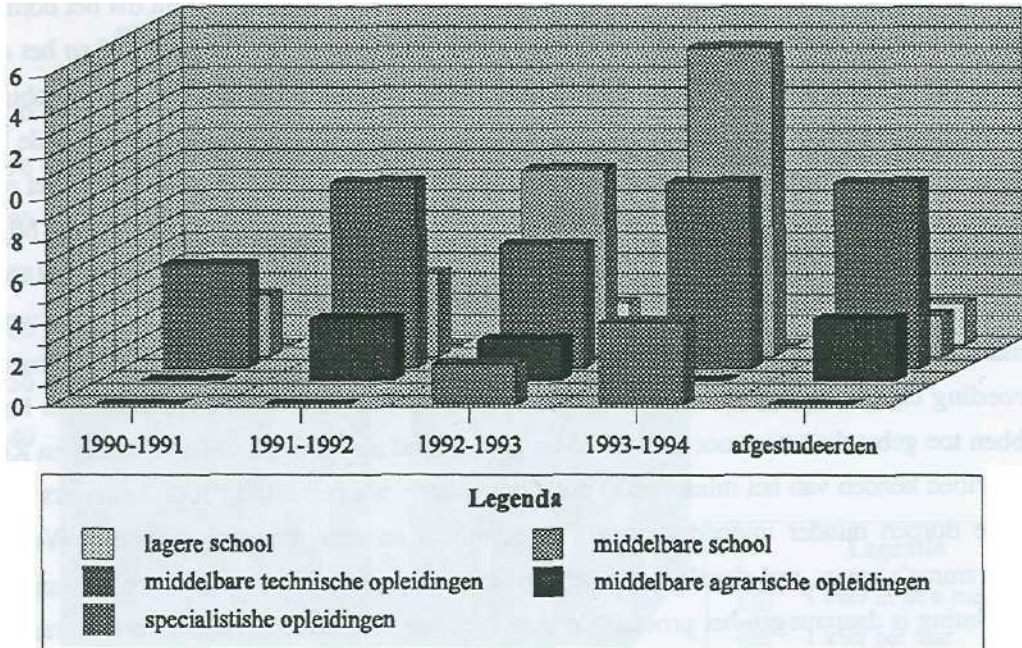

Diagram 4. Gemiddeld opleidingsniveau van de leerlingen gesteund door Yapsel (Bron: R. Imkota, Yapsel 1993)

opleidingen kenden een klein aantal deelnemers vanaf 1992. Dit komt doordat Yapsel degenen met capaciteiten laat studeren met als doel deze studenten later in het kader van Yapsel op te nemen. Het aantal leerlingen dat een agrarische opleiding volgt is klein doordat de Marind-Anim van oorsprong geen agrariërs zijn. Zij voelen zich hierdoor niet geroepen een studie in deze richting te volgen.

Een nieuwe inkomstenbron had de verkoop van batik-producten kunnen worden. In samenwerking met het bedrijf Pare Anom in Yogyakarta zou Yapsel de patronen en kleuren ontwerpen. Ook koos Yapsel het gebruikte doek, terwijl Pare Anom de doeken bedrukt. Het was de bedoeling om op lange-termijn het drukproces in eigen handen te nemen. De verkoop van de batik-stoffen is in januari 1994 begonnen, maar is in juni stop gezet door de lage eerste verkoop. Het product sloeg niet aan bij de consumenten, volgens Mahuze.⁵⁷ Hierbij hield hij geen rekening met de afname door eventuele toeristen.

Een ander nieuw project betreft het eco-toerisme. Dit toerisme zou een nieuwe economische bron van inkomsten kunnen worden en betreft het Wasur Park en de Bian-streek. Mahuze heeft in november 1993 het toeristisch programma van het Wasur Park, dat in samenwerking ging met het Wereld Natuur Fonds (sinds juli 1993 vertrouwde het WWF de gemeenschapsontwikkeling toe aan Yapsel), volledig in handen gelegd van Oyab, aangezien hijzelf te zeer zijn handen vol had met de projecten in Muting. Dit programma is na een hoog oplopend conflict in januari 1994 naar een aparte organisatie buiten Yapsel gebracht,

waar de verschillende organisaties (W.W.F., Bosbouw en Yapsel) samenwerkten.⁵⁸ Yapsel's supervisie over de mensen in het Wasur Park is dan ook van korte duur geweest, slechts een half jaar. De conflicten betroffen het werktempo en de aanpak van de projecten van zowel het WWF, als dat van Yapsel. Overleg tussen de twee partijen eindigde meestal in tranen. Opvallend hierbij was de euro-centrische visie van M. Bowe (voorzitter van het WWF) en de zeer lange tenen en halsstarrigheid van Mahuze. Volgens Bowe moest het mogelijk zijn snelle resultaten te hebben met de Wasur-projecten. Bowe sprak op een termijn van twee jaar, terwijl Mahuze over een termijn van een tiental jaren sprak. De specifieke projecten op het gebied van het eco-toerisme liepen vast op, volgens Mahuze, de onverschillige en arrogante houding van de WWF-gidsen. Zij zouden geen aansluiting hebben gevonden bij de medewerkers van Yapsel. Bowe legde de schuld bij Yapsel, die niet natuur-verantwoord, efficiënt en toerist-vriendelijk zou werken.⁵⁹

Het eco-toerisme naar de Bian-streek en Muting groeit (zie diagram 5). Dit toerisme is niet alleen gebaseerd op de natuur, zoals dat in het Wasur Park was, maar ook op de uitingen van de Marind-cultuur. Hierbij wordt gedacht aan dans, muziek en kleding. Betreft het andere jaren slechts een paar mensen per jaar, die vaak op doorreis naar de Asmat waren, in de tweede helft van 1993 hebben reeds vijftiengint mensen doelbewust de Bian-streek bezocht. De redenen van bezoek liepen uiteen: de natuur was de belangrijkste trekker, vervolgens de cultuur en de vogelrijke watergebieden, ook zijn er een aantal mensen geweest om onderzoek te doen naar de geschiedenis van het gebied en de huidige ontwikkelingsproblematiek (diagram 6).

Diagram 5. Nationaliteit van de 25 toeristen die de Bian-streek bezochten in de periode van juli tot en met december 1993 (Bron: R. Imkota, Yapsel 1993, bijgewerkte cijfers)

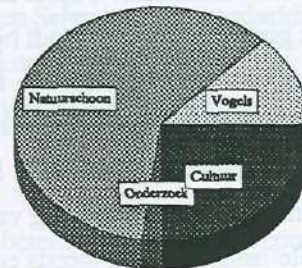

Diagram 6. Redenen van bezoek, juli-december 1993 (Bron: R. Imkota Yapsel 1993, bijgewerkte cijfers)

58 Tijdens de vergadering op 7 november 1993 besluit Mahuze tot het uit handen geven van het Wasur-programma, omdat de verschillende belangen van de samenwerkende organisaties te complex worden. Mahuze ziet zichzelf niet meer in staat dit programma te leiden en geeft deze taak over aan een neutraal orgaan onder leiding van Oyab

59 M. Bowe is eind 1994 ontslagen bij het WWF, redenen voor haar ontslag waren haar houding en sociale leven in Merauke. Hiertoe droeg bij het zware werk binnen WWF nadat de voorzitter in 1993 overleed. Bowe diende in haar eentje de zaak gaande te houden. Een zeer zware taak. Dit is bevestigd door Overweel (telefoongesprek 5. 1. 1995)

In 1994 is het aantal toeristen zo gestegen dat Yapsel genoodzaakt is geweest een eigen bus aan te schaffen om daarmee de toeristen te vervoeren. Het is een 4-WD bus waar 9 personen plaats in kunnen nemen. Hetzelfde geldt voor de boot, die deze mensen over de Bian-rivier dient te vervoeren. Yapsel heeft deze boot, die naast 15 personen ook goederen kan vervoeren, laten maken door verschillende dorpingen.⁶⁰ Inmiddels is er een schuilhut gebouwd langs de Bian-rivier, een half uur voorbij Waan. Daar kunnen de toeristen op verantwoorde wijze de paradijsvogels en vliegende honden bewonderen in de bomen vlakbij de hut. Yapsel wordt sinds 1994 bijgestaan door een Australische vrijwilligster Virginia Jealous en de eco-tours van Yapsel vallen inmiddels onder een eigen tour operator: Sigabella Tours.⁶¹

Gezien al deze resultaten kan gezegd worden dat het er naar uitziet dat Yapsel's organisatie efficiënt is. Yapsel stuit echter ook regelmatig op teleurstellingen, zoals blijkt in Waan en Selauw of uit het mislukken van de koffieteelt en de varkensfokkerijen. Dit komt niet alleen doordat de bodem niet juist was voor de koffieverbouw, maar ook doordat Yapsel's verwachtingen vaak erg hoog zijn. Yapsel calculeert niet altijd de snelle veranderingen in in de maatschappelijke omgeving waar Yapsel functioneert. De politieke, sociaal-economische en culturele ontwikkelingen in Yapsel's directe omgeving zijn erg groot. Hierdoor worden aan de werkprogramma's van Yapsel steeds andere eisen gesteld. Een tweede oorzaak voor het mislukken van de projecten ligt in het verlengde van de eerste: Yapsel wil te veel ideeën direct uitvoeren. Dit wordt versterkt door het optimisme en enthousiasme van Mahuze. Hij ziet de dingen graag voor zijn ogen geklaard, waardoor er soms te veel hooi op de vork wordt genomen. Een derde oorzaak ligt bij de commerciële landbouw. Yapsel is in eerste instantie gericht op de commerciële landbouw, terwijl deze nog geen goede aansluiting vindt bij de lokale bevolking. Yapsel heeft dit gedeeltelijk opgelost door een programma voor zelfvoorzienende landbouw te starten. Hierdoor was het mogelijk de jambu mete produktie te doen stijgen, want mensen hadden minder tijd nodig de dagelijkse voeding te verzamelen en konden op deze manier tijd steken in het verzorgen van de tuinen. Bovendien werd er zo ook aan verbetering van de dagelijkse voeding van de Marind-Anim gewerkt. In dorpen zoals Selauw en Waan is de commerciële landbouw nog steeds een groot struikelblok door het koppige karakter van de inwoners van deze dorpen (veroorzaakt wellicht door een machtsstrijd; de dorpsoudsten zouden bang kunnen zijn bang macht uit handen te moeten geven aan Yapsel) en de niet helder geformuleerde bedoelingen van de werkprogramma's. Tenslotte is er een vierde mogelijke oorzaak van het falen van de projecten. Zo stuit Yapsel vaak op het probleem van gebrek aan initiatief bij zowel de bevolking, als de medewerkers binnen Yapsel zelf. Mahuze illustreert dit gebrek met een duidelijk voorbeeld:

'Cara ini sudah jelas di sebak bola nasional. Kenapa Irian tidak menang dengan 6-0 dari Aceh? Karena setelah satu gul ada pikiran bahwa permainan sudah dimenangi dan tidak perlu bekerja lagi! (De mentaliteit tekent zich al af in het nationale voetbal.

60 Na mijn terugkeer naar Nederland hebben een aantal mensen contact met mij opgenomen, omdat zij een reis naar Merauke wilden maken. Het artikel van het WWF omtrent het Wasur Park (Panda, november 1993) heeft veel belangstellende getrokken. In een brief, van juli 1994 schrijft B. Basik-Basik mij over de nieuwe aanwinsten van Yapsel, de truck en de boot om de toeristen te kunnen vervoeren, in: *Briefwisseling Basik-Basik van Engelenburg* (juli 1994)

61 Overweel tijdens een telefoongesprek (5 januari 1995). Een gesprek met Virginia Jealous, Amsterdam maart 1995 en de brochure van Sigabella Tours maakte dit duidelijk

*Waarom wint Irian niet met 6-0 van Aceh ? Omdat na één doelpunt de gedachte heerst dat de wedstrijd al gewonnen is en er niet meer gewerkt hoeft te worden !).*⁶²

Dit heeft als gevolg dat naast Mahuze de organisatie weinig persoonlijkheden kent, die echte vaart achter de projecten zouden kunnen zetten.⁶³ Ook onder de jongeren en de studenten zijn weinig echt sterke mensen te vinden. Dit gebrek is inherent aan de geschiedenis, die hen gevormd heeft. De enige sterke karakters binnen Yapsel en de gehele Marind-stam zijn Mahuze en wellicht Ndiken en Supusepa. Opvallend is dat deze drie personen allen van gemengde afkomst zijn; naast Marind-bloed hebben zij Indonesisch of Nederlands bloed. Zij behoren hierdoor gedeeltelijk tot beide culturen, zowel de Indonesische of Nederlandse als de Marind-cultuur. Zij staan niet met beide benen in één cultuur. Dit is waarschijnlijk ook de reden waarom zij zich zo sterk profileren binnen de samenleving; zij willen zich bewijzen tegenover zowel de Indonesiërs als de Marind-Anim (bevestiging zoeken van hun identiteit). Ndiken en Supusepa zouden het werk van Mahuze later eventueel voort kunnen zetten. Het gebrek aan persoonlijkheden is een grote bedreiging voor de toekomst van Yapsel en daardoor ook voor de Marind-Anim.

In haar eerste voorstellen van 1986 en 1988 hechte Yapsel veel waarde aan een goed doordacht strategisch plan, dat aandacht schonk aan commerciële produkten, zoals de jambu mete-teelt en de pluimveehouderij. Na twee jaar was het noodzakelijk naast de commerciële landbouw ook aan zelfvoorzienende landbouw te denken. De eerste vijf jaar zijn er verschillende positieve resultaten bereikt: de vorming van het kader en de selectie van coördinatoren; vlot verlopende kadertrainingen; een vergroting van de "cash-crop" (vooral de jambu mete) in vrijwel alle dorpen, op Waan en Selauw na; de voedseldiversificatie lijkt te slagen; de vee- en pluimveehouderij geven reeds directe inkomsten; de verkoop van de produkten is bevredigend. Negatieve resultaten hebben de koffieteelt en de varkensfokkerij gegeven. Ook blijkt dat er nog te veel dorpelingen buiten het bereik van Yapsel zijn.

Op de positieve resultaten borduurt Yapsel verder. Met een verbeterde werkbasis, het construeren van een nieuwe economische basis met de verbouw van "cash-crops", aangevuld met de diversificatie van de voedselvoorraad en kadertraining, gaat Yapsel vanaf 1993 aan de slag. De nieuwe werkbasis en de ontwikkeling van de culturele elementen zijn de centrale onderdelen van de werkprogramma's voor het tweede vijf-jarenplan (1993-1998). Het voorstel in 1993 definieerde deze duidelijk in de volgende programma's: de landbouw, veehouderij en pluimveehouderij; de training van kaders en uitgave van studiebeurzen voor de dorpskinderen; de noodzakelijke verandering in de huidige rolverdeling tussen mannen en vrouwen; de dorpswinkels en de handel van de eigen produkten en het eco-toerisme.

Alvorens te gaan kijken of Yapsel's aanpak en de resultaten aansluiten bij haar werkconcept en doel, zal in de volgende paragraaf de toekomstplannen van Yapsel besproken worden, zodat daarna gekeken kan worden of ook deze aansluiten bij Yapsel's werkconcept en doel.

62 Mahuze in Merauke, vrijdag 15 oktober 1993

63 Vriens bevestigd dit, hij meent dat de meeste mensen om Mahuze heen er zijn om er zelf beter van te worden. Mahuze is zich hiervan bewust, bleek uit een gesprek in januari 1994 te Merauke

3. DE TOEKOMST

3.1. De werkprogramma's in het tweede vijf-jarenplan (1993-1998)

Het tweede vijf-jarenplan van Yapsel omvat het voortzetten en uitbreiden van de werkprogramma's.⁶⁴ Als een verbetering op de werkbasis van 1990 vult Yapsel in 1993 haar nieuwe werkbasis aan met een uitgewerkt programma voor voedseldiversificatie en een trainingsprogramma voor kaderleden: 'peletakan dasar ekonomi baru dengan tetap melanjutkan usaha pengembangan tanaman keras ditambah dengan usaha diversifikasi bahan makanan dan kaderisasi (baik formal maupun nonformal) (het vormen van een nieuw economisch systeem met "cash-crops", waaraan de diversificatie van de voedselvoorraden en kadertraining worden toegevoegd (formele en niet-formele training))'.⁶⁵ De bedoeling is dat Yapsel vijf jaar lang gezamenlijk met de bevolking aan een werkprogramma werkt. Na deze periode moet het werkprogramma voldoende zelfstandig zijn om te functioneren zonder de continue hulp en kennis van Yapsel.⁶⁶

a. De landbouw, veehouderij en pluimveehouderij

In de komende vier jaar hoopt Yapsel de cocosnotenogst en andere fruitogst, zoals durian en rambutan, te stimuleren. Het doel is voor elke familie 300 nieuwe bomen aan te planten. Alleen in Muting zullen er durian-bomen geplant worden, omdat die alleen daar kunnen groeien vanwege de bodemgesteldheid. De jambu mete-ogst zal met dit aantal bomen neerkomen op 300 tot 500 ton in 1998. Het geld dat hiermee verdiend wordt is voor studiebeurzen voor de dorpskinderen. Een klein percentage is voor Yapsel zelf, zodat deze zichzelf kan gaan financieren. In de veehouderij worden 200 koeien in krediet gegeven aan de dorpelingen. Deze koeien kunnen zij gebruiken om mee te fokken, om vervolgens het vlees te kunnen verkopen. Hiermee hoopt Yapsel het inkomen per hoofd te verhogen. Hetzelfde geldt voor het pluimvee.⁶⁷ Naast dit alles zal de diversificatie van het voedsel door zelfvoorzienende landbouw gestimuleerd worden. Drie soorten voedsel krijgen speciale aandacht: cassave, taro en bataten. Ook rijst zal er geplant worden. Hiermee wordt gestreefd naar een andere indeling van het dagelijks leven. Ouders en vooral de moeders hebben zo meer tijd voor het gezin en hun schoolgaande kinderen, aangezien ze dan niet meer genoodzaakt zijn maanden lang sago te vergaren.⁶⁸

b. Kadertraining en studiebeurs

Het doel is dat er over vijf jaar in elk dorp zes mensen zijn met een middelbare opleiding. Na hun opleiding zullen ze getraind worden door Yapsel, zodat er geen misverstanden kunnen ontstaan over hun taak in het dorp. Zij worden de "motivators" in de dorpen en zullen het dorpsleven verlichten door projecten en onderwijs te begeleiden.

64 Overweel, *The Marind-Anim*, 8

65 Mahuze, *Creating a basis*, 4 (vertaling), 4-5 (oorspronkelijke versie)

66 -Program-, 6

67 Mahuze, *Creating a basis*, 13 (vertaling), 15 (originele versie)

68 Ibidem

c. De rolverdeling tussen mannen en vrouwen

Het doel is dat de zware taak van de vrouw verlicht zal worden en dat zij ook de gelegenheid krijgt tot verdere ontwikkeling. Dit houdt in dat de mannen een gedeelte van haar taken zullen gaan overnemen. Er zal veel samengewerkt moeten worden in de tuinbouw en het gezinsleven. Op deze manier krijgt de opvoeding van de kinderen meer aandacht.⁶⁹ Alle activiteiten hebben te maken met dit veranderende rollenpatroon tussen de seksen. Er bestaat ook een specifiek vrouwen-programma, dat betrekking heeft op het creëren van een eigen economische inkomstenbron voor de vrouwen, zodat zij onafhankelijker worden van hun echtgenoten. De specifieke en noodzakelijke verandering in de rolverdeling tussen mannen en vrouwen zal in alle werkprogramma's geweven zijn. Bij de implementatie van de programma's blijkt steeds weer dat de vrouw een centrale rol speelt in de Marind-samenleving. Zo weet Yapsel uit ervaring dat loon uitbetaald aan de man, meestal niet terecht komt bij het gezin. De vrouwen krijgen hierdoor moeilijkheden met het huishouden en de schoolgaande kinderen. Met deze wetenschap betaalt Yapsel vanaf 1993 haar medewerkers uit via de vrouw, opdat haar echtgenoot niet de kans krijgt het geld te gebruiken voor zijn persoonlijk genot (in de meeste gevallen is dit in de vorm van alcohol).⁷⁰

Door het vrouwenprobleem geïntegreerd aan te pakken voorkomt Yapsel het ontstaan van een generatiekloof. De vrouwen worden gelijk met hun kinderen opgeleid, zodat zij hen kunnen steunen en begrijpen. Bij de vrouwen ligt nog altijd de wortel tot ontwikkeling (in verband met haar verzorgende en opvoedende taken) en daarom mogen zij niet geïsoleerd of overgeslagen worden.⁷¹

d. Dorpswinkels en de verhandeling van de eigen produkten

In de komende vijf jaar is het doel van Yapsel om in elk dorp een winkel te openen, die de Marind-Anim in alle behoeften kan voorzien. Er zullen elf winkels komen in respectievelijk Muting, Bupul, Tanas en Kweel. Kweel heeft al een gemeenschapswinkel. De dorpingen zullen les krijgen in middenstandseconomie, zodat de winkel goed kan gaan draaien. Het eerste doel van de winkels is het opgang brengen van de geldcirculatie in het dorp zelf. Het tweede doel is het verkleinen van de afhankelijkheid van handelaars van buitenaf, die druk leggen op de prijzen. Yapsel wil een hut bouwen halverwege de desa's Selauw en Waan, opdat de eigen produkten uit de tuin of van de pluimveefokkerijen daar opgeslagen kunnen worden. De transportatie over lange afstand is namelijk nog erg moeilijk. De grootste markt ligt in het transmigratiegebied in Muting en Bupul. Gedroogd vlees (dendeng) zal ook in Merauke verkocht gaan worden.⁷²

e. Het eco-toerisme

Het doel van dit programma is dat de Marind-Anim extra inkomsten krijgen, naast hun dagelijkse inkomsten. Daarnaast hoopt Yapsel dat de bevolking zich bewust wordt dat ook zonder grote veranderingen geld verdiend kan worden. Met zo'n houding ten opzichte van hun omgeving zullen de Marind-Anim leren voorzichtig om te gaan met de natuurlijke bronnen. Bovendien houdt dit impliciet in dat het zelfver-

69 Ibidem, 16 (originele versie)

70 L. Mekiuw en Mahuze op donderdag 21 oktober op kantoor te Merauke

71 Ibidem, 22 oktober 1993

72 Mahuze, *Creating a basis*, 14 (vertaling), 17 (originele versie)

trouwen van de Marind-Anim en hun onafhankelijkheid gesterkt zal worden, omdat hun bestaande omgeving gerespecteerd wordt door buitenstaanders (toeristen) en ontwikkeld wordt door henzelf. Er zullen verblijfshutten gebouwd worden voor toeristen. Ook zullen er uitzichtpunten gebouwd worden, opdat de toeristen van een vaste plaats van de flora en fauna kunnen genieten. Op deze manier blijft de natuur gespaard. Een deel van de opbrengst zal Yapsel opzij leggen voor de studiebeurzen van de dorpskinderen.⁷³

f. Inkomstenbronnen van Yapsel zelf

Een gedeelte van de winst van de jambu mete-productie zal naar Yapsel gaan. Yapsel gaat ervan uit dat in 1998 zo'n 300.000 tot 500.000 kilogram jambu mete geteeld kan worden. Per kilo gaat R 100,- naar Yapsel. Het inkomen van Yapsel zal dan neerkomen op Rp. 75 tot 100 miljoen per jaar (Fl. 75.000,- tot Fl. 100.000,-). Hetzelfde geldt voor de veehouderij, de pluimveehouderij en het eco-toerisme, waarvan 10% van de opbrengst naar Yapsel gaat.⁷⁴ Van deze sectoren is de exacte winst nog niet te berekenen, aangezien er nog niet vaste opbrengsten zijn. In elk geval verdient Yapsel aan elk eco-tour, van ongeveer 5 dagen, Rp. 80.000,- (Fl. 80,-).⁷⁵ Verwacht wordt dat naast stijgende handelsopbrengsten ook het aantal toeristen zal toenemen. Hoe meer toeristen hoe hoger de inkomsten voor Yapsel. Het uiteindelijke doel is dat Yapsel kan functioneren zonder financiële steun van buiten, zonder steun van de Novib.⁷⁶ In haar nieuwe voorstel aan de Novib heeft Yapsel berekend dat zij tot 1998 nog ruim anderhalf miljoen gulden nodig zal hebben. In de tabel hieronder (tabel 5) wordt de verdeling van dit bedrag aangegeven. De budgetverdeling geeft aan dat de nieuwe werkprogramma's het totale budget tijdelijk verhogen. De steun voor de programma's neemt echter geleidelijk af, op de studiebeurzen en salarissen na. Dit laatste is te verklaren. Er zullen steeds meer leerlingen komen die financieel gesteund zullen worden voor hun opleiding door Yapsel en het aantal salarissen zal met het vorderen van de werkprogramma's vermeerderd en wellicht verhoogd worden. In het totaal budget (zie tabel 6) komt naar voren dat Yapsel uiteindelijk steeds minder financiële steun nodig heeft en na 1998 zelfstandig wil gaan functioneren.

3.2. Samenwerken met transmigranten

In Yapsel's werkprogramma's is vooral de samenwerking met de transmigranten van belang. De eerste reden hiervoor is dat met de betrokkenheid van de transmigranten niet alleen de productie, maar vooral de afzet van de jambu mete zal groeien. De tweede reden is dat ook de afzet van andere produkten als vlees en vis zal toenemen, omdat de inkomsten van de transmigranten door Yapsel's steun stijgen.⁷⁷ Een derde reden heeft een politieke achtergrond en is daarom bewust uit Yapsel's voorstel van 1993 gelaten. Door de transmigranten te helpen hoopt Yapsel respect te winnen voor de Marind-Anim bij de transmigranten. Het is namelijk ongewoon dat de Marind-Anim in staat is nieuwkomers te steunen. De nieuwkomers hebben vaak de neiging de Marind-Anim hierom als inferieur te behandelen. De hulp zal een positief, sociaal effect hebben op de samenwerking met de transmigranten en de overleving van de Marind-Anim als één bevolkingsgroep in de moderne wereld.⁷⁸ Op deze manier sluiten de economische doelen aan op

73 Ibidem
74 Ibidem
75 Brochure Sigabella Tours, maart 1995
74 Ibidem, 15 (vertaling), 18 (originele versie)
75 Ibidem, 6 (vertaling), 5 (originele versie)
76 Mahuze tijdens een gesprek op 3 november 1993 in zijn woning te Merauke

Tabel 5. Yapsel's budgetverdeling in het tweede vijf-jarenplan tot en met het jaar 1998⁸⁰

jaar	1994	1995	1996	1997	1998	totaal
nodige investering ⁸¹	134,325	26,250	0,0	11,000	0,0	171,575
salarissen	24,900	28,800	32,700	36,600	40,500	163,500
vaste lasten kantoor	16,500	16,500	16,500	16,500	16,500	82,500
reiskosten	10,575	10,575	10,575	10,575	10,575	52,875
landbouw programma	162,530	114,480	116,380	113,280	119,180	625,850
vee-houderij	75,580	37,080	14,580	13,580	18,080	155,900
eco-toerisme	37,100	8,400	10,200	0,0	0,0	55,700
vrouwen-programma	28,680	24,280	24,880	22,480	23,080	123,400
studie-beurzen	24,600	25,200	25,800	26,400	27,000	129,000
kader-training	23,400	17,700	11,700	4,000	0,0	56,800

Tabel 6. Totaal budget⁸²

jaar	1994	1995	1996	1997	1998	totaal
totaal budget	538,190	309,265	263,315	254,415	251,915	1,617,100

77 Fofid tijdens een gesprek op 28 november 1993 in zijn woning te Merauke

78 Mahuze, *Creating a basis*, 22-26

79 Dit zijn onder meer bakstenen voor de bouw van slaapkamers voor de studenten, een motor, een kast, een buitenboord moter en een computer

80 Mahuze, *Creating basis*, 22-26. Abels, *Projectprogramma's*. Het bedrag werd overgemaakt voor drie jaren. De bedragen tot 1998 heeft Yapsel als extra ontvangen

Een vierde reden is een ecologische reden die niet duidelijk naar voren komt in Yapsels proposal. Door de groeiende stroom transmigranten groeit het milieuprobleem, daarom moet Yapsel snel reageren om de natuurlijke omgeving te sparen. Zo hergebruikt Yapsel de dorre gronden, ontstaan door de "landclearing" van de transmigranten. Deze "landclearing" omvat het kappen van de bomen en omspitten van de vegetatie. Tot nu is er zo'n 6000 hectare aan land op deze wijze "schoon" gemaakt. Het resultaat is echter een onvruchtbare bodem, omdat de bodem zich niet kan herstellen. Met de beplanting van jambu mete in deze gronden krijgt de bodem een nieuwe kans. Jambu mete is bovendien een oorspronkelijke plant van het district Merauke. Hiermee sluiten de economische en sociale redenen van de werkprogramma's aan op de politieke argumenten en krijgt zij ook een ecologisch staartje. Mahuze zegt hierover:

*'Kami punya dua pemilihan. Yang pertama berkelahi dengan transmigran yang banyak atau berkerja bersamanya untuk mencari penghancuran tetap yang juga menolong berkembang semua kelompok dan yang menyelematkan lingkungan. Pemilihan pertama bodoh, karena jawatan transmigrasi jawatan pemerintah dan tidak mungkin berperang dengan pemerintah, yang kedua lebih realistis (we hebben twee keuzen. De eerste is tegen de stroom transmigranten vechten of met hen samenwerken om een blijvende oplossing te zoeken, die de ontwikkeling van alle partijen opgang helpt en de omgeving spaart. Het eerste is onzinnig, aangezien het transmigratiebeleid een overheidsbeleid is en daar is niet tegen te vechten, het tweede is realistischer).'*⁸³

In de tweede keuze komen de bovengenoemde dimensies cultuur, politiek, economie en ecologie naar voren; deze lijken zoals Yapsel ze in elkaar vlecht goed op elkaar aan te sluiten. Het verband tussen deze dimensies is dan ook 'als de strengen van een [sterk] touw'.⁸⁴ Mahuze heeft een organisatiestructuur opgezet, die in staat moet zijn al deze werkprogramma's te implementeren, zodat de doelen bereikt kunnen worden. Alvorens deze structuur te bestuderen is het van belang te weten met welk werkconcept en doel Yapsel haar programma's wil uitvoeren en vooral: in hoeverre sluiten dit concept en doel aan op de aanpak en de resultaten van Yapsel?

83 Mahuze op 9 december 1993 aan de hand van een brief van Undeco (gedateerd 29 november 1993)

82 Heynsdijk, zonder titel (z.p. 1988), in: CBM, *Beleid en organisatie*, 89

4. DE GEBRUIKTE CONCEPTEN EN DOELEN

4.1. Het werkconcept

Yapsel begrijpt dat het werkconcept sterk afhankelijk is van de visie van de organisatie.⁸⁵ De achtergrond van Yapsel omvat het beleid van zowel Nederland in de jaren van 1893 tot 1962, als het beleid van Indonesië ná 1963. Vooral het transmigratiebeleid speelde daarbinnen een belangrijke rol (zie hoofdstuk één en twee). Yapsel neemt de geschiedenis als een les om te gebruiken in het beter functioneren van de organisatie.

Yapsel gaat uit van een kort en krachtig concept: "samenwerken met de bevolking". Het begrip bevolking is breed en zo wordt het ook bedoeld. Yapsel verstaat namelijk onder haar werkconcept, dat 'mengerjakan sesuatu hal bukan saja dari pihak yang berprihatin terhadap keadaan masyarakat, tetapi juga bekerja bersama dengan masyarakat yang bersangkutan (het ten uitvoeren brengen van een werkprogramma gebeurt niet alleen door de kant die zich zorgen maakt ten aanzien van de toestand van het volk, maar ook door samenwerking met het volk dat betrokken is)'.⁸⁶ Mahuze voegt daaraan toe dat de keuze om met de bevolking samen te werken betekende dat deze moet worden opgeleid om de werkprogramma's te kunnen implementeren. Daarnaast moet Yapsel ook veel overleg plegen om controle te houden op de uitvoer van de werkprogramma's. Opleiding, overleg en controle zijn de drie centrale termen als het om samenwerken gaat. Het uitdragen van het concept moet op een verantwoorde manier gebeuren. Daarom is kritiek vanuit verschillende hoeken een noodzaak om tot werkelijke samenwerking met de bevolking te komen. Of zoals Mahuze hierover zelf zegt:

'Saya tidak tahu apa apa dan itu sebab saya mohon orang mengeritik, supaya saya bisa belajar. Saya tidak punya pendidikan yang tinggi, yang mengerjakan saya semua hal yang perlu. Untuk itu saya berhubung dengan orang sebanyaknya dan organisasi saya heterogen (Ik weet niets en daarom vraag ik altijd aan mensen om kritiek te geven, zodat ik ervan kan leren. Ik heb geen hoge opleiding waar ik dat allemaal heb kunnen leren. Daarom houd ik contact met zoveel mogelijke verschillende mensen en is mijn organisatie heterogeen)'.⁸⁷

Met dit laatste kenmerkt Yapsel zich als een "bottom-up" organisatiebeleid, waar zij bewust voor heeft gekozen.⁸⁸ Dit houdt in dat de informatie vanuit de brede basis (in Yapsel's geval de lokale bevolking uit de gemeente Muting) van de organisatie komt. De top legt dus niets op van bovenaf, maar laat de basis bepalen in welke behoeften de organisatie dient te voorzien.⁸⁹

83 *Pelaksanaan program, i*
84 *Ibidem*
85 *Ibidem*
86 *Creating a basis, 7*
87 *Collegesantekeningen CBM (1991)*

4.2. Het doel van Yapsel als organisatie

Het doel van de organisatie Yapsel zelf is volgens Mahuze, het vormen van een intermediair voor de Marind-Anim tussen de moderne maatschappij en de eigen directe leefomgeving, zodat de leefomstandigheden van de Marind-Anim verbeterd worden met het behoud van een eigen identiteitsbesef:

'Yapsel mau menempakkan di tengah lingkungan Marind dan tidak mau main "boss" di perdagangan, itu tugas orang sendiri. Kami membantukan mereka mengerti bahwa hidup sehari tidak mungkin lagi dalam zaman modern. Untuk berjual harus produksi lebih banyak daripada makanan biasa tiap hari. Konsep perdagangan modern harus diajar dan saya pikir bahwa Marind bisa bikin itu sendiri, kalau ada orang memberi semangat. Kami masih punya kebudayaan cukup yang bisa dikembangkan untuk perdagangan nasional dan internasional, seperti sagu dan jambu mete (Yapsel wil een centraal punt in de Marind-samenleving zijn en niet de handel gaan controleren, dat moeten de mensen zelf doen. Wij helpen ze te begrijpen dat van dag tot dag leven in deze tijd niet meer kan. Om te verkopen moet er meer verbouwd worden dan de dagelijkse behoeften. Het moderne begrip geldhandel moet ons worden bijgebracht. En ik denk dat de Marind-Anim dat zelf kan, als ze aangespoord worden. We hebben nog genoeg culturele elementen over die ontwikkeld kunnen worden voor de nationale en internationale handel, zoals de sago-verbouw en jambu mete).'⁹⁰

Op deze manier hoopt Yapsel het identiteitsbesef van de Marind-Anim te veranderen in een waardige zelfbewustheid, binnen de moderne- én de Marind-maatschappij. Yapsel wil uitzoeken wat de beste manier is om de noodzakelijke ontwikkeling van het volk op gang te helpen. Zij zoekt een strategie die de transmigratie- en urbanisatie-stromen positief kan gebruiken. Hiermee doelt zij op het gebruik van de infrastructuur en de handel die de migratie met zich mee brengt.⁹¹ Dit strookt met de ideeën van Vriens, zoals in hoofdstuk twee is beschreven. Vriens:

'Als je de situatie kunt veranderen door andere levensomstandigheden te creëren, samen met de mensen, ben je over het kwade punt heen. Er moet wel iemand achter staan. Je moet er niet voor gaan liggen, je moet er niet naast gaan lopen, je moet er achter gaan staan. De meesten doen dit niet. Yapsel wel en zit hiermee goed.'⁹²

88 Gesprek met Mahuze en Oyab op 15 oktober 1993 op het kantoor van Yapsel te Merauke
89 Mahuze, vrijdag 22 oktober 1993 op het kantoor te Merauke
92 Vriens tijdens een gesprek op 7 juli 1994 in het missiehuis te Tilburg

2.3. Het lange termijn-doel van de werkprogramma's

Yapsel streeft ernaar haar doel te bereiken binnen een periode van tien jaar. Deze periode werd verdeeld in twee vijf-jarenplannen, begonnen in het jaar 1988 en af te ronden in het jaar 1998. In samenwerking met de Marind-gemeenschap wil Yapsel de Marind-Anim de mogelijkheid geven zichzelf te ontwikkelen met gebruik van de aanwezige natuurlijke, menselijke en nieuw ontwikkelde mogelijkheden (bijvoorbeeld de verbeterde infrastructuur en communicatie). Yapsel gelooft dat er vele mogelijkheden zijn voor de Marind-Anim, speciaal in de regio van Muting. Ze moeten enkel serieus aangepakt worden.

Yapsel onderhoudt contact met verschillende bedrijven en instellingen (zie paragraaf 1. De aanzet), zodat de jambu mete-productie en de vee- en pluimveehouderij volledig in de handen van de Marind-Anim gehouden kunnen worden. Deze bedrijven vormen op deze manier geen bedreiging of concurrentie voor de werkprogramma's van Yapsel. Voor alle werkprogramma's is contact met de lokale overheid en andere N.G.O.'s in Irian-Jaya van belang, zodat zowel de sociaal-economische, als politieke organisatie van de werkprogramma's gegarandeerd is. Dit laatste wordt tevens geprobeerd door dorpsleiders te kiezen uit de groep mensen die van Yapsel een studiebeurs en vervolgens een kadertraining hebben gekregen. Zo krijgen de Marind-Anim goed onderwijs (kennis is macht) en zullen zij gemakkelijker de snelle ontwikkelingen kunnen volgen.

Uit al deze feiten spreekt de conceptuele visie van Yapsel, die sociaal en optimistisch is. Samenwerking met alle bevolkingsgroepen (Marind-Anim én transmigranten) maakt geïntegreerde ontwikkeling mogelijk. Yapsel probeert, nog wat onbewust, op deze wijze wrijving tussen de verschillende bevolkingsgroepen te vermijden en een algehele permanente ontwikkeling opgang te brengen. Het onbewuste is het feit dat Mahuze de geïntegreerde ontwikkeling niet zozeer ziet als wrijving voorkomend, maar meer het elkaar stimulerend of zelfs gebruikend voor het bereiken van het doel: een economische basis voor de Marind-Anim in de eerste plaats, maar ook voor de nieuwkomers. Hierin mag vooral het politieke tintje dat Mahuze aan zijn visie weet toe te voegen niet vergeten worden. Doordat beide bevolkingsgroepen elkaar nodig hebben, kunnen de Marind-Anim in de toekomst enige politieke kracht verkrijgen. Volgens Mahuze moet economische ontwikkeling samengaan met politiek.⁹³ Het zijn de benen van een organisatie als Yapsel en ook van de Marind-Anim die nodig zijn om te blijven lopen. Het doel van Yapsel's werkprogramma's is de Marind-Anim een nieuwe plaats geven in de moderne maatschappij. Op deze manier biedt zij de Marind-Anim een alternatief om hun leven voort te zetten; Yapsel creëert een andere cultuur in de omgeving van de Marind. Dit is een goed uitgangspunt zolang deze aansluit bij de huidige omstandigheden.

Het concept sluit echter niet geheel aan bij de aanpak van de werkprogramma's. Ten eerste legt Yapsel het zwaartepunt van de economische ontwikkeling op de commerciële landbouw, terwijl de eerste behoefte ligt op het gebied van de zelfvoorzienende landbouw. Dit blijkt uit het moeizaam op gang komen van de productie-resultaten. Wil Yapsel consequent de eigen culturele elementen voor ontwikkeling ge-

bruiken (dat is uiteindelijk haar doel) dan zal het zwaartepunt verschoven moeten worden naar de voedseldiversificatie. Dit houdt in dat Yapsel andersom had moeten beginnen: de zelfvoorzienende landbouw had op gang gebracht moeten worden alvorens de commerciële landbouw te introduceren. Het risico van de huidige aanpak (eerst commerciële produktie dan de diversificatie van de voeding) is het falen van werkprogramma's, zoals dat het geval is in Waan en Selauw. Goede aansluiting van het werkconcept en doel op de omgeving is dus van belang, omdat deze voor een groot gedeelte de haalbaarheid van Yapsel's werkprogramma's bepaalt.

Ten tweede wordt het concept "samenwerken met alle bevolkingsgroepen" niet consequent gehanteerd. Zo is de ontwikkeling van de vrouwelijke bevolkingsgroep van secundair belang in alle werkprogramma's. Hun rol binnen de ontwikkelingsproblematiek wordt ondergewaardeerd. Het is goed hun ontwikkeling te integreren in alle programma's, maar speciale aandacht voor de vrouwen is noodzakelijk voor volledige en gelijkwaardige ontwikkeling van de Marind-gemeenschap. Yapsel ziet het vrouwenprogramma als "trendy" en moet daarom ook onderdeel vormen van de organisatie. De noodzakelijke ontwikkeling van de vrouwen wordt echter niet daadwerkelijk erkend. Er dient dan ook vaart gezet te worden achter een goed doordacht werkprogramma voor de vrouwen.

Ook de organisatiestructuur bepaalt het succes van Yapsel. Hieruit volgt de volgende vraag, die de bestuurlijke achtergrond van Yapsel betreft: Hoe zit Yapsel's organisatie-structuur in elkaar?

5. DE ORGANISATIESTRUCTUUR VAN YAPSEL

5.1. De taakverdeling binnen Yapsel

De twee leidinggevende figuren binnen Yapsel (ofwel de strategische top) zijn de voorzitter Max Mahuze en de vice voorzitter Sam Oyab. Mahuze is geboren in 1951 te Muting en behoort tot de suku Marind-Muting. Zijn vader was een handelaar uit Sulawesi en trouwde in Muting een Marind-vrouw. Hij heeft de lagere school in Merauke gevolgd en zijn middelbare school in Manokwari. Zijn landbouwkundige opleiding heeft hij in Bandung voltooid. Oyab is geboren in 1953 te Mindiptana en behoort tot de suku Marind-Muyu. Hij heeft aan de Paterschool in Merauke gestudeerd en zijn verdere geestelijke opleiding voltooid in Bandung. Naast de leidinggevende taken gebeurt het vertalen van de plannen eveneens door Mahuze en Oyab. In westerse organisatie is deze taak weggelegd voor een zogenaamd middelmanagement. Yapsel is echter geen westerse organisatie en is bovendien zo klein dat een middelmanagement niet nodig is.

De uitvoerende kern bestaat uit de werknemers, die een directe bijdrage geven aan de werkprogramma's. In het geval van Yapsel zijn dit "vliegende" werknemers, aangezien de afstand tussen de werkprogramma's en het kantoor erg groot zijn. De werknemers zijn de vertegenwoordigers vanuit de dorpen. Zij komen regelmatig bij elkaar in het hoofdkantoor te Merauke om overleg te plegen. De vaste staf, ook wel de technostructuur genoemd, levert een indirecte bijdrage aan de werkprogramma's van Yapsel en wordt gevormd door de penningmeester en administrateur Piet Holenger. Holenger is geboren in 1968 te Merauke

en is daar tevens opgeleid. Zijn vader is tijdens de Nederlandse periode vanuit Timor naar Merauke gekomen in de functie van ziekenverzorger en is daar met een Marind-vrouw getrouwd. Daarnaast is Bonny Basik-Basik belast met het transport en de elektriciteit. Bonny is geboren in 1963 te Keiza en behoort tot de suku Marind-Keiza. Hij heeft de lagere school in Merauke gevolgd en zijn technische vervolgopleiding in Bandung. De gezondheidszorg en vrouwenproblematiek ligt in handen van Lea Mekiuw. Lea Mekiuw is geboren in Bade in 1969, heeft haar middelbare school in Merauke gevolgd en heeft aan de Universitas Cendrawasih in Jayapura aan de sociaal- politieke faculteit (Sospol) gestudeerd. Na haar afstuderen is zij getrouwd met Max Mahuze. Demmy Supusepa draagt de zorg voor de accommodatie en consumptie, terwijl hij daarnaast coördinator is in Muting. Supusepa is geboren in Merauke in 1953, waar hij ook zijn lagere en middelbare scholen heeft afgemaakt. Zijn vader is in de Nederlandse tijd als onderwijzer naar Merauke gekomen vanuit Ambon en is daar getrouwd met een meisje van de Marind-Kalimaro. Tenslotte is als tweede coördinator in Muting Harry Ndiken aangewezen. Ndiken is geboren in Merauke in 1962 en volgde zijn opleidingen aldaar. Hij draagt de naam van zijn moeder, een Marind-vrouw, aangezien zijn vader een onbekende Nederlandse militair was.

De ondersteunende staf zijn de agendahouders, notulisten en administratieve medewerkers Ronald Imkota, Rini Irmawati en Wanda Tangkere. Imkota is geboren in het jaar 1964 te Merauke. Hij ging naar school in Merauke en heeft zijn computeropleiding in Jakarta voltooid. Zijn ouders zijn in de Nederlandse periode als ziekenverzorger geplaatst in Merauke vanuit de Molukken. Irmawati is geboren en getogen in Merauke. Haar ouders kwamen voor 1963 al uit Java als onderwijzers aan de Sekolah Dasar (Lagere School) van Merauke. Tenslotte Tangkere, zij is geboren in 1972 te Merauke en aldaar opgeleid. Haar ouders komen uit Sulawesi en hebben zich reeds in de Nederlandse tijd in Merauke gevestigd als ambtenaren.⁹⁴

De taken binnen Yapsel zijn verdeeld onder mensen van zeer verschillende afkomst. In de vorige paragraaf is reeds ingegaan op het feit dat de leiding gevende mensen binnen Yapsel gemengd bloed hebben. De reden waarom juist zij zich zo profileren is mede een gevolg van hun gemengde afkomst, waardoor zij zich in beide culturen thuisvoelen, maar tot geen van beide behoren. Ook de drie medewerkers zonder Marind-bloed in de ondersteunende staf zijn van belang. Hoewel Tangkere geen Marind-bloed heeft, voelt zij zich wel Irianese. Tangkere weet dit helder onder woorden te brengen:

'saya lahir di sini dan tidak pernah pergi di luar Irian. Saya merasa orang Irian dan bukan orang lain! (ik ben hier geboren en getogen en ben Irian nooit uitgeweest. Ik voel me Irianese en zeker niet iemand anders!)'.

In haar gedrag is zij onmiskenbaar een Irianees uit Merauke, open, vrolijk, bescheiden, eerlijk en kerke-lijk (de één is katholiek, de ander protestant, over het algemeen zijn de meeste medewerkers van Yapsel protestant). Deze kenmerken gelden niet voor de overige niet-Marind medewerkers en Mahuze richt zijn aandacht dan ook vooral op de Marind-medewerkers, uiteindelijk is Yapsel een Marind-organisatie. Yapsel vormt met haar heterogene samenstelling een afspiegeling van de maatschappij (foto 10).

Foto 10. Het kantoor van Yapsel met enkele medewerkers. De vaste medewerkers zijn op deze foto: eerste van links Demmy Supusepa, vierde Ronny Imkota, daarnaast Max Mahuze. Kleinere man in het midden is Sam Oyab en uiterst rechts Bonny Basik-Basik. De andere mannen zijn direct of indirect met Yapsel verbonden (Bron: H.G. van Engelenburg)

5.2. De coördinatie binnen Yapsel

Yapsel kent verschillende soorten coördinatie. Ten eerste is daar de directe supervisie van Mahuze. Hij is degene die voor een groot deel de verantwoordelijkheid van de organisatie op zich neemt. Yapsel draait op de kracht van Mahuze. Hij heeft een sterke invloed in het beleidsproces en wordt duidelijk geïdentificeerd met het succes van de werkprogramma's van Yapsel. Hij speelt de rol van de individuele integrator: Mahuze neemt tijdens vergaderingen het initiatief om bepaalde richtlijnen te gaan volgen en heeft de bekwaamheid om conflicten tussen de verschillende medewerkers effectief en direct op te lossen. Hij laat zich daarbij leiden door de informatie die de Novib en (tijdelijke) nieuwkomers verstrekken. Tijdens vergaderingen leidt Mahuze de gesprekken. De dorpschoufden die bij de vergaderingen aanwezig zijn krijgen alle gelegenheid om hun reactie te geven op het aangesneden onderwerp. Dit onderwerp kan van alles zijn: van jambu mete tot de rol van de vrouwen en de schoolgaande kinderen. Vaak reageren de dorpschoufden erg verlegen met persoonlijke voorbeelden. Aangezien er een aantal dorpschoufden is die altijd het hoogste woord nemen, richt Mahuze regelmatig het woord tot de anderen, die zich erg bescheiden opstellen. De

vergaderingen verlopen serieus met de nodige ontspannen mopjes tussendoor. Ook wordt er altijd gezorgd voor een goede maaltijd, hapjes en thee. Zijn de onderwerpen van de vergadering specialis-tisch dan laat Mahuze één van de medewerkers van Yapsel, die er meer verstand van heeft, de vergade-ring leiden. Dit verloopt over het algemeen zeer ordelijk op aanwijzingen van Mahuze. Mahuze integreert op deze manier alle ondernemingsactiviteiten.

Doordat Mahuze zichzelf zo betrokken voelt bij de organisatie heeft hij de leiding van de gespecialiseerde afdelingen, administratie, financiën, techniek (logistiek en handel) en sociaal welzijn (studiebeurs en dorpszaken) op zich genomen.⁹⁵ Dit is de tweede vorm van coördinatie: de coördinatie door standaardise-ring van werkprocessen. Om te zorgen dat de uitvoering van het werk aan bepaalde eisen voldoet, ge-bruikt Mahuze de kennis en kunde van een aantal gespecialiseerde werknemers. Hun werk is gestandaardiseerd en afhankelijk van hun scholing.⁹⁶ Zij functioneren binnen de verschillende afdelingen, waar Ma-huze de leiding over heeft.⁹⁷

Mahuze zegt zelf over zijn gezag dat:

'di dalam departemen ini perlu satu orang yang bisa memberikan tunjukan-tunjukan, karena tidak mungkin menentukan dalam cara demokratis untuk tiap kesulitan kecil atau cita-cita baru. Jalannya terlalu panjang dan tidak pernah perhasilan akan tum-buh (het binnen deze afdelingen nodig is dat er één iemand de richtlijnen bepaalt, want er kan niet steeds democratisch beslist worden over elk klein probleempje of nieuw idee. Dat is een te lange procedure en dan komt er nooit iets van de grond'.⁹⁸

Het goed verlopen van de coördinatie is afhankelijk van het soort relatie, dat de werknemers met elkaar onderhouden. Yapsel vormt een intieme groep, vooral de Marind-medewerkers zijn emotioneel erg van elkaar afhankelijk (dit wordt ook wel sociale afhankelijkheid genoemd).⁹⁹ Er is ook een indirecte af-hankelijkheid tussen de werknemers zelf (zogenaamde gepoolde afhankelijkheid of interdependentie). Hiermee wordt bedoeld dat de werknemers samen dezelfde bronnen aanspreken, maar in eerste instantie streven naar een individueel doel: het behoud van een eigen bestaan. Er is dan ook een directe relatie tussen de werknemers en Mahuze, maar een indirecte relatie op horizontaal vlak met de collega's en de informele medewerkers uit de verschillende desa's ontbreekt.¹⁰⁰ Deze afhankelijkheid is momenteel erg sterk binnen de organisatie. Dit is mede een gevolg van de mentaliteit die leeft onder de Marind-Anim en de andere niet-Marind medewerkers. Hiermee doel ik op de onverschilligheid ten op zichte van de grotere omgeving en de individualisering, zoals genoemd in het vorige hoofdstuk. Mahuze meent dat deze men-taliteit de kans verkleint op aansluiting bij de moderne maatschappij, hoewel het tevens een tendens van

93 Mintzberg, 'Structure in fives,' in: CBM, *Beleid en organisatie*, 63

94 Mahuze, *Creating a basis*, 8 (vertaling), 9 (originele versie)

95 CBM, *Management en organisatie*, 62

96 Mahuze tijdens een gesprek op 28 oktober 1993 in het kantoor van Yapsel te Merauke

97 Na observatie gedurende een half jaar valt het op dat vooral de Marind-medewerkers naar elkaar toe trekken. Uit verschillende commentaren blijkt dat zij zich inferieur voelen behandeld door de niet-Marind medewerkers en de Iavsanse en westerse collega's van andere organisaties, zoals het WWF. Dit gevoel is inherent aan het verleden, waarin zij als onwetend en primitief werden bejegend door handelaren, de missie en overheid

98 CBM, *Beleid en organisatie*, 63

deze maatschappij is. Het is dan ook één van de grootste problemen waarmee Yapsel worstelt. Mahuze zegt zelf over dit probleem dat:

'orang yang suka bekerja untuk diri sendiri tidak baik berkerja untuk Yapsel. Bekerja di Yapsel tanpa hubungan kebudayaan atau sosial tidak masuk kepala saya (mensen die er prijs op stellen alleen voor zichzelf te werken niet geschikt zijn om te werken voor Yapsel. Werken bij Yapsel zonder culturele en sociale binding gaat er bij mij niet in)'.¹⁰¹

Hiermee geeft Mahuze aan dat hij het gevaar ziet dat schuilt in de sociale afhankelijkheid (een sterke band met de eigen bevolkingsgroep) en de gepoolde afhankelijkheid (het streven naar individuele doelen) binnen Yapsel. Door de informaliteit (Yapsel is voor een groot gedeelte een informele organisatie en haar structuur weerspiegelt dat ook: het is een organisatie met weinig stafleden en veel informele werknemers in het binnenland) van de organisatie, zouden de beide soorten afhankelijkheid erg sterk kunnen worden en dat kan gevolgen hebben voor het welslagen van de werkprogramma's. Bij de sociale afhankelijkheid zou de emotionele binding kunnen escaleren, wat zich eventueel kan uiten in irrationeel gedrag (zoals etnisch geweld) en dan zou Yapsel een subgroep binnen de Indonesische samenleving (een minderheids-groepering) gaan vormen. Met een te sterke gepoolde afhankelijkheid zouden de werkprogramma's geen binding meer kennen met haar grotere omgeving. Yapsel zou verbrokkelde doelen gaan nastreven.¹⁰² Deze laatste afhankelijkheid is momenteel erg sterk binnen de organisatie en funest voor haar welslagen.

In de eerste vijf jaar is er een structuur ontwikkeld, die mogelijk economische alternatieven biedt voor de Marind-Anim. De organisatiestructuur is belangrijk, want net zoals een militaire interventie faalt vanwege gebrek aan planning, zo zal ook een organisatie falen en slachtoffers achterlaten als de organisatiestructuur niet efficiënt genoeg is. Bij Yapsel zou dit als gevolg kunnen hebben dat de traditionele maatschappij verandert, zonder dat er alternatieven worden gegeven voor de Marind-Anim.¹⁰³ Yapsel's taakverdeling is gestructureerd, maar mag voor de werknemers hier en daar verduidelijkt worden. De taken omvatten het management, administratieve taken, het transport, de techniek en het sociale welzijn. De taken worden uitgevoerd door mensen met een zeer uiteenlopende achtergrond en afkomst, waardoor de organisatie heterogeen is. De organisatiestructuur kent een directe coördinatie in de vorm van de supervisie (management) van Mahuze en naast deze directe coördinatie kent Yapsel ook een gestandaardiseerde coördinatie; de technostrucuur, de gezondheidsbranche en de administratieve taken. Mahuze werkt duidelijk vanuit een optimistische ideologie, die neerkomt op een positief vertrouwen in de toekomst voor de lokale bevolking; een toekomst waarin een aantal culturele elementen ontwikkeld zullen worden, zodat de Marind-identiteit in positieve zin veranderen kan in de moderne maatschappij en aansluiting daarbij mogelijk is. Dit streven is wellicht ideologisch en draagt dan ook bij aan de structuur van Yapsel en dat maakt haar gedeeltelijk missionair.¹⁰⁴ Uit het gedrag van Mahuze is deze missionaire rol vaak duidelijk op

99 Gesprek met Mahuze omtrent de medewerkers en hun mogelijke opleiding tot gidsen op dinsdag 19 oktober 1993, op het kantoor van Yapsel in Merauke
100 CBM, *Management en organisatie*, 100
101 Overwoel, *The Marind-Anim*, 5
102 CBM, *Beleid en organisatie*, 71

te maken. Zo voelt hij zich vaak alleen strijdend voor de goede zaak en denkt geen steun te vinden bij zijn medewerkers. Op zulke momenten is hij depressief en wil ermee ophouden om een goed betaalde baan elders aan te nemen. Ook ziet hij zich zelf als dé vertegenwoordiger van de Marind-Anim, terwijl dit natuurlijk niet zo is. Hij is de vertegenwoordiger van zijn organisatie Yapsel.¹⁰⁵

De samenwerking met haar maatschappelijke omgeving vormt een centraal element in het functioneren van Yapsel zelf en het implementeren van haar projecten. Zonder deze samenwerking zou Yapsel immers geen ontwikkelingsorganisatie zijn, maar een culturele groepering. Dit zou tegenstrijdig zijn met het doel van Yapsel: "zelfwerkzaamheid in samenwerking".¹⁰⁶ De vraag die ik stel betreft deze relatie tussen de organisatie en haar omgeving, die de functionele achtergrond van Yapsel vormt. Hoe zit deze relatie in elkaar? Het antwoord ligt in de organisatiecultuur van Yapsel zelf, aangezien de relatie gevormd wordt door cultuuruitwisseling.

6. DE ORGANISATIECULTUUR VAN YAPSEL

6.1. Yapsel's relatie met de omgeving

'Cultuur is de centrale verklaring voor het succes van een organisatie', volgens Th. J. Peters en R.H. Waterman. In hoeverre de organisatiecultuur van Yapsel aansluit bij de culturele omgeving bepaalt dan ook het succesvol functioneren van de organisatie.¹⁰⁷ Het is daarom gevaarlijk Yapsel te zien als een subcultuur, omdat haar elementen voornamelijk gevormd worden door de Marind-Anim.¹⁰⁸ In zekere mate bepaalt de Marind-cultuur het handelen en de structuur van Yapsel wel, maar de relatie met de maatschappelijke Indonesische cultuur heeft meer invloed op het functioneren van Yapsel. Voor Yapsel is Marind-cultuur namelijk slechts één factor binnen haar omgeving; het grote aantal medewerkers van gemengde afkomst geeft hier blijk van. Enerzijds gaat het om de Indonesische maatschappelijke cultuur, waarbinnen Yapsel functioneert en anderzijds de culturele achtergrond van de organisatie (de Marind-cultuur).¹⁰⁹ G. Hofstede meent dat 'inzicht in de culturele determinatie van organisaties door hun omgeving, aanknopingspunten biedt voor een meer gedifferentieerd management van heterogene organisaties'.¹¹⁰ Voor Yapsel betekent dit dat de informatie die zij ontvangt uit haar omgeving haar de mogelijkheid biedt op verschillende wijze de organisatie vorm te geven.¹¹¹ Dit blijkt uit de cultuuraspecten die Yapsel van de Indonesische cultuur overneemt. Zo is Yapsel gebonden aan de regels die deze Indonesische/Irianeze maatschappij met zich meebrengt en stemt Yapsel de werkprogramma's af op de regionale en nationale handelsmarkt. Voorbeelden hiervan zijn te vinden in het nieuwe voorstel van Yapsel dat

105 Mahuze is tijdens mijn verblijf twee maal op deze wijze depressief geweest. Hij weet dan niet meer wat te doen en is vaak erg moe en driftig. Toch weet hij daar weer snel bovenop te komen

104 CBM, *Beleid en organisatie*, 100

105 Th. J. Peters en R.H. Waterman, 'In search of excellence: lessons from America's best-run companies,' (New York 1982) 105, in: CBM, *Management en organisatie*, 80

106 CBM, *Beleid en organisatie*, 84

107 Th. J. Peters en R.H. Waterman, 'In search of excellence,' 105, in: CBM, *Management en organisatie*, 80

108 G. Hofstede, 'Culture's consequences' (Beverly Hills 1980) en 'The cultural relativity of organizational practices and theories' (Beverly Hills 1983), in: CBM, *Management en organisatie*, 83

109 N.C. Morey en F. Luthans, 'An emic perspective and ethnoscience methods for organizational research,' in: 'Academy of management Review' 9 (z.p. 1984), in: CBM, *Beleid en organisatie*, 82

eind november 1993 is verschenen. Hierin stemt Yapsel een aantal produktiegoederen (zoals vis, kip en jambu mete) af op de mogelijke grote afname door transmigranten. Daarnaast is er de huidige cultuur van de Marind-Anim binnen Yapsel, die mede bepaald wordt door haar omgeving en daarom niet te isoleren is.¹¹² Yapsel is door deze sterke relatie met de Indonesische cultuur en de Marind-cultuur, een 'sociale realiteit en een sociale constructie van die realiteit' geworden.¹¹³ Op deze manier heeft de organisatiecultuur van Yapsel een eigen met waarde geladen, culturele dimensie binnen de maatschappelijke cultuur gekregen. Juist dit aspect maakt Yapsel zo belangrijk voor de ontwikkeling van de Marind-Anim in Merauke. Yapsel realiseert een culturele basis voor de Marind-Anim, een basis die verandert is in de tijd. Frissen brengt dit mooi onder woorden: 'Een cultuur wordt gecreëerd door mensen, deze worden erdoor geleid en kunnen deze ook herinterpreteren'.¹¹⁴ Dit laatste is wat Yapsel probeert te doen, het herinterpreteren van haar culturele achtergrond, opdat de Marind-Anim erdoor geleid kunnen worden en haar zelf herinterpreteren kunnen. Het bewaren van de traditionele cultuur is voor Yapsel dan ook niet een expliciet streven. De tweedeling die gemaakt is tussen de Indonesische cultuur en de Marind-cultuur maakt in deze studie de verhoudingen tussen de twee groepen duidelijk en ook verheldert zij de problemen die gemoeid zijn met deze relatie.

De relatie tussen de maatschappelijke omgeving en het functioneren van de Marind-Anim daarbinnen komt naar voren tijdens de bijeenkomsten in september 1993 van Yapsel's medewerkers uit de gemeente Muting. Hier werd veelvuldig gesproken over de problemen, zoals het moeilijke transport, de dominantie van Indonesische en Chinese handelaren in de dorpen en het gebrek aan scholing onder de Marind-Anim. Ook praten de medewerkers over de eventuele oplossingen. Vrijwel alle problemen zijn cultureel bepaald en inherent aan de geschiedenis en oplossingen komen meestal neer op een culturele aanpassing van de Marind-Anim aan de omgeving.¹¹⁵ Deze aanpassing is onmogelijk te bewerkstelligen met de cultuur van de Marind-Anim, die niet inspeelt op de moderne maatschappelijke bewegingen. Daarom probeert Yapsel deze aanpassing mogelijk te maken (als intermediair) en te begeleiden met een organisatiecultuur die wél inspeelt op de culturele omgeving. De ene keer houdt dit een verandering in, door bijvoorbeeld nieuwe landbouw methoden in te passen. De andere keer wordt de eigen Marind-cultuur versterkt door bepaalde elementen ervan te stimuleren.

In een van zijn vele aantekeningen spreekt Vriens over deze noodzakelijke mentaliteitsverandering en het acculturatieproces als de 'bevrijding uit zyn (de Marind-Anim) isolatie [...]. De pyn die ermee gepaard gaat is nu nog aan te wyzen: normen en vormen die niet meer op elkaar zyn afgestemd - vanuit de veilige zekerheid van een eigen bestaan te leven in een grote wereld vol onzekerheden'.¹¹⁶ Volgens hem groeide de bewustwording bij de Marind-Anim dat het leven aan hen voorbij ging en dat de toekomst ging komen. Zij begonnen de greep op de ontwikkelingen weer terug te krijgen. 'Dat blykt nu: nu er po-gingen gedaan worden hem erby te betrekken, nu hy van objekt subjekt moet worden door aktief mee te doen'.¹¹⁷

110 CBM, *Beleid en organisatie*, 86

111 *Ibidem*, 83

112 Frissen, 'Organisatiecultuur: een overzicht van benaderingen,' In: 'M. en O.' 40/6 (z.p. 1986) 45, in: CBM, *Beleid en organisatie*, 86

113 Notulen vergaderingen Yapsel (20 tot 23 september 1993)

114 Vriens, *Het akkultuatieproces*, 1

115 *Ibidem*

Het onderzoek geeft inzicht in de functionele achtergrond van Yapsel, die processen omvat in de interne en externe cultuur van Yapsel. Haar organisatiecultuur vormt een onderdeel van haar maatschappelijke omgeving. Dit is de enige manier waarop Yapsel succesvol kan functioneren, want zij houdt hiermee haar gedifferentieerde managementprogramma (noodzakelijk in deze heterogene omgevingscultuur) vast. Als Yapsel geen directe relatie heeft met de omgeving zal succes moeilijk zijn. De organisatie zou dan een subgroep/cultuur gaan vormen binnen de maatschappij en buiten beeld blijven. De mensen kijken erg tegen hem op en zodoende luisteren zij wel naar hem. Op deze wijze weet Mahuze zijn mensen te stimuleren en worden er goede resultaten bereikt. Hierbij mag niet uit het oog verloren worden dat Mahuze ook op weerstand stuit bij zijn eigen mensen, wat de oorzaak is van het falen van enkele projecten.

SAMENVATTING EN SLOTBESCHOUWING HOOFDSTUK DRIE

Het verleden heeft de context waarin Yapsel functioneert bepaald. Dit alles heeft de oprichting van een organisatie zoals Yapsel mogelijk gemaakt. Ten tweede is er de persoon van de stichter. Na contact met de Novib heeft Mahuze zich realistischer doelen gesteld. In de eerste vijf jaar van Yapsel's implementatieperiode van tien jaar is er een organisatie-structuur voor de werkprogramma's en Yapsel zelf opgezet en is Yapsel's werkterrein duidelijker gedefinieerd. Kaart 3 illustreert het werkterrein van Yapsel.

De conceptuele, bestuurlijke en functionele achtergronden komen in dit onderzoek duidelijk naar voren. De ervaringen uit het verleden met werkprogramma's van de missie en de verschillende overheden hebben bij Yapsel een noodzakelijke sociale, optimistische werkmentaliteit gecreëerd. Yapsel ziet de noodzaak in dat de Marind-Anim een plaats dienen te krijgen in de moderne maatschappij, om te overleven als culturele en etnische groep. Deze maatschappij is onderhevig aan snelle ontwikkelingen en daarmee is samenwerking op alle gebied een vereiste. In haar voorstellen hecht Yapsel aan culturele aspecten, zodat de Marind-cultuur, voor zover deze nog leeft, zich aan kan passen aan de nieuwe moderne omstandigheden. De werkprogramma's hebben als doel het sociale en economische welzijn van de Marind-Anim binnen de moderne maatschappij te waarborgen. Volgens Arie Vriens is dit doel erg langzaam te verwezenlijken, omdat het om een mentaliteitsverandering gaat:

*'Als de mensen leven van dag op dag en Max probeert ze op de toer te zetten van - werken voor de dag van morgen -, ja dat is natuurlijk een mentaliteitsovergang die ze langzaam moeten leren.'*¹¹⁸

Yapsel fungeert als intermediair tussen de Marind-samenleving en de moderne maatschappij. Dit is het doel waar Yapsel mee werkt. Uit veldonderzoek is gebleken dat dit doel niet helder uitgelegd is aan de verschillende dorpelingen. Overweel kwam dit ook tegen tijdens zijn onderzoek in 1991-1993. Vaak weten zij niet wat de bedoeling van een project is voor de toekomst. Yapsel zal meer aandacht moeten

gaan besteden aan de uitleg van het lange-termijn doel van de projecten, zodat de dorpingen zich bewuster zijn van hun eigen werk en persoonlijke inzet. Hiermee zal tevens de conceptuele achtergrond van Yapsel beter begrepen worden.

Haar rol als intermediair in haar omgeving komt tot uiting in haar structuur. Met duidelijke structuren en relaties zullen de normen en waarden van Yapsel goed overgebracht kunnen worden. Dit laatste is met name belangrijk met het oog op Mahuze's centrale positie. Voor hem zijn de normen en waarden van Yapsel duidelijk, hij heeft ze tenslotte zelf gesteld. Nu is het de vraag of hij deze ook kan doorgeven aan zijn organisatie en verdere omgeving. Het komt naar voren in zijn rol als stichter; doordat hij mag oordelen over het werk van de organisatie dient hij tevens duidelijke richtlijnen aan te geven. Zijn deze er niet dan zal het functioneren van Yapsel stagneren (werknemers en doelgroep weten tenslotte niet wat er van hen wordt verlangd) en zal Mahuze zijn "machtspositie" verliezen, waardoor Yapsel niet succesvol zal blijken. De normen en waarden blijven immers niet behouden. Tevens is het met een duidelijke organisatie-structuur en cultuur makkelijker voor de leden van Yapsel het werk van Mahuze voort te zetten, op het moment dat hij daartoe zelf niet meer in staat is.¹¹⁹ De directe coördinatie door Mahuze maakt de onderlinge contacten tussen met name de Marind-leden hecht. Dit is de kracht van de organisatie als geheel, maar de emotionele binding tussen de Marind-medewerkers binnen Yapsel (de sociale afhankelijkheid) en de individuele doelstellingen (de gepoolde afhankelijkheid) binnen de organisatie hebben een beperking. Het escaleren van de emotionele binding kan een averechts effect hebben op het uiteindelijke doel van Yapsel en de werkprogramma's zouden dan geen binding meer kennen met haar grotere omgeving. Dit probeert Mahuze (onbewust) te voorkomen door de binding met de gehele maatschappelijke omgeving te versterken en de organisatie een heterogeen karakter te geven, wat zich uit in de verschillende afkomst van de leden die in het kader werkzaam zijn. Door zijn supervisie kunnen flexibele werkprogramma's gevormd worden, die geïmplementeerd worden door de personen binnen de technestructuur, de gezondheidsbranche en de administratie. Dit is de gestandaardiseerde coördinatie binnen Yapsel. Het hierboven omschreven mechanisme bepaalt in grote mate de organisatie-cultuur van Yapsel en vormt haar bestuurlijke achtergrond.

Mahuze maakt als leider van zijn positie gebruik om zijn ideeën en projecten te bewerkstelligen.¹²⁰ Hij wil de Marind-Anim ergens heen krijgen en moet daarom beginnen dáár waar zij zijn. Mahuze is daar toe in staat, aangezien hij naast kennis en intelligentie, ook de relatie met de sponsors en informatiebronnen onderhoudt. Dit geeft hem een zekere machtspositie, wat inhoudt dat hij mag oordelen, zoals hierboven reeds omschreven. Hierin kan Mahuze consequenter zijn. Zijn vaak grillige buien brengen de medewerkers soms in verwarring.¹²¹ Mahuze's supervisie heeft ook een beperking. De normen en waarden van Yapsel vormen een weerspiegeling van de ideeën van Mahuze, de integrator en de persoon die de supervisie binnen Yapsel bezit. Dit is niet meer dan logisch, aangezien hij zijn mensen op de aard en doelstellingen van zijn organisatie selecteert. Op deze manier echter is Yapsel's succes onder de leiding van Ma-

117 CBM, *Stelsel en organisatie*, 86

118 *Ibidem*, 101

119 Uit observatie blijkt zijn grillig karakter, inherent aan zijn mens-zijn uiteraard. Het valt Mahuze moeilijk taken te delegeren en beoordelen. Dit uit zich in schreeuwen en extreem macho-gedrag (met name ten opzichte van de vrouwen)

huze erg gevoelig voor en afhankelijk van de overeenstemming tussen de Indonesische omgevingseisen en de actuele, eigen cultuur binnen de organisatie.¹²² Dit neemt niet weg dat juist door de inzet en ideeën van Mahuze de organisatie zo veel heeft kunnen bereiken.

Het succes van Yapsel is geheel afhankelijk van haar cultuur, die bepaald wordt door haar omgang met haar omgeving. Deze omgang is van belang voor zowel de economische ontwikkeling, als de politieke bewustwording van de Marind-Anim. Het contact van Yapsel met de formele structuren, zoals de Novib, de overheid en verschillende bedrijven moet dan ook goed verlopen. De informele structuren en netwerken moeten effectief zijn, daarom houdt Yapsel goed contact met de vertegenwoordigers van de Marind-dorpen en de vertegenwoordigers van de transmigranten-dorpen. Hieruit spreekt de functionele achtergrond van Yapsel. De omgeving verandert echter zo snel dat de organisatiecultuur niet altijd in staat is zich snel aan te passen. Steeds weer worden er andere eisen gesteld aan de werkprogramma's. Bovendien stelt Yapsel vaak erg hoge verwachtingen, waardoor aanpassen aan de snelle veranderingen moeilijker wordt. Dit wordt versterkt doordat Yapsel te veel ideeën direct en snel wil uitvoeren. Hierdoor stuiten ze vaak op problemen, die niet waren ingecalculeerd, zoals de effecten van de commerciële landbouw. Deze sluit in eerste instantie niet aan bij de levenswijze van de bevolking. Dit zag Yapsel in en veranderde haar strategie door meer aandacht te geven aan zelfvoorzienende voedseldiversificatie. Volgens Overweel zou het logischer geweest zijn als Yapsel andersom was begonnen: eerst met de zelfvoorzienende landbouw door die later op te voeren naar jaarlijkse oogsten die verkocht kunnen worden, waarna er andere commerciële produkten ("cash-crops") aan toegevoegd worden.¹²³ Een ander probleem is het feit dat Yapsel weinig sterke persoonlijkheden kent die de projecten op lange termijn tot een echt succes kunnen maken. Degene met potentieel hebben allen gemengd bloed en dit is waarschijnlijk ook de reden waarom zij zich zo sterk profileren. Dit mag echter niet de hoop wegnemen dat uit de jeugd, die een opleiding volgt door Yapsel en de dorpelingen sterkere karakters zullen groeien. Het feit dat er zo'n gebrek is aan sterke karakters is inherent aan de geschiedenis die de Marind-Anim gevormd heeft. In de organisatie-structuur en cultuur vinden de Marind-Anim en de medewerkers van Yapsel de doelstellingen van Yapsel duidelijk weergegeven in de vorm van taakomschrijvingen, regels en rituelen. De structuur en cultuur vormen op deze wijze een referentiepunt voor hen met karakter om op door te borduren. Tenslotte mag niet vergeten worden dat Yapsel een organisatie is in de beginfase van zijn ontstaan en groeit hij met name door Mahuze's optimisme, inzet en creativiteit.

Tot slot kan aan de organisatiecultuur van Yapsel een aantal stelregels gebonden worden, die Yapsel bewust maakt van haar eigen organisatie en functie in de moderne maatschappij. Deze stelregels hebben betrekking op zowel de interne, als de externe cultuur van Yapsel. De interne cultuur betreft factoren, zoals de geschiedenis, de stichterspersoon, de structuur, strategie, processen en waarden en normen van Yapsel. De externe cultuur omvat de demografie, technologie, geschiedenis, economie, urbanisatiegraad en genetica binnen een regio.¹²⁴ Ten eerste dienen de normen en waarden van Yapsel één systeem te vor-

120 CBM, *Beleid en organisatie*, 89
123 Overweel, *The Marind-Anim*, 61
122 CBM, *Beleid en organisatie*, 100

men. Vervolgens moet erkend worden dat er een verschil is tussen Yapsel's structuur en de maatschappij; beide hebben hun eigen logica. Dit met het oog op het verwerken van de teleurstellingen, die vaak voortkomen uit het verkeerd interpreteren van de werkelijkheid (door optimisme, enthousiasme en emoties). Ten derde moet gezien worden dat de veranderende cultuur van de Marind-Anim geen schande is, want invloeden van welke aard ook, kunnen een cultuur ontwikkelen. Wordt dit niet ingezien, dan komt de eigen cultuur in gevaar doordat zij zich niet aanpast aan haar omgeving en het zal zich uiten in het accentueren van cultuurverschillen, zodat de tegenstellingen tussen de Marind-Anim en de transmigranten uiteindelijk zullen escaleren. Tenslotte is het van belang dat de organisatie Yapsel en haar informele werknemers (de dorpsvertegenwoordigers) baat verwachten van de cultuurverandering en deze niet als bedreigend ervaren (zodat ook de afhankelijkheid verkleind kan worden). De tradities van de Marind-Anim kunnen nieuwe waarden en betekenissen gaan krijgen door het werk van Yapsel. Ze worden anders gewaardeerd, bevestigd en wellicht zelfs opnieuw "uitgevonden", zodat tegen een achtergrond van toenemende (globale) invloeden niet de oude levensstijl vastgehouden wordt, maar een nieuw etnisch of national identiteitsbesef gecreëerd wordt.¹²³

In het volgende en tevens laatste hoofdstuk wordt de conclusie gegeven, waaruit in het kort zal blijken waar de ontwikkelingsproblematiek geworteld is en in hoeverre Yapsel er antwoord op heeft kunnen geven.

123

T. van Meijl en van der Grijp, 'Introduction: politics, tradition and social change in the pacific', in: *Bijdragen tot de Taal-, Land-, en Volkenkunde (BTLV)* deel 149, 4de aflevering (Leiden-Jakarta-Bangi 1993) 63

HOOFDSTUK 4. CONCLUSIE

Inleiding

In dit laatste hoofdstuk zal een conclusie gegeven worden over de rol van de N.G.O. Yapsel in het moderniseringsproces van Merauke, waarbij de fenomenen transmigratie en cultuur aangewezen worden als twee centrale elementen in de ontwikkelingsproblematiek van Merauke. De geschiedenis vanaf 1893 is bepalend geweest voor de huidige ontwikkelingsproblematiek in Merauke en de vragen die ik stel hebben hier dan ook betrekking op:

Hoe hebben de Papoea's (Marind-Anim) mede vorm gegeven aan de groei en voortgang (ontwikkeling) van hun eigen land Irian-Jaya (specifiek district Merauke met haar gemeente Muting, in Zuid-Oost Irian-Jaya) in de periode van 1893 tot en met 1993 en hoe begeleidt de N.G.O. Yapsel het moderniseringsproces in Merauke, Irian-Jaya?

1. TRANSMIGRATIE EN CULTUUR

1.1. Transmigratie

De bevolkingsdichtheid speelt een centrale rol in het ontwikkelingsbeleid van veel ontwikkelingslanden, zo ook in Indonesië. Het transmigreren van mensen van een dicht bevolkt gebied naar een dun bevolkte streek legt veel gewicht in de schaal, vooral als het gaat om de verspreiding van industrialisatie en modernisering. Ten aanzien van dit probleem voert de Indonesische regering een beleid dat als doel heeft de mensen van de dichtbevolkte eilanden Java, Flores, Bali en Nusa Tenggara Timor (N.T.T.) te verhuizen naar de ruime gebieden van de "outer islands", zoals Sumatra, Kalimantan, Sulawesi en Irian-Jaya. Een dergelijk beleid werd voor het eerst gevoerd door de Nederlanders vanaf 1905. Het beleid ging door na de onafhankelijkheidsverklaring van Indonesië in 1949 onder de naam transmigratie. Pas in 1969 werd het een integraal onderdeel van de gehele politieke en economische beleidsvoering in de vijf-jarenplannen van Indonesië, omdat het arbeidsoverschot in het centrum (Java) van Indonesië niet geheel opgenomen werd door de industriële groei.

De Indonesische overheid verwachtte dat transmigratie de industriële productiegroei en de, daarvan in het verlengde liggende, ontwikkeling zou verspreiden. Dit gebeurt helaas niet. De oorzaak van hiervan is de polarisatie van de industrie in het Javaanse centrum, waarvan de voordelen toekomen aan één partij, de Javaanse elite. De nationale verhoudingen in Indonesië vormen hierdoor een "dual-economy" en veroorzaken ongelijke economische en politieke ontwikkeling. De scheve nationale verhoudingen worden versterkt doordat de Indonesische overheid weinig investeert in de landbouw. Aangezien in Indonesië de meeste transmigranten boeren zijn is het belangrijk dat de landbewerking in de periferie ("outer islands") aanslaat. Er is een aantal departementen dat zorg draagt voor de landbouw, maar het gebrek aan goede technische middelen om de landbouwomstandigheden in de transmigratiegebieden te baas te kunnen veroorzaakt een lage landbouwopbrengst. Deze opbrengst is nog veel te klein om de groeiende transmigrantenstroom te kunnen voeden. Succesvolle transmigratie is hierdoor sterk afhankelijk van de natuurlijke

omstandigheden van het transmigratiegebied. Daarnaast zijn de sociale omstandigheden van belang voor het welslagen van de transmigratie. Hiermee wordt bedoeld op de integratie en acculturatie tussen de verschillende bevolkingsgroepen. De transmigratie naar Merauke is een voorbeeld, voor een beter inzicht in de bestaande "dual-economy", de natuurlijke, sociale omstandigheden en het welslagen van het transmigratiebeleid in Indonesië.

1.2. De transmigratie in Merauke

Transmigratie vormt de belangrijkste oorzaak van de ontwikkeling in Merauke vanaf 1963 en heeft specifieke gevolgen voor de Marind-Anim en de natuurlijke omgeving van het district Merauke. Het district Merauke kent een sterke populatiedruk vanuit het centrum Java, waar een groot arbeidsoverschot in de landbouw bestaat. In Merauke is de Javaanse elite dan ook aanwezig. Winkels worden geleid door Javaanse transmigranten en Buginese, Macasarese en Butonese handelaren kopen de producten van de Marind-Anim op voor onevenredige prijzen. Merauke kent dus ook een "dual-economy".

De natuurlijke omstandigheden in Merauke zijn zo divers dat transmigratie moeilijk is. Zo kent het kustgebied van Merauke een grote vlakte waar de watervoorziening een groot probleem vormt, terwijl in het binnenland de bodem erg vochtig is. Daarnaast maakt de gebrekkige infrastructuur en de grote afstanden het vervoer van producten zo zwaar dat de markthandel zich nauwelijks kan ontwikkelen. De sociale omstandigheden zijn schrijnend, zodat er nauwelijks sprake is van integratie of acculturatie tussen de verschillende bevolkingsgroepen, de transmigranten en de Marind-Anim. In principe zijn alle overheidprojecten gericht op de gehele bevolking, dus ook op de Marind-Anim, maar toch ervaren de Marind-Anim het institutioneel mechanisme als discriminerend. Zij voelen zich inferieur behandeld door de transmigranten doordat deze laatsten meestal in betere posities verkeren en betere middelen tot hun beschikking krijgen, zoals zaden en behuizing. Deze ongelijke politieke en economische groei hebben tot gevolg dat de sociale organisatie, de technologische ontwikkeling en het onderwijs in Merauke achterlopen bij het centrum. Voor het district Merauke is Merauke-stad de metropool. Het district richt haar handel en politiek volledig op deze stad. Het gevolg is dat de Marind-Anim vanuit de omgeving naar Merauke-stad trekken op zoek naar werk, maar vooral om er onderwijs te genieten.

De ontwikkelingsproblematiek in Merauke wordt vergroot doordat het aantal transmigranten naar Merauke zeer snel toeneemt (de Marind-Anim verhouden zich nu nog van 1 : ruim 1,5; over vijf jaar is dit reeds 1 : 3), terwijl de gevestigde transmigranten nog in moeilijkheden verkeren. De politiek en economische verhoudingen in Merauke sluiten dus niet aan op de natuurlijke en bestaande sociale verhoudingen. De scheve verhoudingen vergroten tevens het probleem voor de Marind-Anim, die aansluiting zoeken bij deze snel veranderende omgeving.

1.3. Cultuurverandering in de periode van 1893 tot en met 1993

In Merauke blijkt de huidige ontwikkelingsproblematiek van de Marind-Anim geworteld te zijn in de historische invloeden vanaf 1893 tot heden, die grote culturele veranderingen in de Marind-samenleving heeft veroorzaakt en hen sterk afhankelijk hebben gemaakt van derden. De Chinese handelaren, de Nederlandse en Indonesische overheid, en vooral de missie hebben sterke invloed uitgeoefend op de samenleving van de Marind-Anim. Voor hen betekende de koloniale invloed dat de bestaande culturele en economische basis volledig verdween terwijl de bedoeling van de beïnvloeding juist het omgekeerde wilde bewerkstelligen: "ontwikkeling en vooruitgang". Het belangrijkste effect dat deze invloeden hebben gehad op de Marind-Anim is de verandering van hun sociale organisatie en systemen. De model-dorpen, het christelijk onderwijs, de nieuwe landbouwmethoden en de wetten en voorschriften hebben het identiteitsbesef van de Marind-Anim veranderd in een negatief concept: "ik ben een Marind-Anim en dat betekent dat ik lui en dom ben." Hierdoor verkeren de Marind-Anim in grote onzekerheid, waardoor aanpassing aan de moderne maatschappij moeilijker is geworden en verdere ontwikkeling wordt belemmert. Tenslotte is de mentaliteitsverandering, die een dergelijke geschiedenis met zich mee brengt, één van de grootste problemen die het ontwikkelingsproces voor de Marind-Anim vertraagt. Hun organisatiekwaliteiten en sociale denkvermogen zijn aangetast. Hierdoor kennen zij een onverschillige houding en vertonen apathisch gedrag, waardoor het opstarten van ontwikkelingsprogramma's tot op heden moeilijk is gebleken.

De periode na 1963 vertoont veel overeenkomsten met de Nederlandse periode van 1893 tot 1963; Indonesië komt ook soortgelijke problemen tegen in haar ontwikkelingsbeleid op Irian-Jaya. Tevens ondergaan de Marind-Anim na 1963 weer invloeden van buitenaf. Deze invloeden komen enkel van een andere cultuur, de Javaanse. De effecten van deze invloeden zijn hierboven reeds beschreven. Uiteindelijk zal de huidige transmigratie van de Marind-Anim een culturele en etnische minderheid maken. Het doel van de transmigratie is dat de Marind-Anim assimileren in de Indonesische samenleving, maar dat wordt echter nauwelijks mogelijk gemaakt vanwege het bestaan van de "dual-economy" en discriminerende instituties. Toch wordt op de sociale en culturele aspecten van het ontwikkelingsbeleid de laatste jaren acht geslagen. Sinds kort is er dus ruimte gekomen, voor bijvoorbeeld een N.G.O. als Yapsel, om de culturele elementen van de Marind-Anim te veranderen en te ontwikkelen.

2. DE NIET GOUVERMENTELE ORGANISATIE YAPSEL

Inleiding

De concepten en doelen waar Yapsel mee werkt zijn geboren uit de historische achtergrond van Merauke, zoals in deze studie bestudeerd. Yapsel onderhoudt een relatie met de omgeving, die ook een structuur en eigen cultuur kent en het functioneren van Yapsel als organisatie bepaalt en daarmee de toekomst van de Marind-Anim.

2.1. Yapsel's succes en problemen

Net als voor geheel Indonesië geldt ook voor Merauke dat de ontwikkelingsmogelijkheden groot zijn. Zij hebben echter alleen kans op slagen als de scheve economische en politieke verhoudingen rechter gezet worden, hetgeen Yapsel probeert te verwezenlijken. Met een heterogene samenleving, zoals Merauke die kent, is dit een moeilijke opgave, want de culturele verschillen zijn groot. De oplossing ligt echter ook bij deze zelfde cultuur. Cultuur wordt gecreëerd door mensen, deze verandert en kan tevens geherinterpreteerd worden door de mensen. De heterogene samenleving van Merauke kent dan ook vele wegen om ontwikkeling op gang te brengen. Zolang er geen interactie bestaat tussen de verschillende bevolkingsgroepen blijft algehele ontwikkeling moeilijk, want altijd zal er een groep het onderspit delven. Daarom moet er gezocht worden naar een basis met een balans tussen de verschillende cultuurelementen. Alleen dan is het mogelijk dat iedereen houvast heeft en zichzelf kan gaan ontwikkelen. Het bovenstaande is de visie van Verschueren en Boelaars in de discussie omtrent het psychische effect van alle invloeden op de Marind-Anim.

Yapsel is ontstaan uit het idee van Max Mahuze. Hij zette een organisatie op die ván, vóór en dóór de Marind-Anim was, zodat zij hun eigen ontwikkeling opgang konden brengen. Dit moest gebeuren zonder zich afhankelijkheid te maken van derden. Toch was het noodzakelijk financiële steun van derden te zoeken voor het opstarten van werkprogramma's. Van de kerken verwachtte Yapsel weinig steun, maar in 1988 vond zij een financiële sponsor in de Novib, waarvan zij respectievelijk Fl. 155.000,- in 1988, Fl. 680.000,- in 1990 en Fl. 1.617.100,- in 1994 ontvingen. Dit laatste bedrag is bestemd voor het programma van de komende vijf jaar, tot en met 1998. Uit het totaal budget blijkt dat de financiële steun afgebouwd wordt en dat zij vanaf 1998 verwacht zelfstandig te kunnen functioneren, zonder verdere financiële steun.

Mahuze heeft geconstateerd dat het probleem van ontwikkeling in het district Merauke is veroorzaakt door het gebrek aan economische bronnen, die het verkrijgen van een regelmatig inkomen voor de bewoners belemmert. Naast dit gebrek zijn er nog een aantal andere problemen, volgens Mahuze. De lange afstanden en de zwakke infrastructuur liggen ten grondslag aan de isolatie van de bevolking en de moeilijke toegankelijkheid tot de markten, het onderwijsniveau van de Marind-Anim ligt laag doordat de jeugd na zijn opleiding terug valt in het traditionele dorpsleven, de populatiegroei door de transmigratie is erg snel; de bouw van de trans-Irian snelweg zal de transmigratie nog eens vergemakkelijken en kruist bovendien de jachtgronden van de Marind-Anim; bedrijven verkopen kopen het land van de Marind-Anim en het

land en natuurlijke bronnen worden door derden geëxploiteerd. Het grootste struikelblok voor Yapsel is de mentaliteit van de Marind-Anim. De Nederlandse overheid heeft in de jaren vijftig daar reeds moeite mee gehad. Ten eerste is dit het initiatiefgebrek en de apatische houding van de Marind-Anim, veroorzaakt doordat zij te vaak hebben gehoord van derden hoe dom en lui zij zijn en hoe zij hun zondig leven dienden te veranderen. Ten tweede is de grote onverschilligheid en het groeiend individualisme een moeilijk te overwinnen element.

Yapsel probeert een verandering in deze mentaliteit te bewerkstelligen door haar normen en waarden als één systeem over te brengen op de bevolking via een samenwerkingsverband tussen dorpelingen en Yapsel-medewerkers. Hierdoor zal in de eerste plaats de, door de modeldorpen en scholen veroorzaakte, generatiekloof verkleind worden. Dit is van belang om het sociale systeem te versterken. In dit laatste spelen de vrouwen een belangrijke rol. Zij zijn een nog ondergewaardeerde bevolkingsgroep. Yapsel leidt hen nu tegelijk op met hun kinderen, zodat zij deze kunnen steunen en begrijpen. Middels geïntegreerde vrouwenprogramma's in andere werkprogramma's wordt dit nagestreeft. De ontwikkeling van de vrouwen mag echter nog expliciter naar voren komen. Aangezien de vrouwen zorg dragen voor de opvoeding van de kinderen van de toekomst, mogen zij ook gewaardeerd en gerespecteerd worden. Momenteel worden de vrouwen nog te snel naar de achtergrond geschoven en hun ontwikkeling wordt te licht opgevat. Het wordt gezien als "trendy", ook door Mahuze zelf. De vrouwen vormen echter nog steeds de basis van de gemeenschap en dit mag erkent worden. Het feit dat er te weinig erkenning is, is uiteraard inherent aan de geschiedenis en cultuur van de Marind-Anim, maar ontwikkeling van de vrouwen blijft van essentieel belang voor de toekomst van de Marind-gemeenschap.

Yapsel bereikt vervolgens alle bevolkingsgroepen in alle leeftijden door de adat-structuur te gebruiken binnen haar werkprogramma's. Deze adat-structuur kent een systeem van samenwerkende groepen en een hiërarchie waarin vooral de ouderen een belangrijke rol spelen. In het cultiveren van de landbouwgronden werken de mensen nu samen in zelf georganiseerde groepen, die dus aansluiten op de bestaande adat-structuren. De mensen hoeven door het gebruik van deze adat-structuur niets nieuws te leren en de eigen cultuur wordt gewaardeerd, waardoor een nieuwe, positief identiteitsbesef verkregen wordt. Hierdoor heeft Yapsel al enige positieve mentaliteitsverandering kunnen bewerkstelligen, zoals blijkt het regelmatig eten en wassen van de kleding en het minder zwerven van de gezinsleden.

Yapsel kent zelf ook het mentaliteitsprobleem, waardoor zij in haar functioneren op moeilijkheden stuit. Het probleem is een onderhuids gevoel bij de Marind-medewerkers dat zij door de Javaanse en niet-Indonesische collega's als dom versleten zouden worden. De maatschappij en de geschiedenis van Merauke hebben veel elementen die dit gevoel bevestigen. Uit observatie blijkt echter dat het minderwaardigheidscomplex van de Marind-medewerkers soms erg groot is en dat er te snel verkeerde conclusies getrokken worden uit bepaald gedrag of een bepaalde opmerking van de Javaanse medewerkers en buitenlandse collega's van medeorganisaties, zoals het WWF, Yasanto en Bosbouw. Dit gedrag is inherent aan de historische achtergrond van Merauke en hieruit spreekt de sociale afhankelijk van de Marind-medewerkers onderling. Deze emotionele binding kan negatieve gevolgen hebben voor het succesvol functioneren

van Yapsel, omdat de samenwerking met de andere organisaties erdoor verstoort kan worden en dit vertraagd het bereiken van de doelstellingen van de organisatie. Ook wordt op deze manier een belangrijk informatiekanaal afgesloten, waardoor de flexibiliteit van Yapsel verkleind wordt. Reactiesnelheid op veranderingen wordt tenslotte bepaald door de aanwezigheid van goede informatie uit de omgeving. De samenwerking met de verschillende organisaties die werkzaam zijn in Merauke kan dus nog verbeterd worden. De emotionele binding is echter ook de grote kracht van Yapsel, waardoor de jonge organisatie in nog geen vijf jaar de ontwikkeling van de landbouw, veehouderij, handel en een positieve identiteit op gang heeft kunnen brengen.

Hiermee staat in verband de hoge verwachtingen die Yapsel heeft. De implementatie periode van tien jaar is te kort om alle verwachtingen van Yapsel te realiseren, zeker als de samenwerking met anderen niet vlot verloopt. Het opzetten van een nieuwe economische basis en het veranderen van de mentaliteit is een kwestie van generaties. Yapsel beseft dit weldegelijk en wil met hoge verwachtingen enkel vaart achter de zaken zetten.

Tenslotte uit de bestaande mentaliteit zich in een zwakke discipline binnen Yapsel, die versterkt wordt door de gepoolde afhankelijkheid. Veel medewerkers voeren niet gedisciplineerd genoeg hun taken uit. Hierbij wordt niet bedoeld op het aantal ingevulde werkuren (dit zou immers uitgaan van westers tijdsbesef), maar op het serieus nemen van de eigen taak. Veel mensen werken bij Yapsel om er zelf beter van te worden en interesseren zich minder voor het goed functioneren van Yapsel. De rol van Mahuze als oprichter mag hierom duidelijker naar voren komen, hoewel door zijn autoriteit de "bottom-up"-structuur van de organisatie dan vermindert wordt. Dit hoeft echter niet negatief te zijn, als Mahuze zijn principe "samenwerken met de bevolking" (het werkconcept) maar blijft vasthouden. Mahuzes grillige buien echter scheppen verwarring onder de medewerkers en worden veroorzaakt door juist die zwakke discipline, die weer voortkomt uit de onverschillige mentaliteit inherent aan het verleden en het groeiend individualisme. Dit neemt niet weg dat er ondanks de zwakke discipline zeer veel goede resultaten ge-boekt zijn.

In het verlengde hiervan ligt tenslotte de noodzaak van een bewustwording van de organisatie-cultuur en structuur. Deze zijn van belang om de resultaten van de verschillende werkprogramma's van Yapsel vast te houden, zodat er op voort geborduurd kan worden door de komende generaties. De werkprogramma's omvatten de aanzet tot: de ontwikkeling van de landbouw, veehouderij en pluimveehouderij, de veranderende rolverdeling tussen mannen en vrouwen, de opzet van dorpswinkels en handel, het organiseren van eco-toerisme en tenslotte het trainen van kaders en de uitgave van studiebeurzen. Vooral het onderwijs draagt bij aan een grotere bewustwording bij de jeugd. Uit de onderwijs-resultaten van Yapsel blijkt dat steeds meer jeugd een vervolgopleiding volgt om vervolgens in zijn dorp, met de richtlijnen van Yapsel, werk te verrichten dat ten goede komt aan de algehele ontwikkeling van het gebied. Vaak gaat vakkundigheid in het dorpsleven nog verloren, maar door de stimulans die Yapsel geeft gebeurt dit steeds minder. Het wijst erop dat Yapsels aanpak wortels schiet en geeft hoop voor de ontwikkeling van de Marind-Anim op lange termijn.

Een ander element van belang voor het vasthouden van de resultaten is het vinden van sterke karakters in het kader van Yapsel. Momenteel kent Yapsel te weinig personen met karakter die het werk van Yapsel en Mahuze straks kunnen voortzetten. Supusepa en Ndiken zijn wellicht de enige die dit zouden kunnen. Bovendien verandert de omgeving zo snel (groeiend aantal inwoners met verschillende culturele achtergronden, stijgende concurrentie en snel veranderende natuurlijke omgeving), dat er steeds weer andere eisen worden gesteld aan de werknemers en werkprogramma's van Yapsel. Tot nu toe slagen de meeste werkprogramma's echter door de flexibele inzet van de werknemers.

Een aantal werkprogramma's komt overeen met ontwikkelingsprojecten die de Nederlanders ook hebben geïmplementeerd. Zo stimuleert Yapsel het landbouwonderwijs, gebaseerd op de gemeenschapsontwikkeling. Yapsel ontwikkelt de landbouw tot een commerciële bezigheid en hoopt hiermee de handel te stimuleren. Door de opbrengst van jambu mete e.d. te verhogen wordt een inkomstenbron gecreëerd voor de Marind-Anim. De commerciële jambu mete-teelt gaf in de beginperiode (1988 tot 1990) echter problemen, doordat deze niet aansloot bij het nomadisch bestaan van de Marind-Anim, hetzelfde probleem als de Nederlanders hadden. Yapsel sloeg vanaf 1990 echter acht op de noodzaak van voedseldiversificatie, waardoor de Marind-Anim minder hoefden te zwerven en zo kon de commerciële verbouw van de jambu mete elk jaar vergroot (van 6 naar 12 ton en de laatste oogst in 1993 bedroeg ruim 17 ton jambu mete) worden. In het Nederlandse ontwikkelingsbeleid van de jaren vijftig werd ook aandacht gegeven aan de commerciële landbouw. Yapsel probeert echter de natuurlijke omgeving niet aan te tasten, maar te herstellen door met de jambu mete-verbouw de gekapte gronden opnieuw te voeden. Door Yapsels inzet kan in de bestaande cultuur het aanvaardbare behouden worden, opdat er op voortgebouwd kan worden.

2.2. Een zoektocht naar een nieuwe identiteit

Yapsel ervaart het zoeken van een balans tussen de verschillende cultuurelementen, zoals Boelaars en Verschuieren dat beschrijven, als een uitdaging en een grote strijd tegen de vele verschillende mogelijkheden die haar heterogene omgeving biedt. Yapsel meent dan ook dat succes afhankelijk is van heterogene samenwerking, samenwerking met alle bevolkingsgroepen. Dit is het uitgangspunt van haar werkconcept. Yapsel hoopt hiermee de Marind-Anim een nieuwe identiteit en plaats te geven in de moderne maatschappij, waarmee haar lange termijn doel bereikt wordt. Haar korte termijn doel komt tot uiting in de verschillende werkprogramma's. In haar voorstellen hecht Yapsel aan culturele aspecten, maar op zo'n manier dat de Marind-cultuur, in zoverre deze nog leeft, zich aan kan passen aan de nieuwe moderne omstandigheden. Yapsel wil dus de bestaande potenties van de mensen en de aanwezige middelen gebruiken voor verdere ontwikkeling. In concrete fungeert Yapsel als intermediair tussen de Marind-samenleving en de moderne maatschappij.

De heterogene werkbasis van Yapsel komt tot uiting in haar organisatie- structuur en cultuur. Ten eerste hebben de werknemers van Yapsel een uiteenlopende achtergrond en afkomst. Ten tweede houdt Yapsel contact met zowel de vertegenwoordigers van de Marind-dorpen, als ook de vertegenwoordigers van de transmigranten-dorpen en zo blijft de samenhang tussen Yapsel en haar omgeving duidelijk. Dit versterkt haar positie binnen de samenleving, doordat haar normen en waarden op deze manier worden overgedragen op haar directe werkomgeving. Toch blijkt dat de dorpingen niet altijd begrijpen wat het streven van Yapsel is bij een bepaald programma. Hetzelfde geldt voor de taakverdeling binnen Yapsel. Deze is duidelijk en gestructureerd en omvatten de taken van het management, administratieve taken, het transport, de techniek en het sociale welzijn. Dit alles staat onder de directe coördinatie en supervisie van Mahuze. Toch blijkt uit de zwakke discipline, het groeiende individualisme en de grilligheid van Mahuze dat een goede taakomschrijving ontbreekt. De medewerkers weten niet precies wat er van hen verlangd wordt en wellicht wordt er ook wel te veel van hen verlangd. Yapsel's formele en informele netwerken zijn zeer effectief, maar kunnen nog verbeterd worden. Tenslotte wordt de organisatie-cultuur gevormd door de in deze studie besproken geschiedenis, de stichterspersoon Mahuze, de structuur van de werkprogramma's, de strategie, de aanpak van problemen en de waarden en normen van Yapsel. Door de samenhang van Yapsel met haar heterogene omgeving, zoals hierboven naar voren kwam, wordt een uiteenlopende aanpak van de moeilijkheden mogelijk. Hieruit volgt cultuuruitwisseling, waardoor Yapsel een onderdeel vormt van haar culturele omgeving en daarmee wordt het verband tussen ten eerste de ontwikkeling en migratie; ten tweede de Marind-Anim en ten derde Yapsel zelf aangegeven: de doelformulering (of politiek) en de strategieontwikkeling (of techniek) staan in verband met de organisatie- structuur en cultuur van Yapsel. Dit houdt in dat het formuleren van bepaalde doelen afhankelijk is van de behoeften, die gegroeid zijn in de ontwikkeling, veroorzaakt door migratie. Terwijl de strategie-vorming afhankelijk is van de mogelijkheden die de Marind-cultuur biedt. Het bestaan van Yapsel en haar kracht komt dus voort uit de relatie tussen de politiek, techniek en cultuur, die weer gebed zijn in de uitwisseling van culturen die met elkaar in contact komen door de migratie (die de snelle ontwikkeling met zich mee brengt). De drie dimensies politiek, techniek en cultuur zijn met elkaar verbonden als de strengen van een touw en vormen de drie steunpilaren van Yapsel.

Deze drie dimensies komen als volgt naar voren: Yapsel vergroot de handel met het groeiende aantal migranten op verschillende gebieden en verbetert het onderwijs, waardoor de Marind-Anim hun zelfvertrouwen terug krijgen en hun afhankelijkheid van internationale en nationale instituties verkleind wordt; hun eigen cultuur en natuurlijke omgeving worden benut en ontwikkeld voor eigen winst. Dit geeft hen een zekere macht, waardoor de economische ontwikkeling hand in hand gaat met de politieke ontwikkeling van de Marind-Anim, terwijl de ecologie in evenwicht blijft. Op deze manier kan Yapsel het behoud van de samenleving van de Marind-Anim waarborgen.

Yapsel geeft op verantwoorde wijze mede vorm aan de ontwikkeling van Merauke. Zij probeert de veranderingen in haar omgeving positief te interpreteren, zonder daarbij de eigen cultuur te ontkennen. De uitwisseling van culturen binnen de organisatie en haar programma's maakt dat Yapsel de positie van de Marind-Anim in hun snel veranderende omgeving kan verbeteren. Culturele ontwikkeling en verandering zijn een middel tot succes, de enige manier waarop Yapsel als organisatie succesvol het moderniseringsproces kan begeleiden en waardoor de Marind-Anim een nieuw, respectvol identiteitsbesef ontwikkelen. Hiermee kunnen zij een belangrijke rol gaan spelen in de verdere ontwikkeling in Merauke. Yapsel sluit met haar vooruitstrevende aanpak precies aan op de trend van dit afgelopen jaar "1993: United Nations year of Indigenous People". Hoe toevallig: precies 100 jaar na de eerste kennismaking van de Marind-Anim met de moderne, westerse maatschappij. Het "Charter of the Indigenous- Tribal Peoples of Tropical Forest" verwoordt deze trend als volgt: *'A redirection of the development process away from largescale projects towards the promotion of small-scale, initiatives controlled by our own people. The priority for such initiatives is to secure our control over our territories and resources on which our survival depends. Such projects should be the cornerstone of all future development in the forests.'*¹

¹ Environment Bulletin, A Newsletter of World Bank Environment Community, Penang 1992 vol. , no. 9 1993

GEBRUIKTE LITERATUUR

- Abels, H., *Projectprogramma's*, Novib (Den Haag 1995)
- Baal, J. van, *Ontglipt verleden*, deel 1 (Franecker 1985)
- Baal, J. van, *Dema. Description and analysis of Marind-Anim culture* (Den Haag 1966)
- Baal, J. van, *Erring acculturation* (Den Haag 1960)
- Baal, J. van, *De bevolking van Zuid-Nieuw-Guinea onder Nederlands bestuur: 36 jaren, 1939* (z.p. z.j.)
- Bakker, J.C.M., *Strategie van het economisch ontwikkelingswerk in het voormalige Nieuw-Guinea* (Utrecht-Tilburg 1965)
- Boelaars, J., *Met Papoea's samen op weg*, deel 1 (Arnhem 1991)
- Boelaars, J., *South-Western Irian missionary activities, 1905-1966* (Rome 1969)
- Boelaars, J., *Acculturatie op Zuid-West Irian, Het missiewerk*, jaargang 47, 1968 aflevering 2: 85-99 (part I); aflevering 3: 129-46 (part II); typoscript (part III) (z.p. z.j.)
- Boelaars, J., *Nieuw-Guinea uw mensen zijn wonderbaar. Het leven der Papua's in Zuid-Nieuw-Guinea* (Bussem 1953)
- Blomström M. en Hettne B., *Development in transition. The development debate and beyond* (London 1984)
- Boissevain, M., 'Suharto's vijver vertoont geen enkele rimpel,' *Volkskrant* (11.3.1993)
- Briefwisseling Abels-Mahuze*, Novib-Yapel (Merauke-Den-Haag 1992)
- Briefwisseling Basik-Basik-Van Engelenburg* (Merauke-Utrecht 1994)
- Briefwisseling Oyab-Van Engelenburg* (Merauke-Utrecht 1994)
- Broek, T.A.P. van den, *N.G.O.'s en kerken in Merauke* (Tilburg 1988)
- Bunga Rampai Transmigrasi, Dari Sabang-Dili-Merauke* (Jakarta 1990)
- Centrum voor Beleid en Management (C.B.M.), *Beleid en organisatie*, Reader 1991/1992 (Utrecht 1991)
- Centrum voor Beleid en Management (C.B.M.), *Management en organisatie*, Reader 1991/1992 (Utrecht 1991)
- Collegaantekeningen C.B.M.* (Utrecht 1991)
- Creating a basis for economic development and the formation of leadership capacities among indigenous Irianese in Merauke, Indonesia*, Yapsel (Nijmegen 1991-1993)
- Dawson, G., *Development planning for women in the Indonesian transmigration program*, MDSC (Australia 1992)

- Engelenburg, H.G. van, *De Papoea's* (Zeist-Driebergen 1987)
- Engelenburg, H.G. van, *Het integratieproces op Nieuw-Guinea in de periode van 1950 tot 1963* (Utrecht 1992)
- Ester P. e.a., *Sociale aspecten van modernisering* (Tilburg 1991)
- Frissen P., *Organisatiecultuur: Een overzicht van benaderingen* (z.p. z.j.)
- Gersdorf, F., 'Motor Indonesische economie vertoont kuren. Buitenlandse investeerders laten Jakarta links liggen', *Financieel Dagblad* (6 april 1994)
- Grote Nederlandse Larousse Encyclopedie
- Grote Winkler Prince
- Goor, J. van, *Indië/Indonesië, van kolonie tot natie* (Den Haag 1987)
- Haenen, P., *Indonesia assesment* (z.p. 1988)
- Heeren, H.J., *Transmigratie in Indonesië: interne migratie* (Utrecht 1967)
- Heynsdijk, 1988, *titel onbekend*
- Hofstede, G., *Culture consequences* (Beverly Hills 1980)
- Hofstede, G., *The cultural relativity of organizational practices and theories* (Beverly Hills 1983)
- Hugo, G.J. e.a., *The demografic dimension in Indonesian development* (Oxford 1987)
- 'Indonesisch transmigratie programma,' *The Ecologist*, volume 16, nummer 2/3 (z.p. 1986)
- Jaarsma, S.R., *Waarneming en interpretatie. Vergaring en gebruik van etnologische informatie in Zuid-Nieuw-Guinea 1950-1962* (Utrecht-Nijmegen z.j.)
- Jones, G.W., *Structural change and prospect for urbanisation in Asian countries*, Papers of East-West Population Institute (z.p. 1983)
- Kamma, F.C., *Dit wonderlijke werk. Het probleem van de communicatie tussen Oost en West, 1855-1972* (Oegsgeest 1977)
- Kothuis, M., *Van Nieuw-Guinea naar West Papua*, West-Papua Volksfront en Komitee Indonesië (z.p. 1988)
- Kroeskamp, H., *Grondgedachten van het onderwijsbeleid in Zuid-Nieuw-Guinea* (z.p. 1962)
- Leeuw, G.H. de e.a., *De toekomst van de Papoea's* (z.p. z.j.)
- Lagerberg, C.S.IJ., *Jaren van reconstructie: Nieuw-Guinea van 1949-1965* (Utrecht 1965)
- Mahuze, M., *Creating a basis for economic development and the formation of leadership capacities among indigenous Irianese in Merauke, Indonesia*, Proposal 1994-1998, Yapsel (Merauke 1993)

- Mahuze, M., *Rencana pengembangan pelayanan tahun 1981-1990* (Merauke 1985)
- Maisel, E., 'Transmigration,' *Journal of Contemporary History*, volume 24 (London 1984)
- Maripadang, J., *Produksi dan pemasaran* (Merauke 1986)
- Meteray, R.J., *Marind '70: tujuh puluh tahun dalam Irian-Jaya* (z.p. 1972)
- Meteray, R.J., *Problemen in de ontwikkeling van Irian-Jaya*, (z.p. 1984)
- Miedema, J., en Stokhof, W.A.L., *Memories van overgave, afdeling West-Nieuw-Guinea deel 2* (Leiden 1993)
- Meijl, T. van en Grijp, P. van der, *Introduction: politics, tradition and social change in the Pacific* (Bangi 1993)
- Mintzberg, g. vl., *Structure in Fives: designing effective organisations* (Prentice Hall z.j.)
- Mortimer, R., *The showcase state. The illusion of Indonesia's accelerated modernisation* (Sydney 1973)
- Morey, N.C. en Luthans, F., 'An emic perspective and ethoscience methods for organisational research,' *Academy of Management Review*, number 9 (z.p. 1984)
- Mukherjee, S.B., *Population growth and urbanisation in South and South-East Asia*, Netjai Institute for Asian Countries (z.p. 1988)
- Muller, K., 'Indonesian New-Guinea, Irian-Jaya,' *Periplus Editions*, (z.p. 1991)
- 'Newsletter of World Bank environment community,' *Environmental Bulletin*, volume 3, number 7 (automne 1993)
- Oberai, A.S., *Migration, urbanisation and development*, International Labour Office Geneva, World Employment Program (Geneva 1987)
- Otten, M., *Transmigrasi, Indonesian resettlement policy, 1965-1985* (Kopenhagen 1986)
- Oomens, M., *Op zoek naar mensen. De missie van de MSC in Zuid-Nieuw-Guinea* (Utrecht-Tilburg 1993)
- Overweel, J., *The Marind-Anim in a changing environment* (Amsterdam-Merauke 1993)
- Pasay, *Growth, Technical progress, migration and unemployment: an emperical study of wage rigidity model of labor market in Indonesia* (z.p. 1988)
- Pelaksanaan program pengembangan dan peletakan dasar ekonomi. Tahun 1990, di Kecamatan Muting, Kabupaten Merauke, Yapsel* (Merauke 1990)
- Persatuan pensiunan, transmigrasi dari Sabang-Dili-Merauke, Buku II* (Jakarta 1990)
- Peters, Th. J. en Waterman, R.H., *In search of excellence: lessons from America's best-run companies* (New-York 1982)

- Program*-, *pengembangan dan peletakan dasar ekonomi. Tahun: 1987-1988; 1991-1992; 1992-1993; 1996-1997*, Yapsel (Merauke 1988)
- Rapport*- *van het bevolkingsonderzoek onder de Marind-Anim van Nederlands Zuid-Nieuw-Guinea*, s.l., s.d. Yapsel (Merauke z.j.)
- Reitsma, H.A. en Kleinpenning, M.G., *The third world in perspective* (Assen 1991)
- Ricklefs, M.C., *A history of modern Indonesia since c. 1300* (London 1991)
- Snelleman, T., *Merauke en wat daaraan vooraf ging* (Haarlem 1908)
- Stratenus, R.J., *Een voorlopig onderzoek naar de economische vooruitzichten in Nieuw-Guinea* (Rotterdam-Parijs 1952)
- Titus, M.J., *Interregional migration in Indonesia as a reflection of social and regional inequalities* (Utrecht 1983)
- Titus, M.J., *Urbanisatie, integratie and demografische respons in Jakarta*, Nederlands Geografische Studies deel 3 (Jakarta-Utrecht 1987)
- Transmigratie in Indonesië, *Environmental, migration and development prospect 1988* (brochure)
- Verschueren, J., 'De katholieke Missie,' *Nieuw-Guinea deel I* ('s Gravenhage 1953)
- Verschueren, J., *Om een Nieuwe Wereld* (Leiden 1957)
- Vertenten, P., *Vijftien jaar bij de koppensnellers van Nederlandsch Zuid-Nieuw-Guinea* (z.p. 1935)
- Vertenten, P., 'Paradijsvogeljacht op Zuid-Nieuw-Guinea,' *De Java Post* 18 (z.p. 1920)
- Vriens, A., *Het Acculturatieproces bij de Marind*, persoonlijke aantekeningen (z.p. z.j.)
- Vught, H.M. e.a., *Migratie. Een empirisch onderzoek naar migratie op nationaal, regionaal en lokaal niveau* (z.p. 1977)
- Weis, J., *Industry in developing countries. Theory, policy and evidence* (London 1988)
- Wijst, C.A. van der, *Bevolkingsspreiding in Indonesië. Een evaluatieonderzoek naar het transmigratie beleid vanaf 1 april 1969* (Voorburg 1983)
- Wijst, T. van der, *An evaluation of recent Indonesian transmigration programmes*, Working Papers of NIDI (Voorburg 1984)
- Wirtz, P., *Die Marind-anim von Holländisch-Süd-Neu-Guinea, Band II, Teil III, Das Soziale Leben der Marind-anim*, (Hamburg 1925)
- Yapsel, *Laporan hasil lokakarnya tentang analisis gender* (Merauke 1993)
- Yapsel, *Statistieken Imkota*, R. (Merauke 1993)
- Yapsel, *Notulen Vergaderingen* (Merauke september 1993)

Yasanto's tree crop programme: Existing Situation and Recommendations for Strengthening It,
Yasanto (Merauke 1992)

Zijderveld, A.C., *De culturele factor: een cultuursociologische wegwijzer* ('s Gravenhage 1989)